

Årsrapport 2016





Innhold

Fylkesrådmannens forord	3	Administrasjon og fellestjenester	23	Regional utvikling	59
Økonomiske nøkkeltall	5	<ul style="list-style-type: none"> • Mål og måloppnåelse • Aktiviteter og resultater • Endringsbehov • Økonomisk analyse 	24 26 28 29	<ul style="list-style-type: none"> • Mål og måloppnåelse • Aktiviteter og resultater • Endringsbehov • Økonomisk analyse 	60 62 70 71
Politisk styring	7	Videregående opplæring	31	Areal og transport	73
<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestinget • Fylkesutvalget • Hovedutvalg, andre råd og utvalg • Økonomisk analyse 	8 8 9 10	<ul style="list-style-type: none"> • Mål og måloppnåelse • Aktiviteter og resultater • Endringsbehov • Økonomisk analyse 	32 34 45 45	<ul style="list-style-type: none"> • Mål og måloppnåelse • Aktiviteter og resultater • Endringsbehov • Økonomisk analyse 	74 78 86 87
Strategiske hovedutfordringer	11	Tannhelse	48	Økonomisk status og utvikling	89
<ul style="list-style-type: none"> • Befolkningsutvikling • Arbeidsplassutvikling og sysselsetting 	11 12	<ul style="list-style-type: none"> • Mål og måloppnåelse • Aktiviteter og resultater • Endringsbehov • Økonomisk analyse 	49 53 56 57	<ul style="list-style-type: none"> • Driftsregnskapet • Investeringsregnskapet • Balanseregnskapet • Økonomiske fremtidsutsikter • Eierskap 	90 93 96 99 100
Organisasjon	13				
<ul style="list-style-type: none"> • Ansatte • Ledelse • Likelønn • Mangfold • På jobb • Helse, miljø og sikkerhet • Etikk 	14 15 15 16 16 17 18				
Styring og kontroll	19				
<ul style="list-style-type: none"> • Styringsprosessen • Internkontroll • Informasjonssikkerhet • Risikostyring • Beredskap • Økonomi 	19 20 20 21 22 22				

Dette er en interaktiv PDF med bokmerker

Naviger i innholdsfortegnelsen og hyperlenket tekst. Pilene øverst til høyre fører deg en side fram eller tilbake. Pilene deaktiveres på håndholdte enheter: bla som normalt mellom sidene. Knappen i midten fører deg til «Innhold».

[Mer info om PDF?](#)

[Leser du PDF på iPad?](#)





Fylkesrådmannens forord

Flere arbeidsplasser, godt miljø, økt læringsutbytte og bedre folkehelse er gode mål for Telemark og har i stor grad preget innsatsen vår i året som har gått. Årsrapporten viser en aktiv og kunnskapsrik organisasjon som har levert på fremtidsrettede politiske bestillinger i 2016.



50 prosent av kjørte kilometer i Grenland i siste halvår av 2016 var på biogass

Samspill for samfunnsutvikling

Samfunnsutviklerrollen har blitt enda tydeligere i et år med en kommende regionreform på dagsordenen. Regional planstrategi er revidert og flere nye og viktige planprosesser har startet opp: Regional plan for klima, Regional plan for folkehelse og Regional plan for kystsonen. I alt planarbeidet er samspillet med kommuner og næringsliv sentralt, der vi vektlegger aktørenes samarbeidsoppgaver og en tydelig rollefordeling når planene skal følges opp. Om planarbeidet skal munne ut i konkrete tiltak og resultater må vi kjenne hverandre og hverandres ressurser godt.

Politisk innsats gir resultater

I 2016 ser vi at mangeårig politisk innsats har båret frukter, med etableringen av det etterlengtede såkornfondet til Agder og Telemark; et viktig grunnlag for utvikling av flere arbeidsplasser.

Vi ser også at vår satsing på VRI Telemark gjennom ti år, som nå er avsluttet, høster ros for å ha redusert barrierene for å ta i bruk forskning i og for bedrifter i fylket. Gjennom VRI har vi bidratt til at fylkets bedrifter har hentet ut over 100 millioner kroner til forskningsdrevet innovasjon. Erfaringene fra VRI videreføres i den nye satsingen på Innovasjonsregion Telemark.

Viktig møteplass for samferdsel

Arena samferdsel har i 2016 vært en viktig møteplass der hele fylket samles og sammen blir enige om viktige prioriteringer som bidrar til god infrastruktur. Denne samarbeidsmodellen har blitt svært godt tatt imot i fylket og viser at vi gjennom egne krefter kan bidra til godt utviklingsarbeid. Året har vist en betydelig økning i kollektivtrafikken; et resultat vi ser fortsetter inn i det nye året. Det er kjøpt inn 93 nye busser, med 25 drevet på biogass. Dette har ført til at 50 prosent av kjørte kilometer i Grenland i siste halvår av 2016 var på biogass.



Telemarksskoler er fjerde best i landet

Også innen videregående opplæring har året vist gode resultater. Telemark ble rangert av Kunnskapsdepartementet som fjerde beste i landet i resultater, justert for elevenes inngangskarakterer. Vest-Telemark vidaregåande skule topper statistikken for fylket og er nummer fem nasjonalt. I Grenland er det på Porsgrunn videregående skole gjennomført et stort oppussingsprosjekt ved avdeling Nord, i Skien er arbeidet med ny Skien videregående skole startet opp på Klosterøya og både Skogmo og Hjalmar Johansen vidaregåande skoler bygges ut.

I 2016 har vi også satset på yrkesfagelever og ungdom utenfor opplæring. Her er det gjort et solid arbeid som vi forventer vil gi gode resultater i årene som kommer.

Vi skal levere minst like gode tjenester som tidligere

Hele den fylkeskommunale organisasjonen har arbeidet godt med fylkestingets bestilling om å gjennomgå organisasjonen for å se på mulighetene for omprioritering, rasjonalisering og arbeidsbesparende metoder. Tjenester skal leveres minst like godt som tidligere år, samtidig som vi skal ha en drift der våre ressurser i enda større grad kommer brukerne til gode.

Gjennom fylkestingets vedtak om nytt økonomireglement er det lagt til rette for god budsjettstyring. Dette reglementet inneholder også en motivasjonsfaktor der avdelingene ser at ved god økonomistyring kan en også ha nytte av et års mindreforbruk inn i neste års drift.

Tar verdiene våre på alvor

Ut over et godt økonomisk resultat har vi i 2016 sett en organisasjon som både har vist mot og endringsvilje til å finne frem til nye oppgaveløsninger. Telemark fylkeskommunes arbeid med digitalisering vekker positiv oppmerksomhet både innenfor og utenfor landets grenser. Stor honnør til en organisasjon som virkelig tar verdiene våre på alvor:

- **Modig** – tør å prøve ut nye løsninger
- **Imøtekommende** – er villig til å dele gode ideer og løsninger med andre
- **Troverdige** – utvikler egne løsninger der andre ikke kan levere og tester ut før vi tar dem i bruk

Evy-Anni Evensen
fylkesrådmann



Fylkesrådmann Evy-Anni Evensen Foto: Stina Glømmi

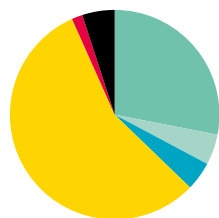


Økonomiske nøkkeltall

Hva gikk pengene til i 2016?

Fylkeskommunens samfunnsoppdrag er å utvikle Telemark og finne bærekraftige løsninger på fylkets utfordringer. Den største oppgaven er videregående opplæring. I 2016 utgjorde videregående opplæring 56,1 prosent av netto driftsutgifter. Samferdsel er også et stort område, hvor utgifter til blant annet veger og kollektivtransport utgjorde 28,2 prosent. Andre områder som tannhelse og regional utvikling utgjorde henholdsvis 4,3 og 4,8 prosent av netto driftsutgifter.

Områdene i prosent av samlede netto driftsutgifter



- Administrasjon og fellesutgifter 4,9 %
- Politisk styring og kontroll 1,7 %
- Videregående opplæring 56,1 %
- Tannhelse 4,3 %
- Regional utvikling 4,8 %
- Samferdsel 28,2 %



Økonomiske mål

- Netto driftsresultat på minst 4 prosent
- 42 prosent egenfinansiering av investeringer
- Øke andelen av disposisjonsfond som er til fri disposisjon for fylkestinget
- Avsette midler til premieavviksfond
- Maks 1 prosent avvik fra budsjett

Driftsutgifter

2,45 mrd. **2,41 mrd.**
2015 2016

Fra 2015 til 2016 var nedgangen i driftsutgifter på 1,6 prosent. Vel halvparten av utgiftene knytter seg til videregående opplæring. Areal og transport utgjør i underkant av 30 prosent av totalen.

Renter og avdrag

118,2 mill. **115,3 mill.**
2015 2016

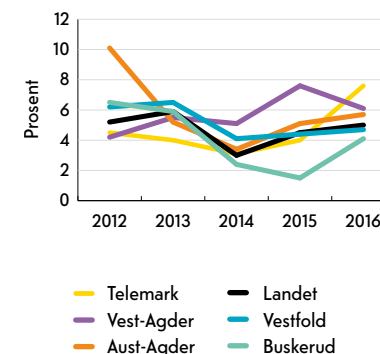
Nøkkeltallet viser betalte avdrag og renter på fylkeskommunens lånegjeld. Rentenivå og størrelse på avdrag beregnet etter gjeldende regelverk avgjør hvor høy den årlige utgiften blir. For 2016 utgjør avdrag og renter 4,4 prosent av driftsinntektene. Som følge av høyere gjeld fremover vil finansutgifter øke kommende år.

Netto driftsresultat

4,1 % **7,6 %**
2015 2016

Netto driftsresultat er årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og viser hva fylkeskommunen har til disposisjon til avsetninger og investeringer. Telemark fylkeskommune hadde i 2016 et positivt netto driftsresultat på 7,6 prosent. Netto driftsresultat blir regnet som hovedindikator for mål på økonomisk balanse i kommuner og fylkeskommuner. Et netto driftsresultat på 4 prosent vil sikre økonomisk balanse.

Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo





Disposisjonsfond

283,7 mill. **390,3 mill.**

2015 2016

Disposisjonsfond er økt til 390 millioner kroner. Den delen som er til fri disposisjon for fylkestinget er økt fra 41 til 111 millioner kroner. Avsetning til fond for dekning av premieavviket på pensjonsområdet er nå på 187 millioner kroner. Det tilsvarer 92 prosent av faktisk netto premieavvik på 204 millioner kroner.

Gjeldsgrad

67,3 % **75,5 %**

2015 2016

Nøkkeltallet viser netto lånegjeld i prosent av driftsinntektene. Gjeldsgraden i 2016 øker som følge av store investeringer og tilhørende låneopptak.

Investeringsgjeld

1,86 mrd. **2,08 mrd.**

2015 2016

Fylkeskommunens investeringsgjeld økte med 12 prosent fra 2015 til 2016. Dette er en følge av investeringene i skole og veg.

Investering

204,4 mill. **669,2 mill.**

2015 2016

Fylkeskommunen investerer store beløp i nye skoler og veger. Det bygges nye veger og kollektivløsninger som en del av Bypakke Grenland, samt nye skolebygg.

Egenfinansiering

107,5 mill. **185,5 mill.**

2015 2016

Målet for egenfinansiering av investeringer i perioden 2016–2019 er 42 prosent. For 2016 utgjør dette 186 millioner kroner, det vil si 28 prosent av investeringene. Målet for 2016 var 182 millioner kroner og 30 prosent, men økningen i investeringer og bompengefinansieringen endret noe på forutsetningene. Bompenger utgjør 24 prosent og lånefinansiering utgjør 46 prosent som er en sunn finansiering med tanke på at gjeld og renter må betjenes i fremtiden.

Avvik fra budsjett

Regnskapsmessig mindreforbruk, eller avvik fra budsjett, ble i 2016 på 54,8 millioner kroner. Dette utgjør 2,9 prosent av totalbudsjettet.

Årets positive budsjettavvik skyldes i stor grad høyere skatteinntekter enn budsjettet og at alle rammeområdene har brukt mindre enn budsjett. Budsjettavvik er omtalt under hvert rammeområde.

Budsjettavvik fordelt på områder

	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Politisk styring og kontroll	27 670	27 707	37	0,1
Administrasjon og fellestjenester	122 873	127 834	4 961	3,9
Videregående opplæring	975 852	982 767	6 915	0,7
Tannhelse	66 435	70 391	3 956	5,6
Regional utvikling	86 818	89 652	2 834	3,2
Areal og transport	503 983	514 433	10 450	2,0
Sum	1 783 631	1 812 784	29 153	1,6
Pensjon og lønnsavsetning	47 045	50 103	3 058	6,1
Felles inntekter og utgifter	-1 885 466	-1 862 887	22 579	-1,2
Sum	-54 790	-	54 790	2,9



Politisk styring





Fylkesordfører Sven Tore Løkslid Foto: Stina Glømme

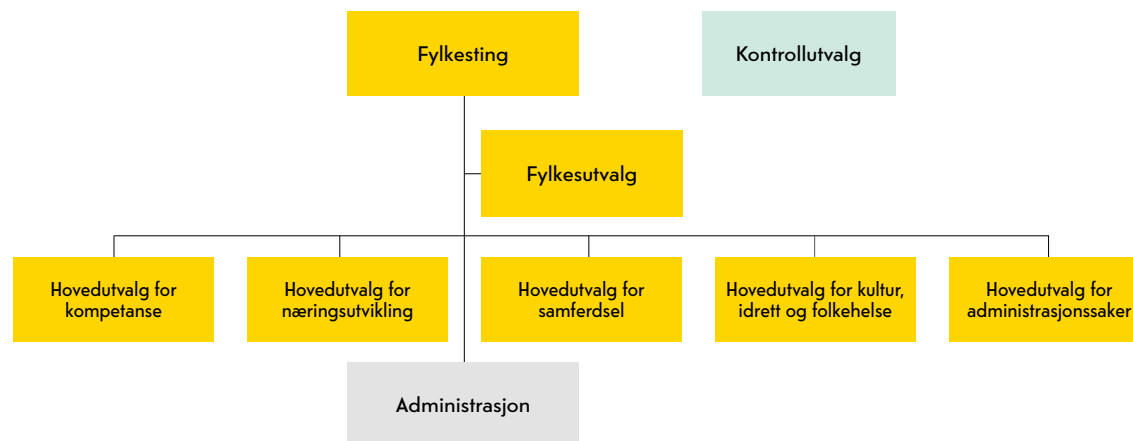
Fylkestinget

Telemark fylkeskommunes øverste politiske organ er fylkestinget (figur 1). Fylkestinget består av 41 folkevalgte representanter og ledes av fylkesordfører Sven Tore Løkslid (A), med Hans Edvard Askjer (KrF) som fylkesvaraordfører. Av de 41 representantene er 51,2 prosent menn og 48,8 prosent kvinner. Fylkestinget hadde 5 møter i 2016 og behandlet 142 saker. Tabell 1 viser antall representanter fordelt på partier i fylkestinget i innværende periode.

Fylkesutvalget

Fylkesutvalget består av 15 representanter. Av disse er 60 prosent menn og 40 prosent kvinner. Fylkesutvalget hadde 7 møter i 2016 og behandlet 160 saker. Tabell 2 viser antall representanter fordelt på partier i fylkesutvalget innværende periode.

Figur 1: Politisk organisering



Tabell 1: Antall representanter fordelt på partier i fylkestinget

Arbeiderpartiet	16
Høyre	7
Fremskrittspartiet	5
Senterpartiet	5
Kristelig Folkeparti	3
Miljøpartiet De Grønne	2
Sosialistisk Venstreparti	1
Venstre	1
Rødt	1

Tabell 2: Antall representanter fordelt på partier i fylkesutvalget

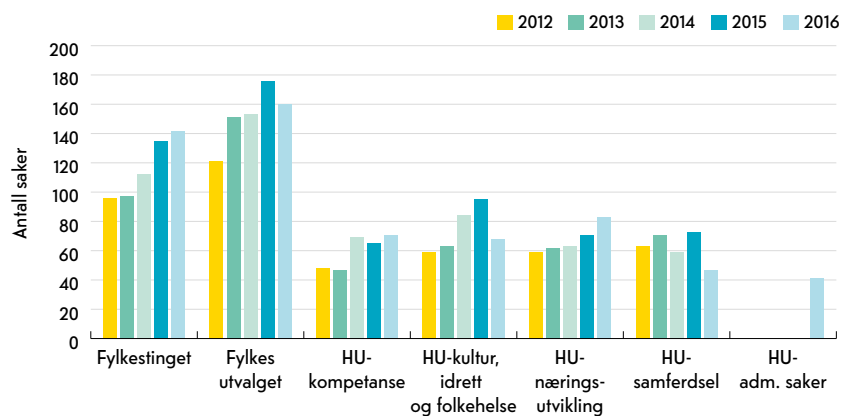
Arbeiderpartiet	4
Høyre	2
Fremskrittspartiet	2
Senterpartiet	2
Kristelig Folkeparti	2
Sosialistisk Venstreparti	1
Venstre	1
Rødt	1



Hovedutvalg, andre råd og utvalg

Det er fem hovedutvalg i inneværende valgperiode. Tabell 3 viser leder, antall medlemmer, møter og saker i 2016 for de ulike hovedutvalgene. Tabell 4 viser tilsvarende for andre råd og utvalg. Figur 2 viser antall behandlede saker i perioden 2012 til 2016 for alle politiske utvalg.

Figur 2: Antall behandlede saker



Tabell 3: Hovedutvalg

Utvalg	Leder	Medlemmer	Møter	Saker
Hovedutvalg for kultur, idrett og folkehelse	Tone Berge Hansen (A)	11	6	68
Hovedutvalg for næringsutvikling	Jørund A. Ruud (A)	11	5	83
Hovedutvalg for kompetanse	Maja Foss Five (A)	11	9	71
Hovedutvalg for samferdsel	Knut Duesund (KrF)	11	5	47
Hovedutvalg for administrasjonssaker	Vidar Stang (A)	7 (inkludert 2 tillitsvalgte)	7	41

Tabell 4: Andre råd og utvalg

Utvalg	Leder	Medlemmer	Møter	Saker
Kontrollutvalget	Per Lykke (H)	5	8	46
Yrkesopplæringsnemnda	Irene Bordier Haukedal	12	5	50
Telemark fylkeskommunale klagenemnd	Björg Kyrkjebø Staaland (A)	5	6	21
Telemark fylkeskommunale klagenemnd for skolesaker	Britt Gursli Tobro (A)	3	3	3
Telemark fylkeskommunale eldreråd	Finn Egil Aure	7	6	14
Fylkeskommunalt råd for personer med nedsatt funksjonsevne	Björg Inger Flatland (KrF)	7	6	15



Økonomisk analyse

Netto driftsutgifter til politisk styring og kontroll gikk ned fra 2015 til 2016 (tabell 5). Dette skyldes i hovedsak at det ikke har vært valg i 2016. Kostnadene til revisjon er ytterligere redusert i perioden, som følge av ny avtale om driftstilskudd til Telemark kommunerevisjon IKS.

Budsjettrammen for området ble i 2016 redusert etter vedtak i fylkestinget desember 2015. Ressursbruken i 2016 viser balanse sammenlignet med budsjettet.

Tabell 5: Økonomiske nøkkeltall – politisk styring og kontroll

Kilde: KOSTRA¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Netto driftsutgifter til politisk styring og kontroll pr. innbygger	162	174	177	191	178

¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 6: Netto driftsutgifter til politisk styring og kontroll 2016, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Politisk ledelse og utvalg	17 198	16 967	-230	-1,4
Tilskudd til politiske parti	6 434	6 433	-1	0,0
Kontrollutvalget inkludert revisjon	4 038	4 306	268	6,2
Sum politisk styring og kontroll	27 670	27 707	37	0,1



Strategiske hovedutfordringer

Telemark fylkeskommunes samfunnsoppdrag er å utvikle Telemark og finne bærekraftige løsninger på fylkets utfordringer. Langtidsprioriteringer 2016–2019 definerer to hovedutfordringer for Telemark: økt befolkningsvekst og flere arbeidsplasser. Tilgang til arbeid er en forutsetning for økt befolkningsvekst.

Befolkningsutvikling

Folketallet i Telemark var 173 037 pr. 1. januar 2017.

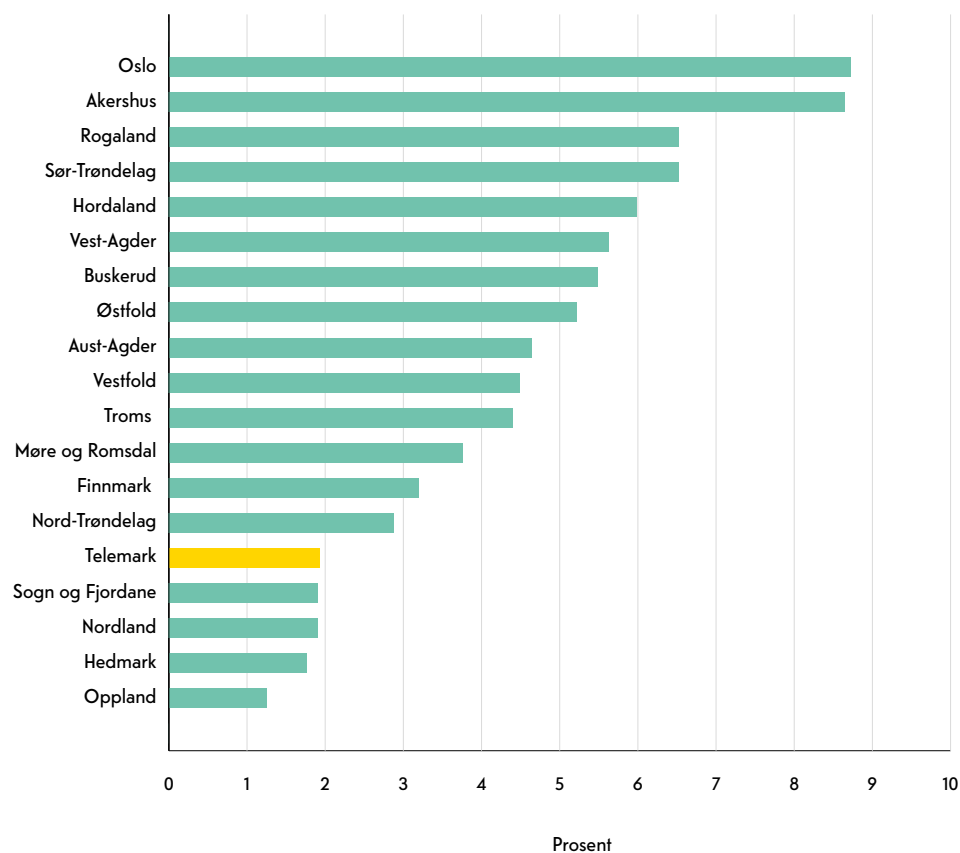
Det var en økning på 813 fra året før, og tilsvarer 0,5 prosent.

Det er en større vekst enn i 2014 og 2015. Da var årlig økning på 0,3 prosent. Telemark er blant fylkene med lavest befolkningsvekst. I 2016 hadde Akershus størst vekst av alle fylkene med 1,65 prosent.

For de siste fem årene har Telemark en samlet befolkningsvekst på 1,9 prosent. For landet er veksten i samme periode 5,5 prosent. Størst vekst har det vært i Oslo og Akershus med 8,7 prosent. Fire fylker har hatt lavere befolkningsvekst enn Telemark de siste fem årene (figur 3).

Figur 3: Befolkningsendring 2012–2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå





Av kommunene i Telemark hadde Bø den største veksten i 2016 med 2,6 prosent. Det er den høyeste veksten i Bø siden 1999. Ni kommuner i Telemark hadde nedgang i folketallet i 2016. Med unntak av Nissedal, hadde alle kommunene i Vest-Telemark nedgang i folketallet i 2016.

Arbeidsplassutvikling og sysselsetting

Tall for arbeidsplassutvikling publiseres i mai hvert år. Tall for 2016 vil derfor ikke være klart før i mai 2017. I tidligere årsrapporter har det derfor blitt vist til tall for året før. Offentlig statistikk for arbeidsplassutvikling er lagt om fra 2014 til 2015. I det nye tallgrunnlaget er det 60 000 færre sysselsatte, med den konsekvens at antall arbeidsplasser har gått ned i alle fylker. Det innebærer at tallene for 2015 ikke er direkte sammenlignbare med tallene for årene før og har derfor liten relevans i årsrapporten for 2016.

Telemark hadde i 2016 den største prosentvise nedgangen i antall arbeidsledige av alle fylkene sammenlignet med 2015. Ved utgangen av desember 2016 var det registrert 2 425 helt ledige ved NAV i Telemark. Det er 2,8 prosent av arbeidsstyrken og en nedgang på 18 prosent, eller 540 personer, fra samme måned i 2015. For hele landet var ledigheten også 2,8 prosent, en nedgang på 3 prosent fra 2015.



Foto: Dag Jenssen



Telemark har hatt økt befolkningsvekst i 2016 sammenlignet med 2014 og 2015



Telemark har hatt størst prosentvis nedgang i arbeidsledighet i landet i 2016

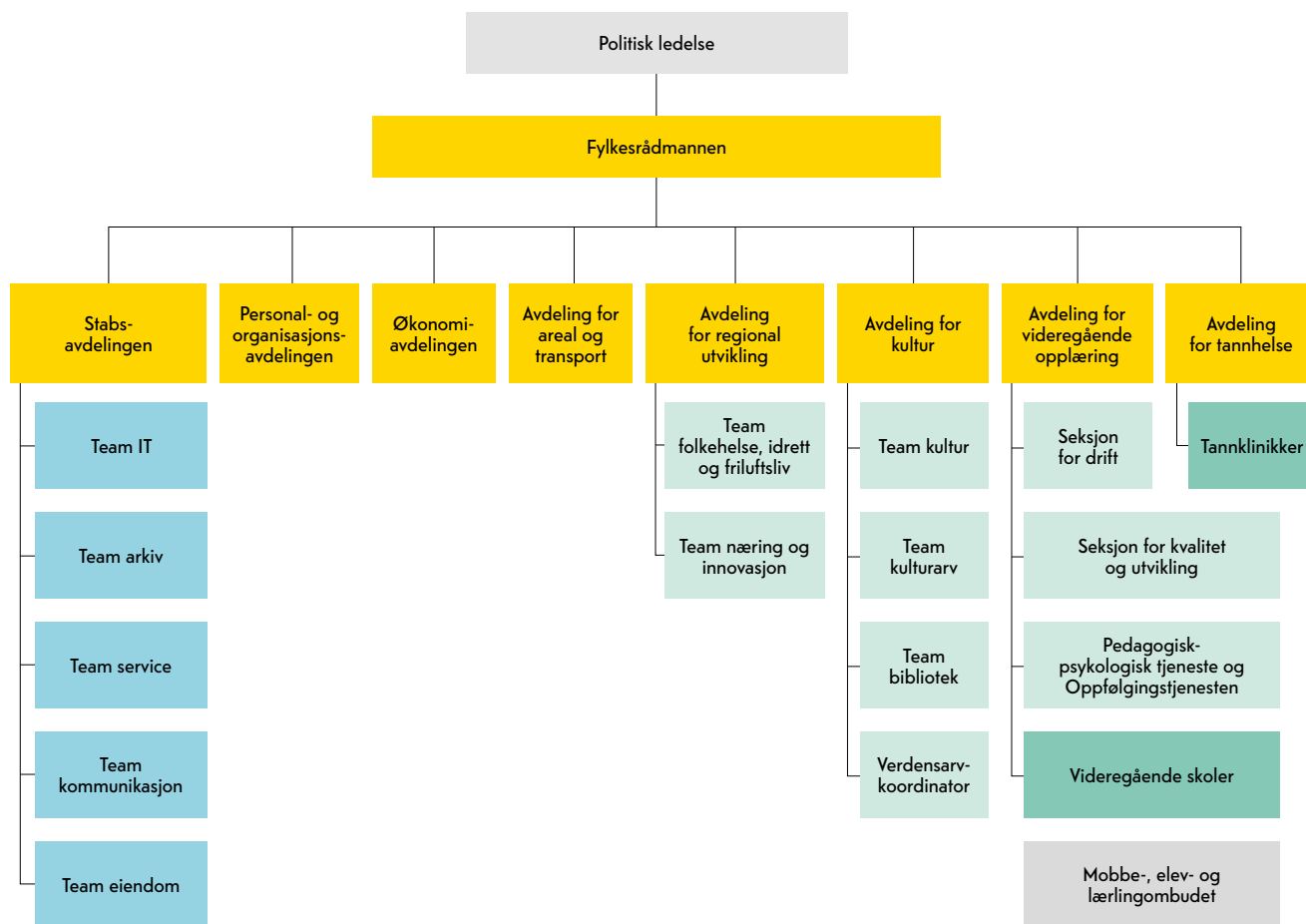


Organisasjon





Figur 4: Administrativ organisering pr. 31. desember 2016



Ansatte

Det har totalt vært en nedgang på 14 ansatte i 2016 (tabell 7). Som en følge av overføring av åtte ansatte fra Telemark fylkesbibliotek og økt bemanning ved avdeling for areal og transport har administrasjonen økt med 15 ansatte. Nesten seks av ti ansatte er kvinner, og gjennomsnittsalderen er 48 år. Det er 477 deltidsansatte. Disse har i gjennomsnitt en stillingsprosent på 65. Det er en nedgang på åtte ansatte i deltidsstillinger.

Andelen som har sluttet i løpet av året i forhold til gjennomsnittlig antall ansatte defineres som turnover. Til sammen var det 171 ansatte som sluttet i 2016. Det tilsvarer en turnover på 11 prosent. Den har vært lik siden 2013. Andelen AFP- og alderspensjonister av de som sluttet i 2016 er 27 prosent. Fylkeskommunen har stort sett godt kvalifiserte søkere til utlyste stillinger.

Fylkeskommunen ønsker at andel ansatte over 62 år skal være minst 12,5 prosent. I 2016 var andelen 13,3 prosent.



Tabell 7: Ansatte pr. 31. desember 2016

Virksomhet	Antall ansatte	Endring fra 2015	Årsverk	Andel kvinner	Andel deltid	Gjennomsnittsalder	Andel over 60 år	Turnover (%)
Administrasjon	218	+15	212	62	9	48	15	17
Tannhelsestjenesten	131	0	119	81	23	45	23	14
Skoler	1170	-34	1025	56	36	49	21	9
Lærlinger	23	+2	23	22	0	19	0	57
Øvrige ansatte	31	+3	28	48	23	50	23	6
Totalt	1573	-14	1407	59	30	48	20	11

Ledelse

Ved utgangen av 2016 var det 131 lederstillinger i fylkeskommunen. 46 prosent av lederne var kvinner. Det er en økning på ett prosentpoeng fra 2015. Det var til sammen 21 toppledere i 2016. Toppledere er her definert som fylkesrådmannens ledergruppe og virksomhetsledere. Andelen av kvinnelige toppledere var 57 prosent. For øvrige ledere var andelen kvinner 44 prosent. Totalt var det 110 mellomledere.

Likelønn

For pedagogisk personale har kvinnelige lærere og skoleledere en årslønn som er ett prosentpoeng lavere enn mannlige lærere og skoleledere. Forskjellen har vært mellom ett og to prosentpoeng siden 2012. Dette kan blant annet forklares med at kvinnene i gjennomsnitt er tre år yngre og har 1,5 års mindre tjenestetid. Det er totalt 916 medarbeidere i denne yrkesgruppen.

For personale ved skolene som ikke har pedagogisk bakgrunn har kvinner en årslønn som er en prosent høyere enn menn. Kvinnene er i gjennomsnitt fire år eldre og har

1,5 års lengre tjenestetid. Gjennomsnittslønn for gruppen er 399 163 kroner, og det er totalt 268 ansatte.

For rådgivere i administrasjonen er lønnsforskjellen mellom menn og kvinner redusert med 0,3 prosent fra 2015. Kvinnene har 95,8 prosent av mennenes lønn. Gjennomsnittslønn for kvinner er 579 626 kroner. De kvinnelige rådgiverne har i gjennomsnitt i overkant av ett år kortere tjenestetid i fylkeskommunen og er tre år yngre enn mennene. Ved lokale lønnsforhandlinger fikk kvinnene en lønnsøkning på 2,4 prosent og menn 2,3 prosent.

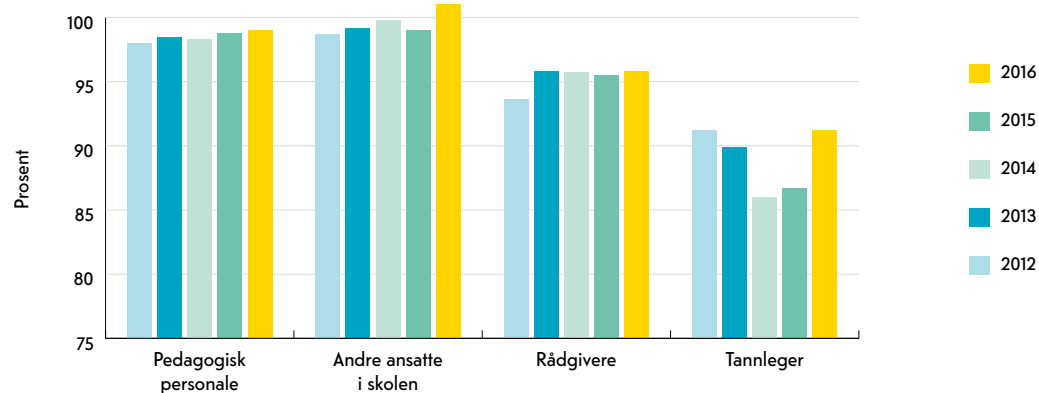
Kvinnelige tannleger tjente 91,2 prosent av årslønnen til sine mannlige kolleger. Forskjellen ble redusert med 4,5 prosent fra 2015. Gjennomsnittslønnen for kvinnene er 639 326 kroner. De kvinnelige tannlegene har i gjennomsnitt fire år kortere tjenestetid og er fem år yngre enn mannlige tannleger. Ved lokale lønnsforhandlinger fikk kvinnene en lønnsøkning på 2,5 prosent og menn 2,2 prosent.

Av alle ansatte i 2016 har lønnsforskjellen mellom kvinner og menn blitt redusert med 1,8 prosent. Kvinnelige ansatte hadde 94,1 prosent av mennenes årslønn i 2016. Kvinnelige mellomledere hadde 98,8 prosent av menns lønn mot 97,2 prosent i 2015.

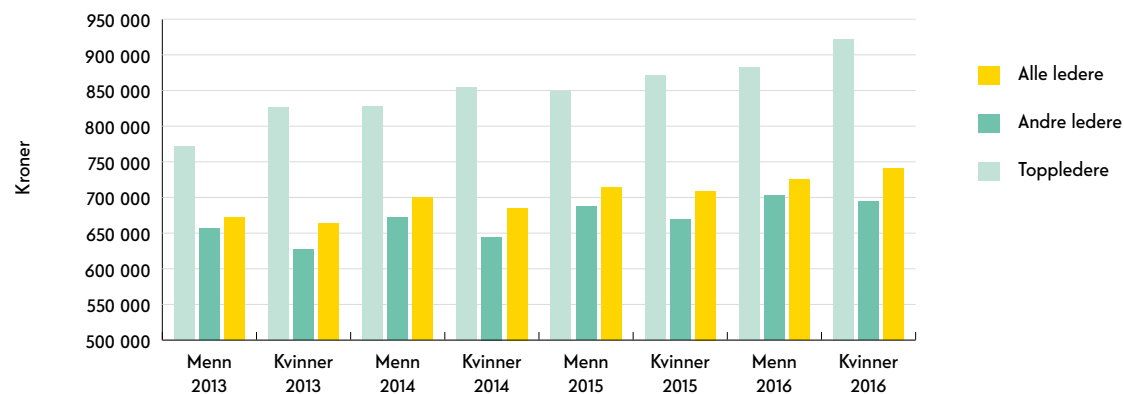
Forskjellen i lønnsutviklingen for menn og kvinner for ulike grupper er illustrert i figur 5 og figur 6.



Figur 5: Kvinners årslønn i prosent av menns årslønn for utvalgte grupper



Figur 6: Gjennomsnittlig årslønn for ledere



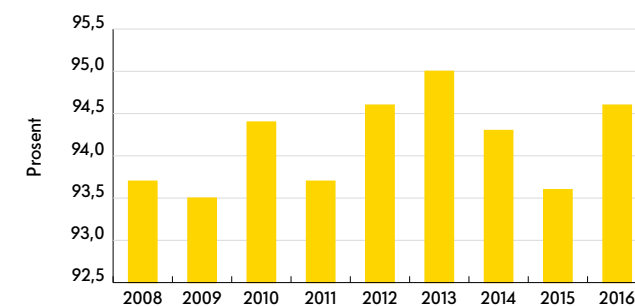
Mangfold

Fylkestinget har tidligere vedtatt retningslinjer om mangfold for ansatte. 64 ansatte er registrert med annet statsborgerskap enn norsk. Det er fire flere enn i 2015. Seks ansatte er registrert med nordisk statsborgerskap, 25 fra Europa for øvrig, og ti fra andre deler av verden. Det er ikke rapportert noen brudd på retningslinjene i 2016.

På jobb

Telemark fylkeskommune har som mål at de ansatte skal være minimum 95 prosent på jobb. I 2016 var 94,6 prosent på jobb. Målet ble derfor ikke nådd. Det har likevel vært en positiv økning sammenlignet med 2015. Da var 93,6 prosent på jobb (figur 7).

Figur 7: Andel ansatte på jobb





Helse, miljø og sikkerhet

Handlingsplanen for helse, miljø og sikkerhet (HMS) og inkluderende arbeidsliv (IA) er revidert i 2016.

Satsingsområder er:

- godt arbeidsmiljø med vekt på mestring, medvirkning og våre verdier
- nærvær på jobb med minst 95 prosent
- ivaretagelse av den enkelte ansatte og raskt tilbake fra sykdom
- internkontroll med god styring og meldekultur for å skape forbedring

Det er utarbeidet en ny spørreundersøkelse for lettere å få regelmessig oversikt over HMS-arbeidet. Undersøkelsen er utarbeidet slik at den også gir opplæring og repetisjon av HMS-ansvar og oppgaver. Undersøkelsen skal jevnlig sendes alle virksomheter. Lederne har ansvar for å svare i samarbeid med vernetjenesten og Arbeidsmiljøutvalget (AMU).

Revisjoner og forbedringsarbeid

I 2016 har det vært revisjon på fire skoler og en tannklinikk: Bø, Notodden, Nome og Porsgrunn videregående skoler og Porsgrunn tannklinikk. Tilbakemeldinger viser at revisjonene oppfattes som grundige og lærerike for dem som har deltatt. Det er en gjentakende utfordring å få på plass rutiner for et systematisk HMS-arbeid. Avdelingene for videregående opplæring og tannhelse har et spesielt ansvar for å bidra til å etablere felles gode rutiner for ytre virksomheter. Arbeid for

å få dette på plass er påbegynt. Kvalitets- og avvikssystemet er tatt i bruk i ulik grad av virksomhetene og det er fortsatt behov for å øke kjennskapen til systemet. Fremdeles er det trolig en underrapportering av avvik, samtidig som bruken av systemet øker.

Registrerte HMS-avvik har økt med ca. 54 prosent fra 2015 til 2016 (tabell 8). Dette skyldes i hovedsak systematisk arbeid med kvalitets- og forbedringskultur i organisasjonen og at flere virksomheter bruker systemet. Det er viktig med kontinuerlig oppmerksomhet på dette.

I 2016 økte meldinger om personskade, vold og trusler. Fra 1. januar 2017 er det nye regler knyttet til vold og trusler på arbeidsplassen med tydelige krav om risikovurdering,

opplæring, informasjon og oppfølging i forbindelse med slike situasjoner. Risiko- og sårbarhetsvurdering av dette prioriteres i 2017.

Arbeidsmiljø og bedriftskultur

10-faktor er KS sin nye forskningsbaserte medarbeiderundersøkelse. Undersøkelsen måler faktorer som er dokumentert viktige for arbeidsmiljø og bedriftskultur og som det er mulig å påvirke. Undersøkelsen gir et grunnlag for samtaler og videre utviklingsarbeid hos den enkelte medarbeider, hos ledere og i organisasjonen som helhet. Selve undersøkelsen ble forankret i organisasjonen ved lederopplæring og opplæring av tillitsvalgte og verneombud i forkant. Undersøkelsen ble sendt ut til alle ansatte i oktober 2016. Hele 83 prosent svarte.

Tabell 8: Registrerte HMS-avvik

Avvik ¹	2013	2014	2015	2016
Totalt antall avvik	185	251	201	311
Avvikskategorier:				
Andre HMS-hendelser	57	106	81	140
Arbeidsmiljø	68	69	70	85
Nesten-uhell	21	27	19	18
Personskade	45	52	44	62
Vold og trusler	10	19	10	34

¹ Et avvik kan være registrert i flere kategorier

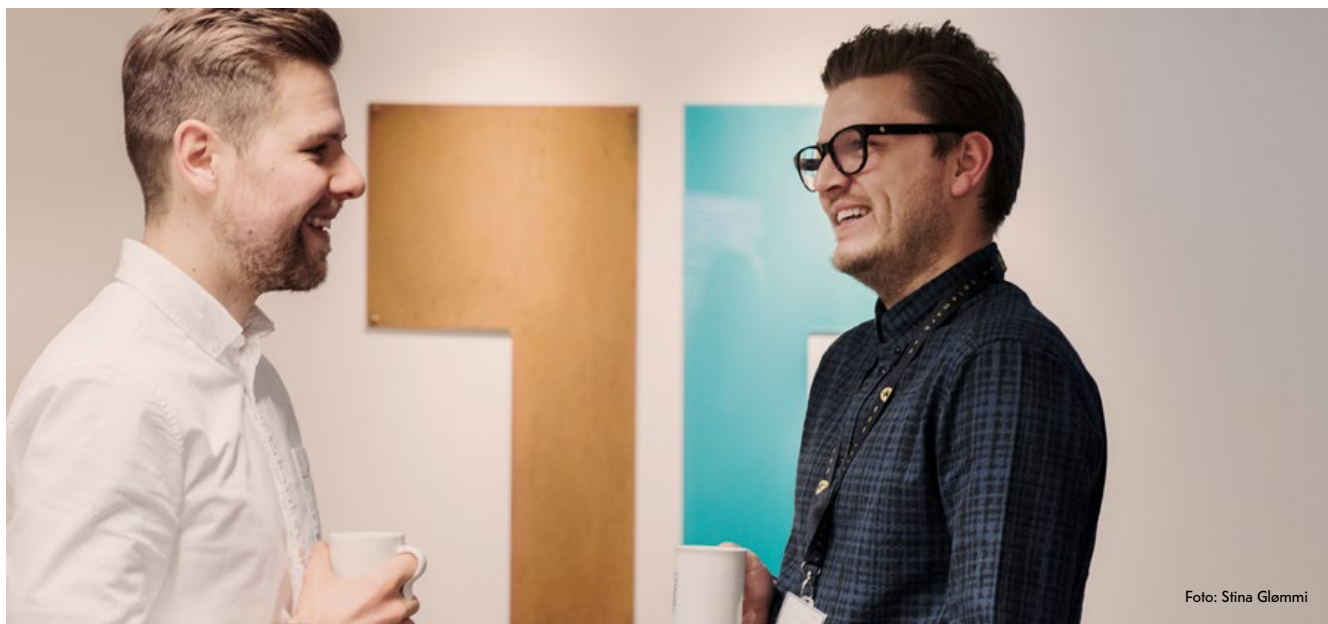


Foto: Stina Glømmi

De viktigste målindikatorne er mestringsorientert ledelse, mestringsklima og fleksibilitetsvilje. Medarbeiderundersøkelsens anbefalte verdi for disse indikatorne er mellom 4,0 og 4,5.

Mestringsorientert ledelse innebærer at leder vektlegger at den enkelte medarbeider skal få utvikle seg ut fra sine egne forutsetninger, slik at medarbeideren opplever mestring og gir sitt beste. Eksempel på måleindikator er: *Min nærmeste leder gir meg nyttige råd og støtte slik at jeg kan forbedre meg.* Fylkeskommunen som helhet oppnår gjennomsnittsscoren 3,8. Landsgjennomsnittet er 3,9.

I et mestringsklima motiveres medarbeiderne av å lære, utvikle seg og gjøre hverandre gode, fremfor å konkurrere om å bli best. Eksempel på måleindikator er: *I min avdeling/arbeidsgruppe blir medarbeiderne oppmuntret til å samarbeide og utveksle tanker og ideer.* Fylkeskommunen som helhet oppnår gjennomsnittsscoren 4,0. Landsgjennomsnittet er 4,0.

Faktoren fleksibilitetsvilje måler medarbeiderens villighet til å være fleksibel på jobb og tilpasse sin måte å jobbe på til nye behov og krav. Eksempel på måleindikator er: *Jeg er villig til å gjøre ting på en annen måte enn jeg pleier, hvis min leder ønsker det.* Fylkeskommunen som helhet oppnår

gjennomsnittsscoren 4,4. Landsgjennomsnittet er 4,4. Videre oppfølging av undersøkelsen foregår primært lokalt. I oppfølgingsarbeidet har personal- og organisasjonsavdelingen og bedriftshelsetjenesten et veilederansvar. Arbeidet med undersøkelsen er en kontinuerlig prosess hvor dialog er et sentralt virkemiddel.

Grunnopplæring HMS

Fylkeskommunen har arrangert 40-timers HMS-opplæring i samarbeid med fylkeshovedverneombud, bedriftshelsetjenesten og NAV for til sammen 40 deltakere. Alle ledere med personalansvar, verneombud og medlemmer i arbeidsmiljøutvalgene skal gjennomføre intern HMS-opplæring. Nytt kurs starter høsten 2017.

Vernetjenesten

Personal- og organisasjonsavdelingen og bedriftshelsetjenesten brukes aktivt som forelesere på samlinger i regi av fylkeshovedverneombudet. Her har blant annet medarbeiderundersøkelsen, internkontroll og revisjoner vært tema.

Etikk

Nye etiske retningslinjer for ansatte behandles i hovedutvalg for administrasjonssaker i 2017. Retningslinjene bygger på våre verdier *vær modig, vær imøtekommende* og *vær troverdig*, og vil erstatte nåværende retningslinjer.



Styring og kontroll

Styringsprosessen

Styringsprosessen knyttet til budsjett og økonomiplan er todelt. Langtidsprioriteringer (LTP) er et strategisk overordnet styringsdokument som behandles i juni. Dette gir styringssignaler for arbeidet med Budsjett og økonomiplan som behandles i desember. Begrunnelsen for en slik todelt budsjettprosess er spesielt knyttet til mer langsiktighet og tydeligere prioriteringer innenfor de ulike virksomhetsområdene.

Det er et kontinuerlig forbedringsområde å gjøre styringsdokumentene mer sammenhengende, mer strategiske og mer mål- og resultatorienterte. Sammenhengende styringsdokumenter innebærer at alle styringsdokumenter er basert på et felles strategisk grunnlag og på gjennomgående mål- og satsingsområder (figur 8). Det strategiske grunnlaget med mål og satsingsområder og endringer av dette defineres i Langtidsprioriteringer, mens aktiviteter og endringer i disse defineres i Budsjett og økonomiplan. Årsrapporten skal tydeliggjøre resultater, grad av måloppnåelse og behovet for endring.

Figur 8: Sammenhengende styringsdokumenter





Internkontroll

Kravet om internkontroll er hjemlet i kommuneloven § 23. Arbeidet med internkontroll dekker hele virksomheten og er i stor grad styrt av lover og forskrifter. Dette stiller krav til etablering og utforming av internkontrollen på forskjellige områder. Internkontroll er systematiske tiltak som sikrer at virksomheten planlegger, organiserer, utfører og vedlikeholder aktivitetene sine i samsvar med gjeldende regelverkskrav.

Fylkeskommunen har et felles elektronisk kvalitet- og internkontrollsystem som heter Compilo. Systemet inkluderer avviksbehandling, dokumentbibliotek og risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS). Alle ansatte kan melde fra om feil og mangler, og gi innspill til forbedringer. Melding om avvik innen HMS-området og brudd på regler om informasjonssikkerhet blir også registrert i dette systemet. Arbeid med vedlikehold og videreutvikling av systemet er en kontinuerlig prosess. Den enkelte virksomhet har lokale mapper hvor rutiner og dokumentasjon som gjelder enheten skal ligge. Ansvar for å gjennomføre og følge opp nødvendige internkontrolltiltak er et lederansvar.

Avvikskultur

Avvikskultur innen HMS og informasjonssikkerhet har vært prioritert i 2016. Antall meldte avvik i organisasjonen økte med over 60 prosent i 2016. Den største økningen har vært på videregående skoler. Antall meldte avvik varierer mellom virksomhetene. Dette kan tyde på ulik praksis og underrapportering.

Systemrevisjon

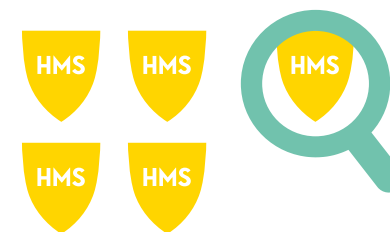
Det ble i 2016 gjennomført revisjon av internkontrollsystem innen HMS på fem virksomheter. Både overordnet system og virksomhetenes lokale systemer ble videreutviklet og forbedret i tråd med de anmerkninger og avvik som fremkom i revisjonsrapportene. Forbedringsarbeidet rapporteres og blir fulgt opp i hovedarbeidsmiljøutvalget (HAMU).

Informasjonssikkerhet

For å sikre at ansatte har tilstrekkelig kunnskap om informasjonssikkerhet er det gjennomført obligatorisk e-læring. Gjennom bevisstgjøring om trusler, sårbarheter og informasjon om konkrete tiltak er formålet å påvirke til gode holdninger og bidra til at informasjonssikkerhet blir en naturlig del av ansattes hverdag.

Årlig sikkerhetsrevisjon er gjennomført på alle virksomheter. Sammenlignet med 2015 viser resultatet en positiv utvikling på flere områder. Det gjelder blant annet større bevissthet om rutiner for informasjonssikkerhet og lagring av personopplysninger. Det er likevel et forbedringspotensial for avvikhåndtering og opplæring av nyansatte i informasjonssikkerhet. Med flere nye digitale løsninger øker også kravet til god internkontroll og informasjonssikkerhet. Fortsatt innsats på informasjonssikkerhet i slike prosesser er viktig for å sikre godt personvern for tjenestemottakere og ansatte.

Arbeidet med å ferdigstille et overordnet styringssystem for informasjonssikkerhet har pågått i hele 2016. Overordnede retningslinjer med felles prosedyrer og rutiner er utarbeidet. Styringssystemet består av tre deler; en styrende del, en gjennomførende del og en kontrollerende del. Systemet er tilgjengelig for alle ansatte. Arbeidet med å sikre at virksomhetene har skriftlige rutiner og dokumentasjon fortsetter i 2017. Fylkeskommunen deltar i Nettverk for helhetlig styring og kvalitetsutvikling i regi av KS, med vekt på virksomhetsstyring, kvalitetsutvikling og internkontroll.



Revisjon av internkontrollsystem innen HMS ble gjennomført på fem virksomheter i 2016

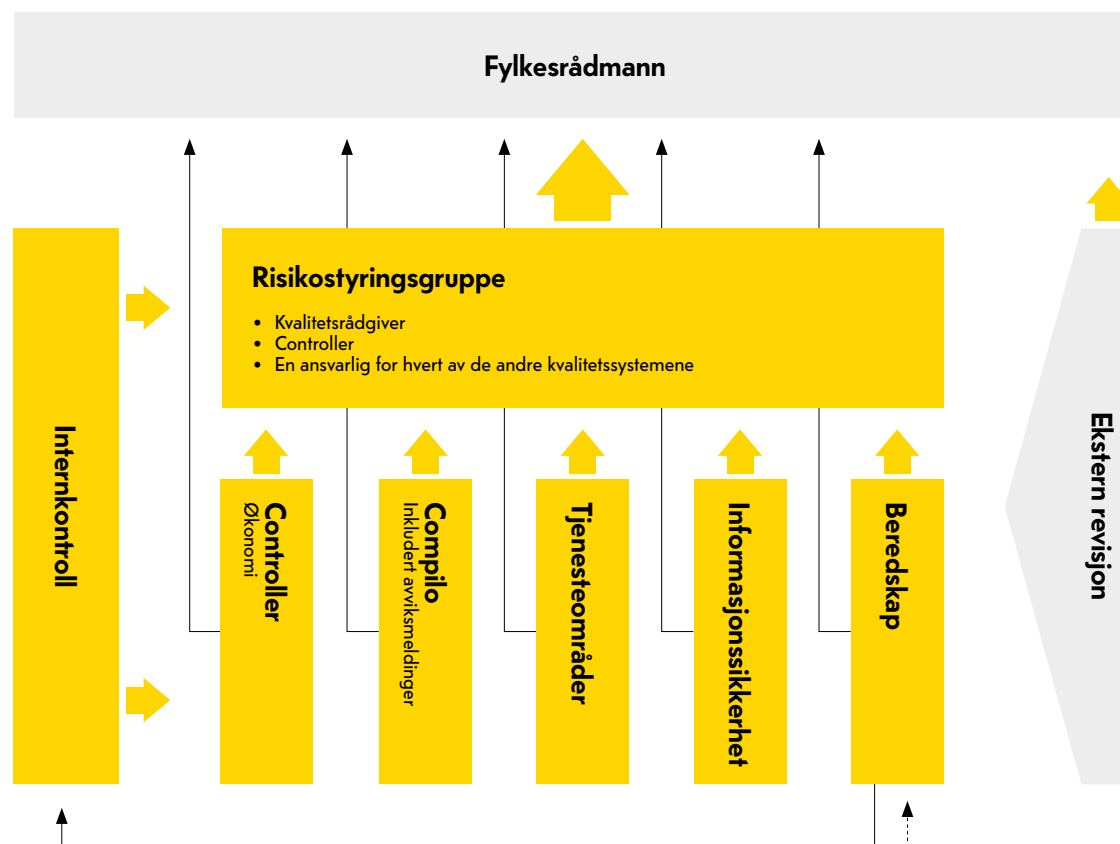


Risikostyring

Risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS) er en metode for å avdekke risiko for framtidige uønskede hendelser, feil, mangler og misligheter. Internkontroll og kontrollaktiviteter baseres på risikoanalyser. Metoden gir oversikt over risiko og utfordringer som grunnlag for å kunne iverksette tiltak med sikte på å redusere risikobildet til akseptabelt nivå. Områder som kan medføre vesentlig risiko for tjenestemottakere og ansatte blir prioritert.

I 2016 har arbeidet med informasjonssikkerhet og personvernrisiko blitt prioritert. Risikovurderinger er gjennomført på alle tannklinikker og i avdeling for videregående opplæring. Tilsvarende risikovurdering skal gjennomføres på alle videregående skoler i 2017. Innføring av nye digitale løsninger og tilskuddsforvaltning på kultur-, idretts- og folkehelseområdet er også risikovurdert. Risikostyringsgruppen har ansvaret for å koordinere prosesser for risikostyring og kvalitetssikre arbeidet med internkontroll innen HMS, økonomiforvaltning, tjenesteområdene, informasjonssikkerhet og beredskap (figur 9).

Figur 9: Modell for risikostyring





Beredskap

Beredskap inngår i fylkeskommunens arbeid med risiko- og kvalitetskontroll. Overordnet beredskapsplan for Telemark fylkeskommune ble vedtatt i fylkesutvalget i november 2016. Det samme gjelder operativ krisehåndteringsplan for fylkesrådmannens kriseledelse. Overordnet beredskapsplan danner rammen og forutsetningene for beredskapsarbeidet i fylkeskommunen.

Det er krav om at alle virksomheter skal gjennomføre risiko- og sårbarhetsanalyser og utarbeide beredskapsplan. Dette, i tillegg til opplæring av de ansatte er virksomhetsleders ansvar. Det er utarbeidet veiledere til støtte for virksomhetenes beredskapsarbeid. Porsgrunn, Hjalmar Johansen og Vest-Telemark videregående skoler har i 2015 og 2016 vært pilotskoler for beredskap, og ved utgangen av 2016 har alle videregående skoler utarbeidet beredskapsplaner.

I 2016 ble også skolenes tekniske utstyr for varsling og evakuering kartlagt.

Økonomi

I 2016 vedtok fylkestinget nytt økonomireglement. Det nye reglementet inneholder oppdatert finansreglement, som skal revideres i hver valgperiode etter finansforvaltningsforskriften. Finansrapportering til fylkestinget er mer utfyllende enn tidligere. Det er innført nye rutiner for tettere budsjettoppfølging, med månedrapportering til fylkesrådmannens ledergruppe.



Revisjon av system for informasjonssikkerhet ble gjennomført på alle virksomheter i 2016



Foto: Stina Glømme



Administrasjon og fellestjenester

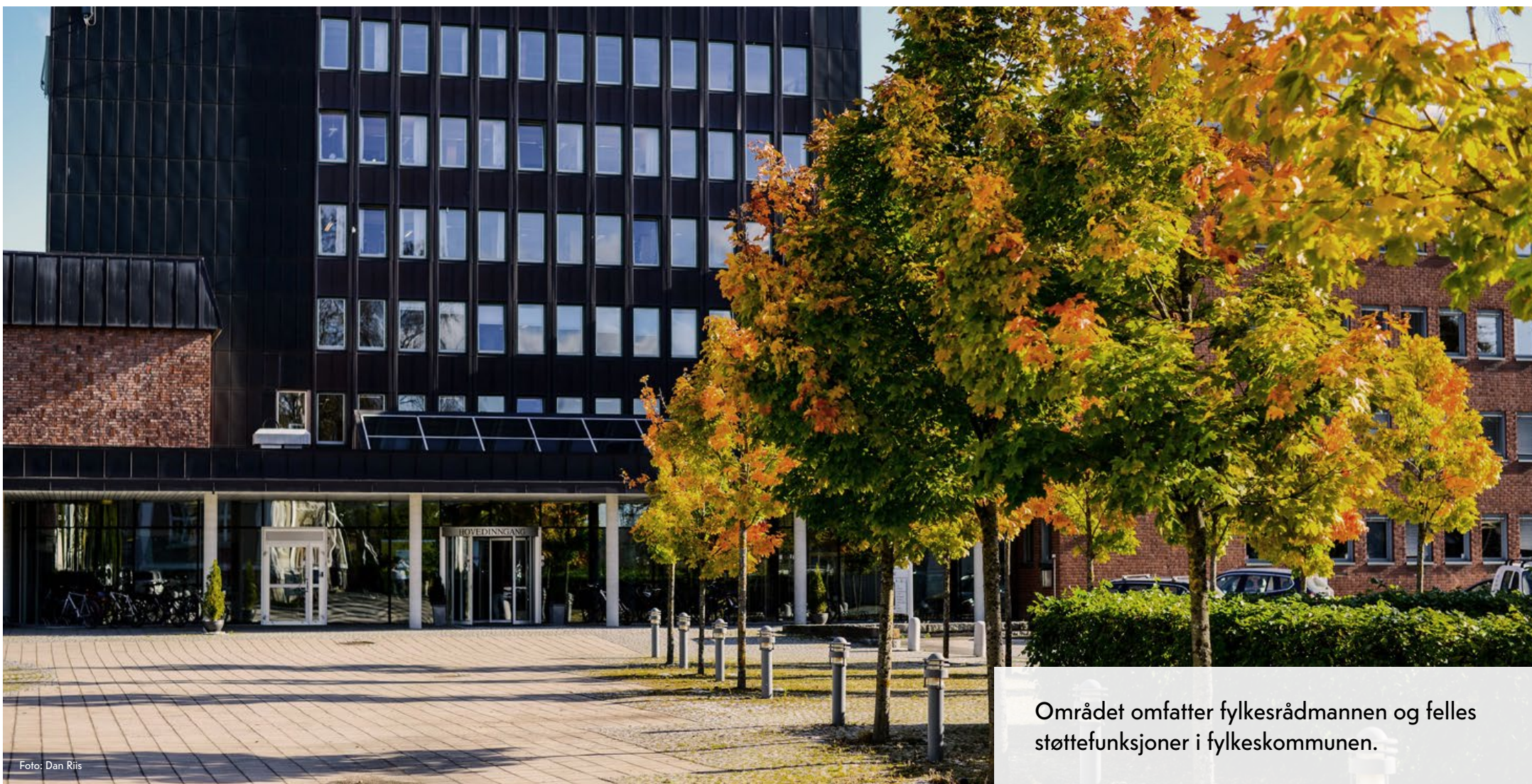


Foto: Dan Riis

Området omfatter fylkesrådmannen og felles støttefunksjoner i fylkeskommunen.



Mål og måloppnåelse

➔ Avklare framtidig region eventuelt regionsamarbeid

Fylkestinget behandlet sak om framtidig region-tilknytning i desember 2016. Der ble det vedtatt at en region sammensatt av Buskerud, Telemark og Vestfold vurderes som den mest aktuelle løsningen. Framtidig regionstruktur avklares i Stortinget i løpet av første halvår 2017.

➔ Samarbeidspartnerne skal oppleve god kommunikasjon med fylkeskommunen

I januar 2017 ble det gjennomført en intervjuundersøkelse blant et utvalg samarbeidspartnere. I all hovedsak ble det gitt uttrykk for tilfredshet med kommunikasjonen med fylkeskommunen og at kontakten med fylkeskommunen er betydelig forbedret de siste årene.

➔ Nye verdier og gjennomgående ledelse

Fylkeskommunens verdier *vær modig, vær imøtekommende og vær troverdig* har vært på dagsorden på alle ledersamlinger i 2016. Hva verdiene betyr for den enkelte medarbeider har blitt utdypet og drøftet i interne møter i hele organisasjonen. Hensikten har vært å sikre forankring og felles forståelse. I den kommende evalueringen av Veksthus for ledere, skal blant annet gjennomgående ledelse evalueres.

➔ Oppdaterte planer om framtidig kompetansebehov

Strategisk kompetanseplan 2016–2019 ble vedtatt av hovedutvalg for administrasjonssaker våren 2016.

➔ Avklare ambisjoner og prioriteringer ved forvaltning av eiendomsmassen

Salg av eiendommer, endret finansieringsmodell og satsing på energiøkonomisering har fått politisk avklaring i 2016. Vurdering av ytterligere eiendommer for salg, vurdering av bygningenes tilstand og investeringsbehov fortsetter i 2017.

➔ Hente ut gevinster ved digitalisering når det gjelder bedre tjenestekvalitet og mer effektive arbeidsprosesser

Fire prosjekter ble ferdigstilt i 2016. Disse har gitt bedre tjenestekvalitet og mer effektive arbeidsprosesser. Realisering av gevinster har skjedd ved omfordeling av ressurser og reduserte økonomiske rammer.



➔ Avklare ambisjonene for fornying og innovasjon innen sommeren 2016

Ved budsjettbehandlingen i desember 2015 bestilte fylkestinget en gjennomgang og analyse av organisasjonen for å se på mulige omprioriteringer og rasjonalisering. Fylkesrådmannen har i 2016 fulgt opp dette med en egen analyse, som igjen ble fulgt opp i Budsjett og økonomiplan 2017–2020. Betydelige midler er omprioritert fra administrasjon og fellestjenester til videregående opplæring. Det er også lagt ned et omfattende arbeid i 2016 med digitalisering for å frigjøre ressurser fra administrativt arbeid. Se eget avsnitt om digitalisering.

➔ Strategi for innovative innkjøp innen sommeren 2016

Fylkestinget vedtok Anskaffelsesstrategi 2017–2020 i desember 2016. Strategien skal bidra til innovative løsninger ved å stimulere til produkt- og leverandørutvikling gjennom dialog og samarbeid med leverandører og andre aktører.



Foto: Stina Glømme

Tabell 9: Personale – administrativ ledelse og fellestjenester

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Administrativ ledelse og fellestjenester	2012	81	76	94,3
	2013	80	77	92,8
	2014	88	85	94,2
	2015	99	94	91,0
	2016	89	86	94,7



Aktiviteter og resultater

Regionreformen

I første halvår av 2016 ble det utarbeidet en forstudierapport om et framtidig regionsamarbeid eller sammenslåing med Buskerud og Vestfold. I løpet av sommeren 2016 ble det gjennomført nabosamtaler med Buskerud, Vestfold og Aust-Agder fylkeskommuner for å avklare grunnlaget for et framtidig regionsamarbeid eller sammenslåing. Fylkestinget vedtok i juni 2016 å sette ned et forhandlingsutvalg med mandat å drive fram den politiske prosessen på vegne av Telemark fylkeskommune. Fylkestinget vedtok samtidig å gå inn i forpliktende samtaler og forhandlinger med Vestfold fylkeskommune med sikte på sammenslåing av de to fylkene, men holdt samtidig fast på at en sammenslåing av Buskerud, Vestfold og Telemark er det foretrukne valget.

Et opplegg for innbyggerinformasjon ble ikke vurdert som aktuelt før retningsvalget var mer avklart.

Forstudierapporten og senere den framforhandlede intensjonsavtalen med Vestfold ble sendt på høring til kommunene. Et forslag om å avholde folkeavstemning før fylkestinget eventuelt gjorde vedtak om sammenslåing ble nedstemt i fylkestinget.

Kompetanseutvikling

Strategisk kompetanseplan 2016–2019 skal bidra til at læring i større grad oppnås gjennom praksislæring, kunnskapsdeling og eksisterende arbeidsprosesser. Et overordnet mål er å skape en god læringskultur og et godt



Foto: Stina Glømmi

mestringsklima. Medarbeiderundersøkelsen 10-faktor bidrar til å skape en organisasjon der ansatte hele tiden forbedrer sin evne til å skape ønskede resultater.

Våren 2016 avsluttet fem skoleledere masterprogrammet Rektorskolen. Flere kurs arrangeres i økende grad lokalt, for eksempel om arkivsystemet 360. Lederutviklingsprogrammet Veksthus for nye ledere ble i 2016 satt i gang for 20 nye ledere og fortsetter i 2017. Fylkeskommunen bruker i økende grad digitale

læringsplattformer som korte e-læringskurs og kurs gjennom KS-Læring. Digitale kursplattformer gir nye muligheter for kompetanseutvikling.

Digitalisering

Fire prosjekter ble ferdigstilt i 2016. Prosjekt MinElev har resultert i en digital portal for lærere slik at de svært raskt produserer varselbrev som automatisk arkiveres og sendes ut via digital postkasse. Prosjekt Skoleskyss har resultert i en forbedret digital løsning som automatisk saksbehandler,



arkiverer og sender ut svar på søknad om skoleskyss for elever i videregående skole. Prosjekt Innsyn elevmappe har resultert i Elevmappa360 som gir lærere raskt innsyn i dokumentasjon som er lagret om den enkelte elev. Tilgangen til denne informasjonen er rettighetsstyrt. Prosjekt Tilskuddsportalen har resultert i en digital søknadsportal for søkere til kultur, idretts- og folkehelsemidler. Informasjon kvalitetssikres gjennom oppslag i nasjonale register og arkivering er automatisert. Prosjektet førte til at organisasjonen fikk bedre rutiner og oversikt over tilskuddsordningene.

Innkjøp

Telemark fylkeskommune inngikk i 2016 et samarbeid med Buskerud og Vestfold fylkeskommuner om et regionalt program for leverandørutvikling i BTV-regionen. Det er ansatt en egen prosjektleder for programmet. Programmet skal bidra til at BTV-regionen får en innovativ og fremtidsrettet offentlig sektor som i samspill med leverandørmarkedet synliggjør regionens vekst og utviklingsmuligheter. Programmet vektlegger innovasjonsfremmende offentlige innkjøp med særlig vekt på klima, miljø, IKT og digitalisering. Fylkeskommunen startet opp arbeidet med å gjennomføre en innovativ anskaffelse av helhetlig digitalt ledelsesverktøy i 2016. Prosessen avsluttes i 2017.

Kommunikasjon

Organisasjonens kommunikasjonsressurser har i 2016 blitt omprioritert i tråd med ny kommunikasjonsstrategi. Innsatsen for å formidle fylkeskommunens politiske saker

til innbyggerne i egne kanaler, med særlig vekt på sosiale medier, og innsalget til media er styrket. 581 innlegg på fylkeskommunens facebookside i 2016 har gitt økt oppmerksomhet i denne kanalen (tabell 10).

Det er igangsatt et klarspråkprosjekt med støtte fra KS, for å kommunisere tydeligere med våre brukere, samarbeidspartnere og ansatte. Kommunikasjon med egne ansatte har også blitt styrket gjennom videreutvikling av fylkeskommunens intranett, Portalen.

Det er utviklet nytt materiell til bruk på arrangementer og bruken av fylkeskommunens grafiske profil er styrket. Dette bidrar til å øke synligheten av fylkeskommunen i det offentlige rom.

Miljøfyrtårn

Telemark fylkeskommune har siden 2011 vært sertifisert som miljøfyrtårn etter hovedkontormodellen. Modellen innebærer at fylkeshuset har ansvar for å oppfylle alle miljøkriterier som er felles for organisasjonen og at underliggende enheter har ansvar for færre kriterier. Alle virksomheter, bortsett fra Vest-Telemark vidaregåande skule, avdeling Dalen, er nå sertifiserte. Ni skoler og fylkeshuset resertifiseres i 2017. Sertifiseringsordningen er omfattende og evalueres i løpet av våren 2017 for å se på forbedringspotensialet.



Telemark fylkeskommune har nådd nesten en halv million mennesker via Facebook i 2016

Tabell 10: Aktivitet på Telemark fylkeskommunes facebookside

Kilde: Facebook

	Antall 2016	Prosentvis endring 2015–2016
Likere av facebookside	3 147	73
Klikk på innhold	16 360	20,5
Delinger av innhold	2 893	75
Mennesker nådd	455 380	23



Endringsbehov

Samhandling

Bruker- og samarbeidsaktørundersøkelsen som ble gjennomført i januar 2017 påpeker flere områder for samhandling med fylkeskommunen som bør ivaretas eller forbedres:

- gode arenaer for løpende dialog og samhandling
- tydeligere forventningsavklaring om roller og ansvar
- tydeligere begrunnelser for og sterkere lokal forankring av strategier og prioriterte satsinger
- tettere oppfølging

Resultatene fra undersøkelsen blir tema for oppfølging i 2017.

Digitalisering

Det er en utfordring å endre innarbeidede arbeidsprosesser. Det er særlig viktig at ledere har en bevissthet om effektivisering og forenkling av offentlige tjenester for å møte forventninger fra innbyggere og andre om digitale løsninger. Det er behov for å styrke forståelsen for og kunnskapen om teknologi, digitalisering av arbeidsprosesser og gevinstrealisering.

Innovative innkjøp

Fylkeskommunen vil gjennomføre flere innovative innkjøp fremover og samarbeider med Leverandørutviklingsprogrammet for å identifisere innkjøp som er godt egnet for å gå i dialog med markedet før innkjøp. Det er behov for å vri konkurransegrunnlagene ved innkjøp fra detaljert kravspesifisering til mer behovsvurdering. Fylkeskommunen skal også gå gjennom sin innkjøpspraksis for å sikre gode rutiner for krav til miljøvennlige løsninger.



Foto: Stina Glømmi



Økonomisk analyse

Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester gikk ned fra 2015 til 2016 (tabell 11). Omstilling til lavere driftsnivå som følge av sak om omprioriteringer og rasjonalisering startet opp høsten 2016, og reduserte også driftsutgiftene i 2016. Som følge av en gjennomgang av rapport fra Telemarksforskning i 2016, er fellestjenester i større grad ført på korrekt tjenesteområde i 2016.

Administrasjon og fellestjenester hadde i 2016 et samlet mindreforbruk på 4,9 millioner kroner (tabell 12). Dette tilsvarer 3,9 prosent av budsjettet.

Tre millioner kroner er knyttet til personal- og organisasjonsavdelingen, og skyldes blant annet reduksjon i stillingsannonser på grunn av omlegging til digital annonsering. Stillingsbanken har et mindreforbruk i 2016 på litt over 1,2 millioner kroner. Det er vanskelig å budsjettere med kostnad i stillingsbanken, men det er gjennom hele 2016 gjort et godt arbeid med å få overtallige tilbake i jobb. Det har vært et mindreforbruk i budsjettet for lærlinger i 2016. Dette skyldes at administrasjonen, i samarbeid med Opplæringskontoret for offentlig sektor i Telemark (OKOS), ikke har klart å skaffe flere enn 23 lærlinger innen de fagområder fylkeskommunen dekker. Målet var 26.

Tabell 11: Økonomiske nøkkeltall – administrasjon og fellestjenester

Kilde: KOSTRA¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester pr. innbygger	613	452	524	574	524

¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 12: Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester 2016, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Fylkesrådmann	3 788	4 388	600	13,7
Stabsavdeling	76 376	77 003	628	0,8
Personal og organisasjon	31 041	34 063	3 022	8,9
Økonomi og innkjøp	11 669	12 379	710	5,7
Sum administrasjon og fellestjenester	122 873	127 834	4 961	3,9

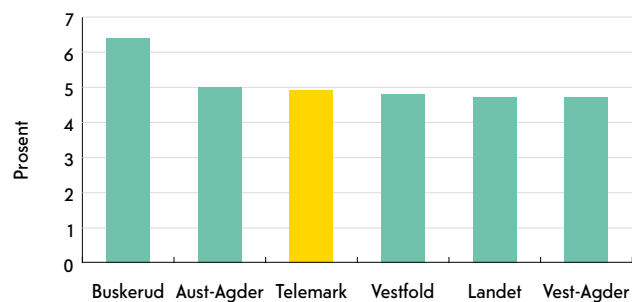


Telemark ligger omtrent på nivå med Vestfold fylkeskommune for netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester, men noe over landet (figur 10).

Telemark har en nedgang i netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester pr. innbygger fra 2015 til 2016 og ligger under Vest-Agder og Aust-Agder, men over Vestfold (figur 11). Nedgang i utgiftene skyldes i hovedsak at arkivutgiftene i 2016 er fordelt på tjenesteområdene.

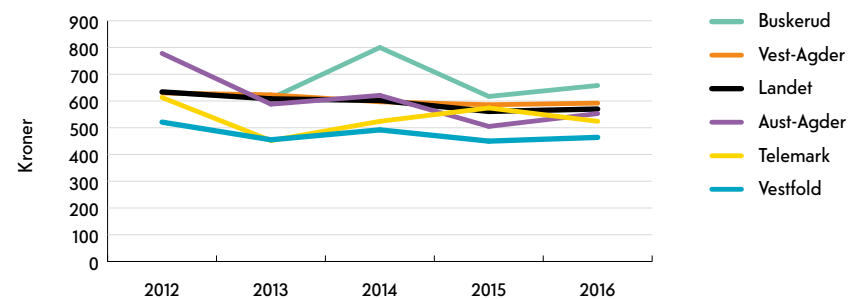
Figur 10: Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester i 2016 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA



Figur 11: Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester pr. innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹



¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignsbare over år



Videregående opplæring



Foto: Stina Glømmi

Videregående opplæring omfatter opplæring i skole og arbeidsliv, karriereveiledning, Oppfølgingstjenesten (OT), Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), voksenopplæring og fagskoletilbudet i Telemark.



Mål og måloppnåelse



Faglige resultater i norsk, engelsk, matematikk og naturfag skal ligge minst på nasjonalt nivå

Eksamensresultatene våren 2016 ligger i all hovedsak under nasjonalt nivå. Det er fremgang i matematikk, men Telemark ligger lavt på nasjonale eksamener. I norsk og naturfag er resultatene på nasjonalt nivå. Resultatene i engelsk er fortsatt under nasjonalt nivå. Telemark ligger lavt på nasjonale eksamener i fransk 2.



Lærlinger med bestått resultat på fagprøven skal være minst 95 prosent

I 2016 bestod 94,6 prosent av lærlingene. Det er en svak bedring fra 2015. Da var andelen 94,5 prosent.



Ingen avvik større enn 0,2 karakterenhet mellom standpunkt karakter og eksamens karakter

Avvikene mellom standpunkt- og eksamens karakter er en god del større enn det som er målet. I fransk er det et avvik på 0,9 karakterenhet, mens avviket i matematikk varierer mellom -0,6 og -0,8 karakterenheter. Avvikene er grunnlag for drøfting med skolene.



Alle skolene skal ha sunn kantine

Seks av skolene har sunn kantine slik retningslinjene beskriver dette. Alle skolene opplever utfordringer knyttet til driften som følge av dette. Det forberedes en politisk sak om dette våren 2017.



Alle skolene skal legge til rette for fysisk aktivitet på minst 30 minutter daglig

Alle skolene har fått økt bevissthet og tilrettelegger bedre for fysisk aktivitet, men ingen skoler har fått dette til for alle elevene. Målet ble vedtatt i folkehelsestrategien, og er vanskelig å innarbeide som en del av skolens ordinære virksomhet.



75 prosent av elevene skal gjennomføre og bestå videregående opplæring i løpet av fem år

For de offentlige videregående skolene i Telemark har 71,4 prosent av 2010-kullet bestått. Dette er en bedring fra 2009-kullet med 1,5 prosentpoeng. Sammenlignet med nasjonale tall ligger Telemark på 11. plass. Dette er en nedgang fra 9. plassen for 2009-kullet.



Øke andelen som fullfører på normert tid til 60 prosent

Av 2010-kullet fullførte 53,7 prosent på normert tid i de offentlige videregående skolene. Dette er en økning på ett prosentpoeng fra året før. Det er fortsatt et godt stykke til målet på 60 prosent. Sammenlignet med nasjonale tall ligger Telemark på 16. plass. Dette er ned to plasser fra 2009-kullet.



Hevede lærekontrakter skal ikke utgjøre mer enn 5 prosent av det totale antallet kontrakter

Andelen hevede lærekontrakter var i 2016 6,3 prosent. Dette er bedre enn i 2015, da 7,4 prosent av lærekontraktene ble hevet. Målet er fortsatt ikke nådd.



Minst 60 prosent av voksne i videregående opplæring skal ha bestått i løpet av tre år

50 prosent av de som startet videregående opplæring tilpasset for voksne høsten 2013 har bestått ønsket sluttkompetanse innen høsten 2016. Innen yrkesfagene trenger de fleste mer enn tre år på å fullføre. For generell studiekompetanse er andelen som har gjennomført og bestått 60 prosent.

Tabell 13: Personale – videregående opplæring

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Avdeling videregående opplæring	2012	58	53	92,8
	2013	53	48	93,8
	2014	53	51	94,0
	2015	51	50	95,9
	2016	49	48	94,6
Videregående skoler	2012	1212	1076	94,8
	2013	1196	1066	95,1
	2014	1207	1070	94,5
	2015	1205	1057	93,7
	2016	1170 ¹	1025	94,7

¹ Nedgangen fra 2015 til 2016 skyldes nedgang i elevtall og tiltak gjennomført for å oppnå balanse i økonomien

Tabell 14: Nøkkeltall pr. 1. oktober – videregående opplæring

Kilde: Skoleporten, VIGO voksen og Telemark fylkeskommune

	2012	2013	2014	2015	2016
Antall elever i videregående skole	6392	6 386	6 218	6 142	6 082
Antall lærlinger	1 282	1 283	1 294	1 292	1 324
Antall elever i fagopplæring i skole	9	23	62	106	22
Antall lærekandidater	56	50	38	58	86
Antall elever i tilpasset videregående opplæring for voksne	432	417	364	319	393
Andel søkere med lovfestet rett tatt inn på sitt første ønske, alle trinn	86,5	85	89	91	90
Andel elever på Vg1 fordelt på:					
Studieforberedende utdanningsprogram ¹	41,3	46,8	46,9	44	48 ²
Yrkesfaglige utdanningsprogram	58,7	53,2	53,1	56	52

¹ Medier og kommunikasjon ble fra høsten 2016 et studieforberedende utdanningsprogram

² Fordelingen mellom studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram i 2016 er en fordeling som ønskes framover



Aktiviteter og resultater

Store utbygginger

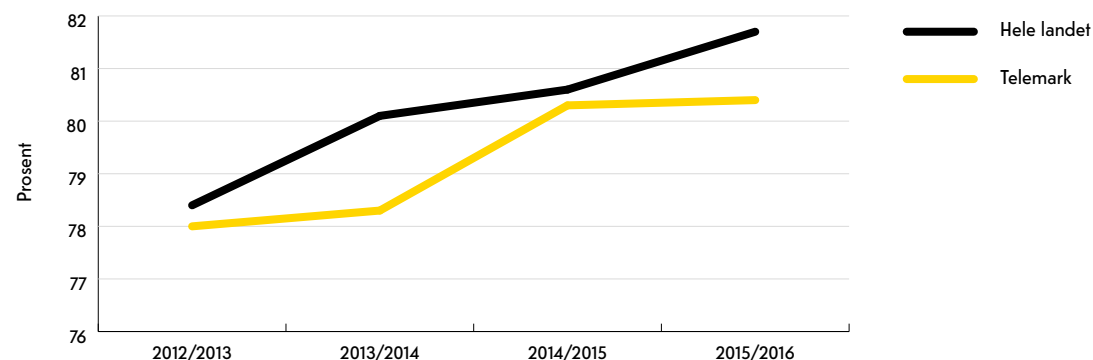
Utbyggingen av Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler var ved utgangen av 2016 i rute. De nye byggene står ferdig til skolestart høsten 2017. Total kostnad på disse to prosjektene er på 223,7 millioner kroner. Et omfattende oppgraderingsarbeid på Porsgrunn videregående skole avdeling Nord til ca. 30 millioner kroner ble gjennomført i tråd med planer og budsjett. Kun mindre arbeider gjenstår i 2017. Fylkestinget vedtok i 2016 bygging av ny Skien videregående skole på Klosterøya til 698,5 millioner kroner. Grunnarbeidene startet opp høsten 2016 og skolebygget skal være klart til skolestart i 2018.

Fullført og bestått

Andelen elever på Vg1, Vg2 og Vg3 som fullfører og består skoleåret har hatt en positiv økning de siste årene (figur 12). Fra skoleåret 2012/2013 til 2015/2016 er det en forbedring på 2,4 prosentpoeng. I samme periode har nasjonale tall forbedret seg med 3,3 prosentpoeng. Det er store forskjeller mellom studieforberedende program og yrkesforberedende program. Andelen elever som har fullført og bestått må ses i en større sammenheng og det er viktig å se utvikling over tid. Elever som fullfører med individuell opplæringsplan med lavere kompetanssmål, regnes ikke som bestått i nasjonal statistikk. Telemark ligger under landsgjennomsnittet på andelen elever som følger normal fremdrift.

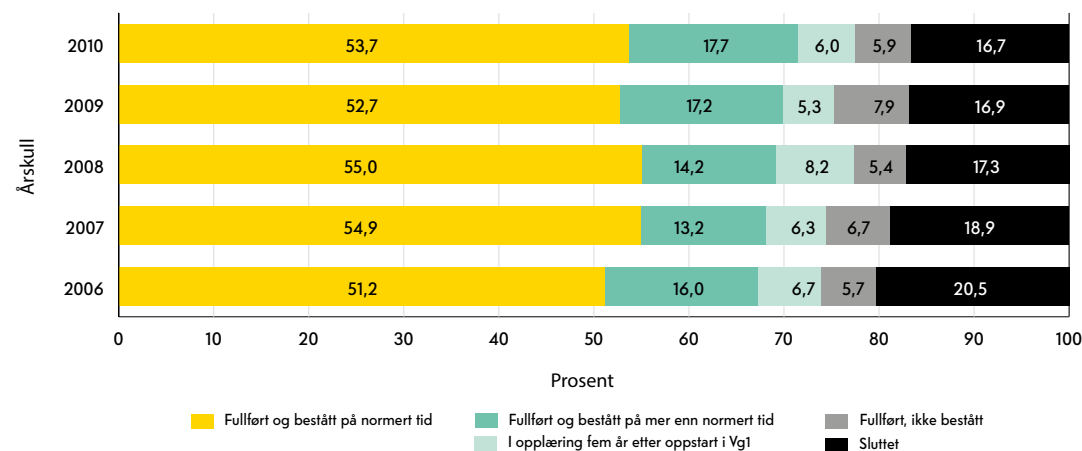
Figur 12: Andel elever i offentlige videregående skoler som har fullført og bestått pr. skoleår

Kilde: Hjernene og Hjertet



Figur 13: Gjennomføring pr. årskull i offentlige videregående skoler i Telemark

Kilde: Skoleporten





Av de som begynte på offentlige videregående skoler i Telemark høsten 2010 hadde 71,4 prosent fullført og bestått innen sommeren 2015. Inkludert privatskolene i Telemark er samlet tall 72,4 prosent. Sammenlignet med andre fylker ligger Telemark på en 11. plass mot en 9. plass i 2015.

53,7 prosent av de som begynte på offentlige videregående skoler høsten 2010 fullførte på normert tid (figur 13). Dette er en økning på ett prosentpoeng fra året før. Sammenlignet med andre fylker ligger Telemark på 16. plass, mot 14. plass i 2015. Å få flere til å gjennomføre videregående skole er et klart forbedringsområde.

For Telemark var det i 2015 en positiv utvikling med færre som ikke er i opplæring. Telemark har imidlertid en økning i andelen elever som repeterer på samme eller lavere nivå. I 2016 var det en negativ utvikling i andelen elever som fullførte videregående skole med ordinær progresjon (tabell 15). Tiltak som skal bidra til bedre overganger fra yrkesfaglig Vg2 til Vg3 vil bli vurdert i politisk sak i 2017.

Fravær

Det er jobbet systematisk for å redusere elevenes fravær gjennom ulike tiltak. Statistikk for skoleåret 2015/2016 viser at Telemark er det fylket med minst fravær i Norge. For Telemark har vi hatt en nedgang på 1,4 prosentpoeng fra 2012/2013 til 6,2 prosent, mens landet totalt har redusert fraværet med 1,2 prosentpoeng til 7,1 prosent. Skolene bruker handlingsveilederen Tett på for oppfølging av elever. Tett på er et verktøy som skal bidra til tettere oppfølging

av elever gjennom klargjøring av roller og ansvar. Lærernes ansvar for å bygge gode relasjoner til sine elever vektlegges. Veilederen skal sikre økt kvalitet i arbeidet.

Fra skoleåret 2016/2017 ble det innført en nasjonal endring som gjør at elever ikke kan ha over 10 prosent udokumentert fravær. Dette har bidratt til lavere fravær, men også til mer papirarbeid for lærere og skolene. Telemark fylkeskommune har utviklet MinElev. Dette er en digital løsning som gjør at den enkelte lærer på en enkel måte kan sende varsel til elevene. Løsningen ble tatt i bruk i februar 2016.

Digitalisering

Digitaliseringseffekten av MinElev og innsynsløsningen som er utviklet for lærerne til arkivsystemet har bidratt til mer effektiv bruk av lærernes tid og økt kvalitet. Innføring av nasjonalt prøveadministrasjonssystem (PAS) har bidratt til økt kvalitet knyttet til eksamensarbeidet i Telemark, redusert bruk av tid til avvikling av privatisteksamener og en faktisk kostnadsbesparelse på mellom 150 000 og 200 000 kroner pr. år.

Klasser og grupper

Hvor mange elever hver lærer underviser er avgjørende for ressursutnytting i skolen. Små grupper gir høye kostnader, mens store grupper kan gi pedagogiske utfordringer. I Telemark er det 835 grupper med 10 eller færre elever skoleåret 2016/2017. En gruppe betyr i denne sammenhengen elever som er sammen i et fag. Det kan for eksempel være åtte elever fra en klasse på studieforberedende

Tabell 15: Andel elever med ordinær progresjon

Kilde: Hjernens og Hjerteret

Skoleår	Telemark	Nasjonalt
2012/2013	84,6	85,6
2013/2014	86,1	86,6
2014/2015	85,2	87,1
2015/2016	83,2	85,5



Foto: Stina Glømmi



utdanningsprogram som har matematikkfaget R2 fem timer pr. uke. Bakgrunnen for mange små grupper er et ønske om også å tilby fag få elever ønsker på den enkelte skole.

I noen tilfeller kan store grupper være utfordrende. For å redusere kostnader har noen grupper over 30 elever. I skoleåret 2016/2017 er det 58 grupper med 31 elever, 17 grupper med 32 elever og 5 grupper med mer enn 32 elever. Ingen lærere har grupper på flere enn 33 elever alene.

Karriereveiledning

Det er i 2016 arbeidet med å følge opp partnerskapsavtalene for karriereveiledning med samtlige kommuner i fylket. Målet med avtalene er å systematisere og forankre arbeidet med karriereveiledning i grunnopplæringen på en bedre måte. Lederne for de lokale veilederutvalgene møter nå fast i kvalitetsforum i hele fylket og karriereveiledning har vært tema på møtene.

Karrieresenter Telemark

Karrieresenteret tilbyr gratis karriereveiledning til voksne over 19 år og er et ressurscenter for karriereveiledning i fylket. I 2016 var det ti år siden etableringen. Fylkeskommunen eier Karrieresenteret sammen med NAV Telemark. I tillegg delfinansieres det med statlige midler. Senteret har i 2016 gjennomført 831 individuelle karriereveiledningssamtaler fordelt på 489 voksne.



Foto: Stina Glømmi

Regional plan for oppvekst og kompetanse for Telemark 2016–2020 – Livslang læring

Fylkestinget vedtok Regional plan for oppvekst og kompetanse i juni 2015. En arbeidsgruppe har fått ansvar for å følge opp planen. I 2016 ble arbeid med spesialundervisning prioritert. Årlig handlingsprogram gir

føringer for prioriterte satsinger og tiltak. Oppfølging av handlingsprogrammet prioriteres i 2017.

Spesialundervisning

Telemark fylkeskommune har hatt en betydelig reduksjon i antall enkeltvedtak ved alle våre skoler. For skoleåret



2015/2016 ble det gjort 3,3 prosent enkeltvedtak. Til sammenligning var landsgjennomsnittet for skoleåret 2014/2015 på 3 prosent. Dette har sammenheng med et økt arbeid innen tilpasset opplæring for alle elever, samt en felles strategi for tilpasset opplæring i grunnskolen og videregående skole. Arbeidet med tilpasset opplæring bidrar til mer systematisk arbeid. Ved å legge til rette for tilpasset opplæring er det færre elever som har behov for spesialundervisning. For skoleåret 2014/2015 viser Utdanningsspeilet at andelen elever med spesialundervisning på landsbasis varierte mellom 1,6 og 4,3 prosent med et snitt på 3 prosent.

Skolene gjør enkeltvedtak om særskilt språkopplæring for elever som trenger det. Det gjøres få enkeltvedtak knyttet til området. Det gjennomføres en revisjon av veilederen Særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter våren 2017.

Voksenopplæring

Det er et mål at minst 60 prosent av voksne i videregående opplæring skal ha bestått i løpet av tre år. Resultatet for de som startet i 2013 er 50 prosent (tabell 16). For generell studiekompetanse har 60 prosent fullført og bestått i løpet av tre år. Innen yrkesfagene har 50 prosent fullført ønsket sluttkompetanse i løpet av tre år.

I 2016 er 181 personer kartlagt eller realkompetansevurdert. Dette er en betydelig økning fra 79 personer i 2015.

Tabell 16: Deltakere i voksenopplæring

Kilde: Vigo voksen

	2010	2011	2012	2013
Antall startet opplæring i året	316	196	264	230
Andel fullført og bestått studiekompetanse eller fag-/svennebrev i løpet av tre år	22,5	49	49	50
Andel fullført og bestått generell studiekompetanse i løpet av tre år	31	56	61	60
Andel fullført yrkesfaglig teori i løpet av tre år	44	61	66	64



Foto: Stina Glømme



Lærlinger

I 2016 er andel lærlinger i Telemark som har bestått 0,4 prosentpoeng under målet på 95 prosent. Målet er dermed nesten nådd (tabell 17).

Skolering av nye prøvenemnder og skolering av faglige ledere pågår og vil være viktige tiltak for å nå målet.

Andelen hevede kontrakter har gått ned etter en økning de siste to årene. 92 lærekontrakter ble hevet i 2016. Det er 6,3 prosent av alle inngåtte lærekontrakter, og er en forbedring fra 2015 med ett prosentpoeng. Målet om fem prosent er ikke nådd. Ved utgangen av 2016 var det 1 458 løpende lærekontrakter i Telemark.

I 2016 fikk en lavere andel lærlinger lærekontrakt sammenlignet med 2014 og 2015. Telemark ligger under landsgjennomsnittet (tabell 18). Når det gjelder lærlinger med oppnådd fagbrev, er Telemark bedre enn landsgjennomsnittet fem år etter oppstart av læretid (tabell 19). For perioden 2009 til 2011 er Telemark nest best i landet på antall godkjente fagbrev.

Tabell 17: Fagprøver og lærekontrakter i Telemark

År	Avlagte fag-/svenne- og kompetanseprøver	Andel bestått	Inngåtte lære- og opplæringskontrakter	Andel hevede kontrakter
2012	847	94,9	651 + 27 = 678	4,7
2013	823	93,1	668 + 29 = 697	5,3
2014	951	92,6	635 + 25 = 660	6,6
2015	941	93,7	659 + 51 = 710	7,4
2016	875	94,6	650 + 47 = 697	6,3

Tabell 18: Andel av søkere til læreplass som har blitt lærlinger pr. 31. desember 2016

Kilde: Utdanningsdirektoratet

År	2013	2014	2015	2016
Telemark	67,5	76,6	75,9	72,3
Norge	72,6	75,8	75,5	77,2

Tabell 19: Andel lærlinger i prosent med oppnådd fagbrev fem år etter oppstart av læretid

Kilde: Skoleporten

Start læretid	Telemark	Landet
2009	86,9	80,6
2010	86,4	81,2
2011	86,2	81,5
2012	81,2	81,1
2013 ¹	78,4	76,4
2014 ¹	56,5	54

¹ For 2013- og 2014-kullene har det gått mindre enn fem år siden oppstart av læretid. Tallene er derfor lavere enn for andre årskull.



Lærebedrifter

Flere nye lærebedrifter er en forutsetning for å skaffe læreplass til alle søkere. Dette ble satt som mål for å få til en økning da Telemark i mange år hadde ligget på 50 til 70 nye lærebedrifter pr. år. Stimuleringsstilskuddet ble innført i 2014 og ble satt til 50 000 kroner pr. læreplass i nytt fag. I 2014 ble det registrert 138 nye lærebedrifter i Telemark. I 2015 var stimuleringsstilskuddet 25 000 kroner og det ble godkjent 98 nye lærebedrifter. I 2016 ble tilskuddsordningen avviklet og det ble registrert 78 nye lærebedrifter.

Læreplasskurs

Læreplasskurset er en satsing for å kvalifisere søkere som ikke har fått læreplass. Alle søkere som ikke hadde læreplass pr. 15. august startet på en tre måneders opplæring. Mål for opplæringen var motivasjon og bevisstgjøring, arbeidslivskompetanse og fullføring av fag. Deltakerne på kurset representerte 19 ulike programfagområder.

Overgangen fra Vg2 til Vg3

Fylkestinget bevilget i desember 2016 ti millioner kroner til styrking av overgangen mellom Vg2 og Vg3 innenfor yrkesfag. Det skal legges frem sak om dette våren 2017.

Psykisk helse

Ni skoler bruker skoleprogrammet Veiledning og Informasjon om Psykisk helse i skolen (VIP) som er evaluert til å ha positiv effekt på elevenes psykiske helse. I tillegg har tre av VIP-skolene brukt VIP-Makkerskap, som er praktiske tiltak for en bedre skolestart. Erfaringene blant



Foto: Stina Glømme

elever og lærere er så gode at lærerne har ønsket å bruke dette programmet utover programperioden. To skoler bruker andre program eller egne opplegg.

Internasjonalt arbeid

En felles internasjonal strategi for videregående opplæring ble vedtatt våren 2016. Skolene fortsetter arbeidet med internasjonalisering av undervisningen. Telemark har et godt samarbeid med Senter for internasjonalisering av utdanningen (SIU) og er i ferd med å bygge opp en god dialog med opplæringskontorene i Telemark.

For å forsterke arbeidet med matematikksatsingen har Telemark i 2016 fått innvilget midler fra SIU til lærlingutveksling med industrikonsernet BASF i Tyskland og til aktiviteter for lærere ved skolene. I perioden fra 2011 til 2015 var Telemark nest sist i landet med tildeling på 1,81 kroner pr. innbygger. I 2016 er Telemark på fjerdeplass med 21,23 kroner pr. innbygger.



Oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten (OT) er en fylkeskommunal tjeneste som følger opp ungdom mellom 16 og 21 år som har rett til videregående opplæring, men som ikke er i videregående opplæring eller arbeid. OT har ansvaret for å koordinere og samordne den tverrfaglige innsatsen for disse ungdommene. Våren 2016 la Riksrevisjonen frem en nasjonal rapport om ungdom utenfor opplæring og arbeid. Telemark kom dårlig ut med få egne tiltak. Det er i 2016 satt inn tiltak for denne gruppen på Kompetansesenteret i Skien. Samtidig er det igangsatt et prosjekt for å planlegge et samarbeid mellom NAV, OT og Kompetansesenteret for å få flere ungdommer tilbake til opplæring og arbeid.

Gjennomsnittskarakterer for Vg1-elever fra ungdomsskolene

Elever i Telemark har tradisjonelt hatt lave gjennomsnittskarakterer fra ungdomsskolen sammenlignet med landet for øvrig. Det jobbes systematisk og godt i mange kommuner. Resultatene bedres år for år og dette vil etterhvert merkes i videregående opplæring. Andel elever med karakter under 3 fra ungdomsskolen er færre enn tidligere år, men det er fremdeles en for stor andel som har lave karakterer fra ungdomsskolen (tabell 20).

Tabell 20: Gjennomsnittskarakter for elevene i Vg1 fra ungdomsskolene

Kilde: Hjernens og Hjertet

	2015/2016		2016/2017		Differanse
	Telemark	Nasjonalt	Telemark	Nasjonalt	
Gjennomsnittskarakter	3,88	4,05	3,93	4,07	-0,14
Andel ≥ 5,0	11	13	12	14	-2
Andel 4,0 til < 5,0	35	40	36	40	-4
Andel 3,0 til < 4,0	35	33	35	33	2
Andel 0,1 < 3,0	15	10	14	9	5
Andel ukjent	4	4	3	4	-1



Eksamensresultater våren 2016

Eksamensresultatene våren 2016 viser at Telemark ligger lavt på nasjonale eksamener i matematikk (tabell 21) og fransk 2. Telemark ligger på 5. plass i norskfagene og på 10. plass i engelsk. Dette betyr at fylkeskommunen fortsatt må arbeide for at læringsutbyttet, spesielt i matematikk, øker. Dette jobbes det aktivt med.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Telemark fylkeskommune har egen Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) for nedre del av fylket. For øvre del av fylket har fylkeskommunen avtale om PP-tjenester fra Midt-Telemark PPT og Vest-Telemark PPT IKS. Med Midt-Telemark PPT har fylkeskommunen inngått en avtale om vertskommunesamarbeid med Sauherad, Nome og Bø.

Ny avtale ble undertegnet i 2016. Med Vest-Telemark PPT IKS ble det inngått en justert selskapsavtale.

Fylkeskommunal PPT har de siste tre årene hatt ca. 300 enkeltsaker. Mange av disse gjelder elever med matematikkvansker og lese- og skrivevansker. Jentene sliter mer i matematikk enn guttene. For elever med dysleksi er det er små variasjoner mellom jenter og gutter. Elever med psykiske vansker er også en stor gruppe. Det er en økning i vansker relatert til norsk språk.

PPT har fast tilstedeværelse på de videregående skolene og samarbeider med skolene om elever som har faglige vansker, sosiale vansker og stort fravær. Det blir arbeidet vesentlig mer forebyggende og systemrettet enn tidligere. Dette er i tråd med nasjonale og lokale føringer.



87 prosent av elevene trives godt eller svært godt på skolen

Tabell 21: Eksamensresultater

Kilde: Hjernem og Hjertet

Eksamen matematikk	2014/2015		2015/2016	
	Telemark	Nasjonalt	Telemark	Nasjonalt
2P studieforbredende	2,9	2,8	2,7	2,9
2P-Y påbygg	2,3	2,5	2,3	2,6
1T studieforbredende	3,5	3,6	3,6	3,3



Elevundersøkelsen

Resultatene fra elevundersøkelsen for 2016 viser små forskjeller fra 2015 og fra samlet resultatet for landet. De fleste elevene melder at de får nok faglige utfordringer. 87 prosent av elevene trives godt eller svært godt på skolen. Til sammen svarte over 5 250 elever i Telemark på undersøkelsen høsten 2016.

Lærlingeundersøkelsen

Resultatene fra lærlingeundersøkelsen for 2016 avviker lite fra foregående års undersøkelser og ligger på landsgjennomsnittet. Lærlinger og lærekandidater trives godt i bedriftene de er ansatt i, og de er godt inkludert i arbeidsmiljøet. Tilbakemeldingen fra mange elever er at de opplever det de lærer på skolen som mindre relevant for opplæringen i bedrift og lærefaget.

Kompetanseheving

Kompetanseplan for pedagogisk personale 2016–2018 ble vedtatt i 2016. Dette styringsdokumentet skal bidra til at den enkelte lærer har riktig og tilstrekkelig kompetanse, og at skolene øker sin kollektive kompetanse og videreutvikles som gode læringsfellesskap.

På Utdanningsdirektoratets videreutdanningsordninger ble 29 lærere tatt opp for skoleåret 2016/2017. Skoleåret 2015/2016 var 47 lærere med. Fire skoleledere startet høsten 2016 på Rektorutdanningen. Det er like mange som høsten 2015.

For skoleåret 2016/2017 har fylkeskommunen 17 egne etter- og videreutdanningstilbud. For skoleåret 2015/2016 var det 11 tilbud. Skoleåret 2015/2016 deltok 15 lærere på studiet i entreprenørskap. Dette var et samarbeid med Høgskolen i Sørøst-Norge og Folkeuniversitetet.

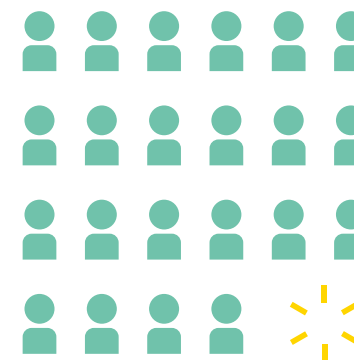
Kompetanseheving i yrkesfaglig utdanning er en ordning som innebærer frikjøp av personer i skole og næringsliv i inntil en uke for å hospitere i bedrifter eller skole. I 2016 har 31 personer deltatt i ordningen, fordelt på 26 lærere og 5 deltagere fra næringslivet. Dette er under målet om 50 deltagere.

I forbindelse med Kunnskapsdepartementets satsing Yrkesfaglærerløftet har fylkeskommunen fått tildelt midler til kompetanseheving av yrkesfaglærere. Tiltakene har rettet seg mot enkeltlærere, grupper av lærere og faggrupper på tvers av de videregående skolene i fylket. I overkant av 20 ulike tiltak har blitt gjennomført og ca. 180 lærere har deltatt i opplæringen.

I 2016 har det vært gjennomført seks dagskurs for 135 faglige ledere og instruktører for å heve kvaliteten på opplæringen som gis i lærebedriftene.

Matematikksatsing 2015–2018

Målet med matematikksatsingen er bedre læringsmiljø og bedre matematikkresultater hos elevene. Kompetanseheving av matematikklærerne er prioritert. Mange matematikk-



Telemark har hatt minst fravær av alle fylkene i landet i skoleåret 2015/2016



lærere har vært gjennom ulike kurs og tatt videreutdanning. Deler av kompetansehevingen er finansiert med EU-midler fra Erasmus+. Alle skolene er i gang med satsingen og jobber aktivt med motivasjon av elevene, digitale ferdigheter og bruk av digitale verktøy.

Prosjekt for yrkesretting av fellesfag 2014–2017

Målet med yrkesretting av fellesfag (FYR) er å legge til rette for god og relevant opplæring for elever gjennom kompetanseheving av lærere og skoleledelse. 146 lærere og skoleledere har fått kompetanseheving. Lærere og skoleledere har endret undervisningspraksisen og økt kompetansen. I Telemark har fire lærere på hver skole i fellesfagene norsk, matematikk, engelsk og naturfag vært FYR-ressurser på egen skole. Elevene opplever en større sammenheng mellom programfag og fellesfag. Undervisningen er blitt mer variert, yrkesrettet og relevant.

Nasjonal Digital Læringsarena

Bruken av Nasjonal Digital Læringsarena (NDLA) er i 2016 en god del høyere enn i 2015 når det gjelder antall besøk. Antall sidevisninger har også gått betydelig opp fra 2015 til 2016. Utviklingen er god tatt i betraktning at det er nedgang i elevtallet fra 2015 til 2016 på i underkant av 100 elever. NDLA brukes mest innen de store fellesfagene: norsk, matematikk, naturfag og samfunnsfag. Innen yrkesfagene er NDLA mest brukt innenfor helsefag. Det er flere lærere fra Telemark som er bidragsyttere til NDLA.

NAV-veiledere på Skogmo videregående skole

Skogmo videregående skole deltar i det nasjonale prosjektet der to NAV-veiledere har arbeidssted på skolen. Målet er at færre elever skal slutte og at elevene skal gjøre realistiske utdanningsvalg. Elever som har behov for oppfølging av NAV får det i skoletiden. Veilederne har til nå hatt enkeltsamtaler med ca. 150 elever. 12 av elevene har hatt behov for kortvarig stønad til livsopphold.

Åpen dør

Bø og Kragerø videregående skoler deltar i Åpen dør-prosjektet. Dette er et samarbeidsprosjekt med Høgskolen i Sørøst-Norge. Det er utviklet en pedagogisk modell som prøves ut på de to skolene. Resultatene så langt er at karaktergjennomsnittet har økt i samtlige fag på studie-spesialiserende linje i Bø. På bygg- og anleggsteknikklinjen i Kragerø er karaktergjennomsnittet økt i de fleste fag,



Foto: Hjalmar Johansen videregående skole



Foto: Stina Glømme

men det er en nedgang i engelsk. Skolen er i dialog med kommunen om elevenes inngangsnivå.

Utvikling av undervisningsopplegg om verdensarv 2016-2018

Prosjektets mål er at barn og ungdom i verdensarvområdet skal kjenne til verdensarv som fenomen og historien om Rjukan-Notodden industriarv. Industrihistorien skal knyttes

til relevante fagområder i barnehage og skole. Notodden og Rjukan videregående skoler er aktive i prosjektet. Prosjektet er i ferd med å bli fullfinansiert.

Entreprenørskap

Flere skoler har økt andelen elever og utdanningsprogram. Innovasjon og entreprenørskap er i ferd med å bli en del av kulturen på skolene. Det utarbeides årshjul og arbeidsplaner

på alle skolene. På innovasjonscamp har 1 949 elever deltatt i 2016. Det har vært 554 elever med i ungdomsbedrifter i 2016. Det er en økning fra 519 i 2015.

Telemark Online

Prosjekt Telemark Online videreføres fra høsten 2016 og knyttes til prosjektet Entreprenørskap i videregående skole. Det er et ønske om å bruke kompetansen som ligger i prosjektet for å øke den digitale kompetansen, kritisk tenkning, entreprenørskap og skaperevne hos barn, unge og studenter. Målet er å øke bevisstheten til ungdomsbedrifter og studentbedrifter innen digital synlighet. Kurs om digital synlighet gjennomføres for elever som arbeider med ungdomsbedrifter skoleåret 2016/2017.

Fagskolen Telemark

Skolens positive utvikling, målt i rekruttering og antall studenter, fortsatte i 2016. Høsten 2016 hadde skolen 518 studenter, hvor flertallet studerer deltid på nettbaserte tilbud. Omregnet til heltidsstudenter er antallet 363 studenter. Det er en økning fra 330 i 2015. Antallet studenter gir utfordringer med lokaler. Det arbeides med å løse dette. Fagskolen har i 2016 arbeidet med utvikling av nye utdanningstilbud, blant annet innenfor bygningsvern. Dette har vært et samarbeid med blant andre kulturminnevernet, flere museer og næringsinteresser.



Endringsbehov

I Langtidsprioriteringer (LTP) 2017-2020 ble målene for videregående opplæring justert ut fra endringsbehovene som ble avdekket i tilstandsrapporten for 2015. De justerte målene anses som gode også i tiden fremover.

Innen opplæringsområdet er det viktig at tiltak får tid til å virke. Det er derfor viktig å arbeide langsiktig, det er det som gir resultater. Det er ikke avdekket behov for noen vesentlige endringer når det gjelder prioriterte innsatsområder.

Økonomisk analyse

Telemark har en nedgang fra 2015 i netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger i aldersgruppen 16–18 år (tabell 22). Det har også vært en nedgang i kostnader pr. elev og kostnader pr. lærling/lærekandidat i videregående skole. Dette skyldes i hovedsak effektivisering av driften.

Videregående opplæring har i 2016 et mindreforbruk på 6,9 millioner kroner eller 0,7 prosent (tabell 23). Mindreforbruket skyldes god økonomistyring samt lavere utgifter enn forventet til fagopplæring og institusjonselever. Overskudd for prosjekter er avsetning av ubrukte prosjektmidler i 2016 og overføres til de videregående skolene i 2017.

Tabell 22: Økonomiske nøkkeltall – videregående opplæring

Kilde: KOSTRA¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger 16–18 år	160 244	164 403	166 383	165 333	158 385
Økonomisk belastning til videregående opplæring i skole pr. elev	150 339	151 121	149 598	147 332	144 883
Økonomisk belastning fagopplæring i arbeidslivet pr. lærling	70 716	69 403	66 281	80 379	72 471

¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 23: Netto driftsutgifter til videregående opplæring 2016, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Seksjon for kvalitet og utvikling	142 306	145 127	2 821	1,9
Seksjon for drift	31 454	33 131	1 677	5,1
PPT og OT ¹	16 092	16 430	338	2,1
Diverse formål videregående opplæring	3 572	3 923	351	8,9
Videregående skoler	783 588	783 531	-57	0,0
Prosjekter	-317	1 468	1 785	121,6
Sum videregående opplæring	976 695	983 610	6 915	0,7

¹ Pedagogisk-psykologisk tjeneste og oppfølgingstjenesten

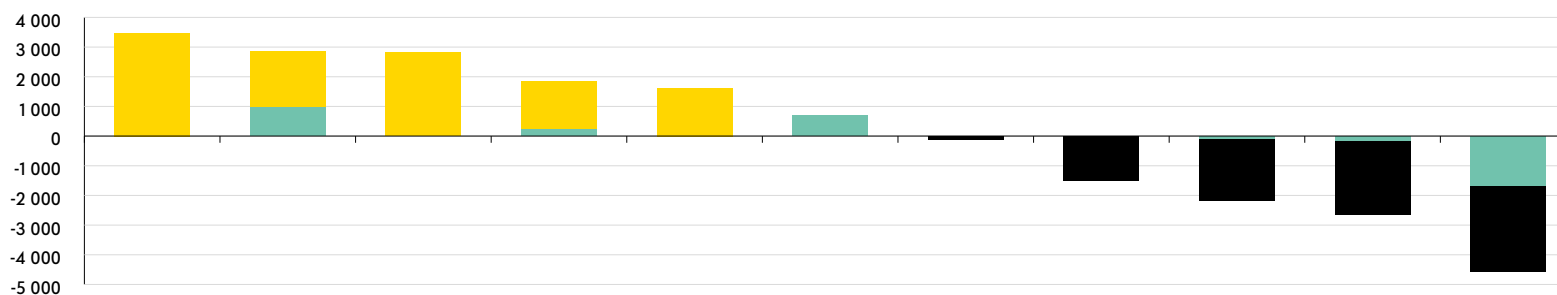


Samlet går de videregående skolene i balanse i 2016. Dette er et resultat av god økonomistyring. Skoler med merforbruk må selv dekke dette, som hovedregel innenfor de to neste regnskapsårene.

Ved inngangen til 2016 hadde de videregående skolene et samlet underskudd på over ti millioner kroner. Dette satte økonomien til flere av de videregående skolene under press i 2016.

Telemarksforskning har i 2016 gjennomført flere analyser av økonomien til fylkeskommunen og de videregående skolene. I november ble rapport om Skien og Porsgrunn videregående skoler lagt frem. Det videre arbeidet med rapporten følges opp av skolene i tett samarbeid med administrasjonen. Den siste delrapporten fra Telemarksforskning om ressursbruken i administrasjonen og analyse av utdanningsprogrammene musikk, dans og drama og service og samferdsel er klar i 2017.

Figur 14: Videregående skoler – resultat 2016 og tidligere års mer- og mindreforbruk



	Hjalmar Johansen vgs.	Bamble vgs.	Skogmo vgs.	Notodden vgs.	Nome vgs.	Bø vgs.	Vest-Telemark vgs.	Kragerø vgs.	Porsgrunn vgs.	Rjukan vgs.	Skien vgs.
■ Tidligere års mindreforbruk	3 474	1 863	2 806	1 603	1 620						
■ Tidligere års merforbruk							-104	-1 516	-2 074	-2 483	-2 879
■ Resultat 2016		977		232		696			-93	-172	-1 707



I 2016 var andelen netto driftsutgifter til videregående opplæring 56,1 prosent for Telemark (figur 15). Dette er en økning fra 2015, hvor andelen var 54,9 prosent. Sammenlignet med øvrige fylkeskommuner og landet er det flere fylker som har høyere andel netto driftsutgifter til videregående opplæring enn Telemark.

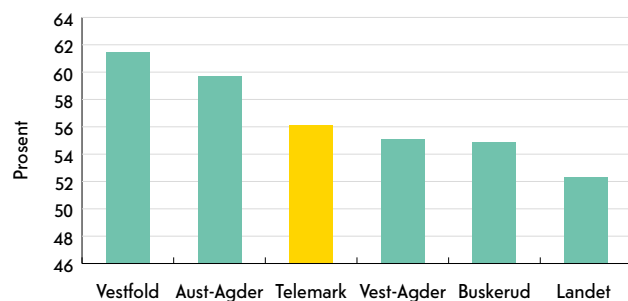
Telemark har hatt en positiv utvikling i netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger i aldersgruppen 16–18 år sammenlignet med andre fylkeskommuner og landet utenom Oslo i perioden. Utgiftene pr. innbygger i aldersgruppen 16–18 år økte fra 2012 til 2014, men er i 2016 lavere enn i 2012 (figur 16). Dette skyldes en mer kostnadseffektiv drift.

56

I 2016 var andelen netto driftsutgifter til videregående opplæring 56 prosent for Telemark

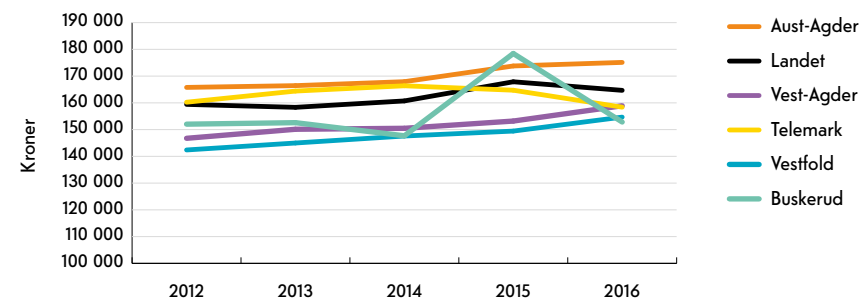
Figur 15: Netto driftsutgifter til videregående opplæring i 2016 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA



Figur 16: Netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger 16–18 år i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹



¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år



Tannhelse

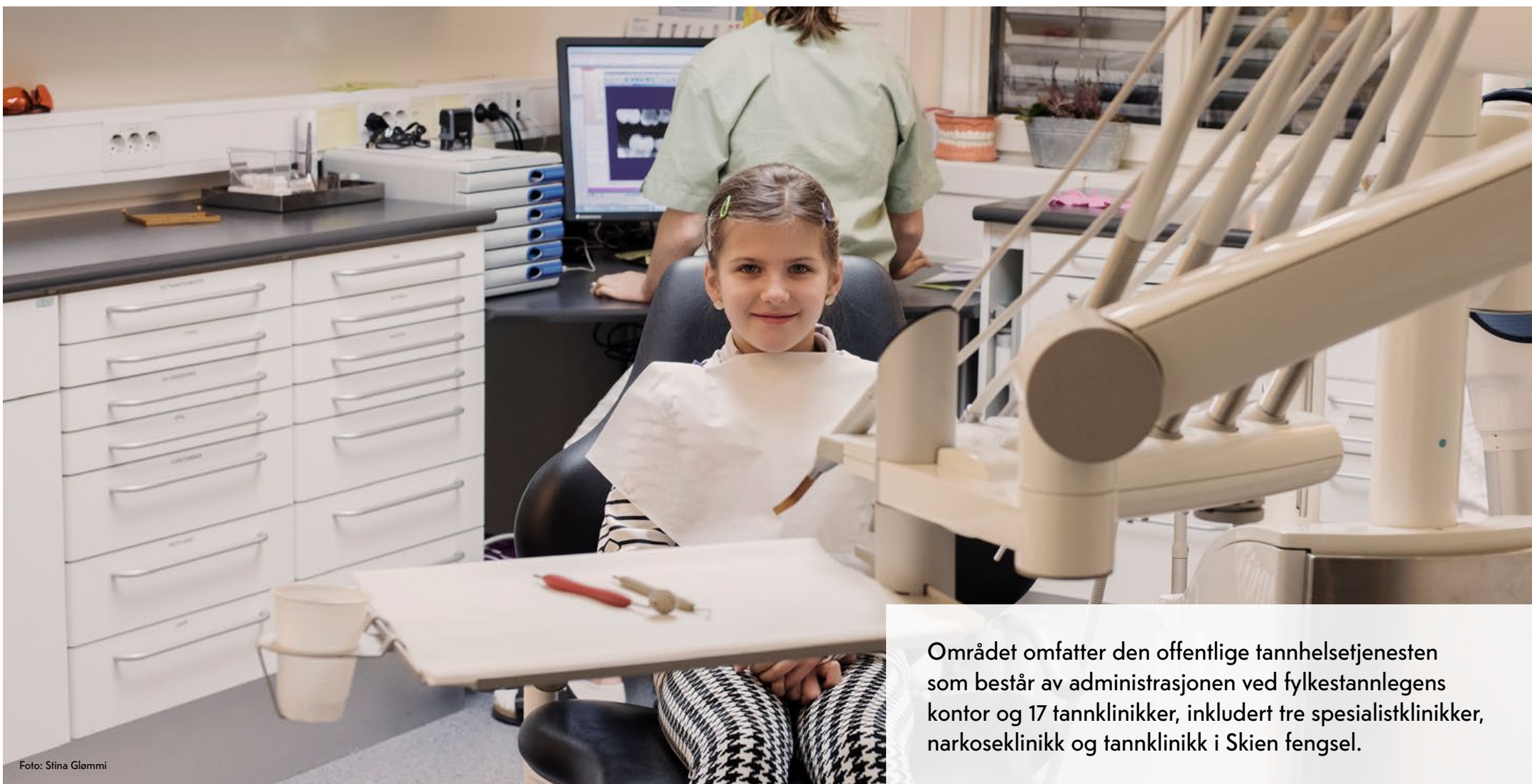


Foto: Stina Glommi

Området omfatter den offentlige tannhelsetjenesten som består av administrasjonen ved fylkestannlegens kontor og 17 tannklinikker, inkludert tre spesialistklinikker, narkoseklinikk og tannklinikk i Skien fengsel.



Mål og måloppnåelse



Tannhelsen hos indikatorårskullene (5, 12 og 18 år) skal være like som landsgjennomsnittet

Tannhelsen hos 5-åringene er stabil og er litt bedre enn landsgjennomsnittet (figur 17). Hos 12-åringene er tannhelsen i Telemark betydelig dårligere enn landsgjennomsnittet. Mens tannhelsen for denne aldersgruppen viser en forbedring på landsnivå, er den uendret i Telemark. For 18-åringene er tannhelsen svakt forbedret i 2016, men fremdeles er den dårligere enn landsgjennomsnittet. Flyktninger inngår i den totale oversikten over tannhelsen hos barn og unge. Det er mulig at dette har bidratt til at tannhelsen hos barn og unge, spesielt 12- og 18-åringene, har vist svakere resultater enn forventet i 2016.



Andelen av eldre og kronisk syke som får tannhelsetilbud skal økes til 40 prosent fra dagens nivå på 30 prosent

Økt oppmerksomhet på denne pasientgruppen har gitt gode resultater. Telemark ligger på landsgjennomsnittet både når det gjelder psykisk utviklingshemmede og pasienter på sykehjem. Andelen pasienter i hjemmesykepleien som får tilbud om tannhelsetjenester er økt fra 37 prosent i 2015 til 41 prosent i 2016.

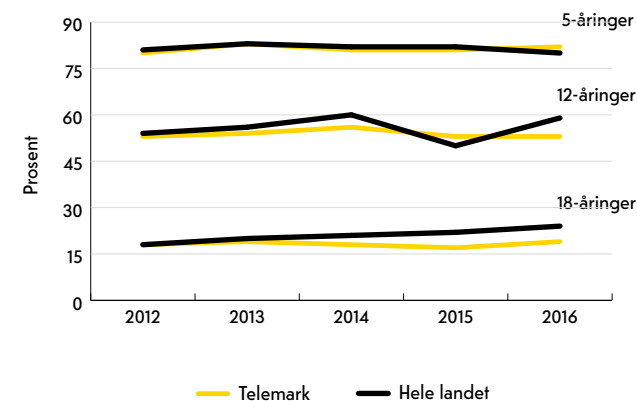


Tallet på voksne betalende pasienter skal være stabilt eller øke

Andelen voksne betalende pasienter som velger behandling i den offentlige tannhelsetjenesten fortsetter å øke. I 2016 var det over 17 000 voksne betalende pasienter som valgte behandling ved våre klinikker.

Figur 17: Andel 5-, 12- og 18-åringene uten hull i tennene

Kilde: KOSTRA





➔ **Inntjeningen fra voksne betalende pasienter skal være 50 prosent eller mer av tannhelsetjenestens netto budsjett**

Resultatene viser at tannhelsetjenesten i 2016 hadde en inntjening på litt over 60 millioner kroner. Dette tilsvarer rundt 68 prosent av tannhelsetjenestens netto budsjett (figur 18).

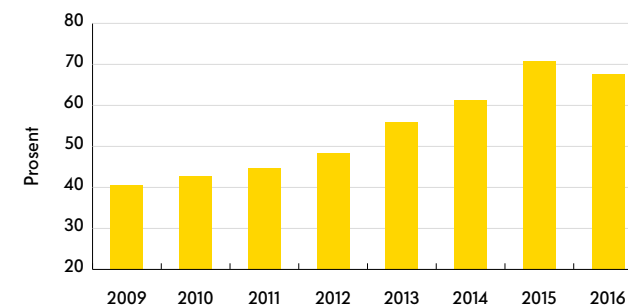
➔ **Voksne betalende pasienter skal få tilbud om spesialistbehandling så lenge det ikke går ut over tilbudet til prioriterte pasienter**

Den offentlige tannhelsetjenesten tilbyr spesialistbehandling innenfor oralkirurgi, rotfylling og tannregulering både til prioriterte grupper og voksne betalende pasienter (figur 19). Dette er et frivillig tilbud fra Telemark fylkeskommune. Inntektene bør derfor gi et overskudd på rundt ti prosent i henhold til internasjonale retningslinjer fra ESA (EFTAs overvåkingsorgan). Målet er ikke nådd for alle spesialitetene, men det oralkirurgiske tilbudet gikk med tydelig overskudd i 2016.

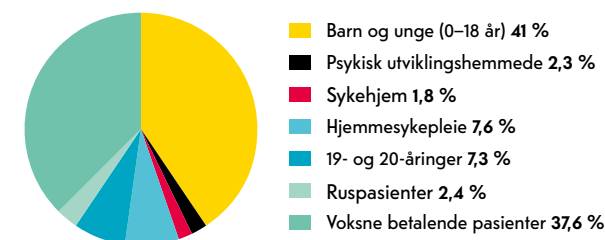
➔ **Tannhelsetjenesten deltar i ressursgruppen for kosthold i folkehelsearbeidet**

Tannhelsetjenesten har drevet utadrettet og oppsøkende virksomhet for å fortelle om sunt kosthold og spesielt drikke. Blant barn og unge er det et økende konsum av brus, vann med smakstilsetninger og ikke minst grønn iste, og frukt-drikker med høyt sukker- og syreinnhold. På helsestasjoner og skoler er barn, unge og deres foresatte derfor blitt informert om de skadelige effekter dette har på tannhelsen. Tannhelsetjenesten har også bidratt til etablering av sunne tilbud i kantiner ved videregående skoler i fylket.

Figur 18: Inntjening voksne betalende pasienter i prosent av netto driftsutgifter



Figur 19: Fordeling av arbeidstid på ulike pasientgrupper i 2016





➔ **Tannpleierne skal øke sin oppsøkende og utadrettede virksomhet til 2000 timer årlig**

Dette målet ble ikke nådd i 2016 og avviket var betydelig (figur 20). Dette skyldes primært den økende flyktningandelen av pasienter i aldersgruppen 3–18 år. Disse barna har dårlig tannhelse. Til tross for utstrakt bruk av tolk bidrar språkproblemer og kulturelle forskjeller til at behandlingen av disse barna blir tidkrevende, og det kan ha medvirket til at tannpleierne har måttet redusere sin utadrettede virksomhet.

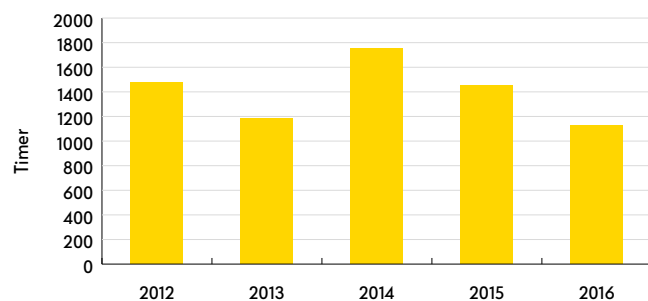
➔ **Tannhelsetjenesten vil starte forskningsprosjekt i samarbeid med høyskole og næringsliv der dette er mulig**

Det har ikke vært ressurser til dette i 2016, primært på grunn av bemanningssituasjon og økt behandlingsbehov for flyktninger.



Foto: Stina Glømmi

Figur 20: Antall timer brukt til forebyggende tannhelsearbeid utenfor tannklinikk





Tabell 24: Personale – tannhelsestjenesten

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Avdeling tannhelse, fylkeshuset	2012	4	3	99,7
	2013	4	3	99,5
	2014	3	2	97,4
	2015	3	2	97,2
	2016	3	2	91,7
Tannklinikker	2012	118	105	92,1
	2013	128	111	95,1
	2014	127	112	94,0
	2015	128	115	92,3
	2016	128	117	92,4

Tabell 25: Nøkkeltall – tannhelse

	2012	2013	2014	2015	2016
Andel 5-åringar uten hull i tennene	80	83	83	81	82
Andel 12-åringar uten hull i tennene	53	54	56	53	53
Andel 18-åringar uten hull i tennene	18	19	18	17	19
Antall pasienter under tilsyn	53 522	54 717	55 504	55 910	58 757
Antall timer brukt til forebyggende arbeid utenfor tannklinikk	1 478	1 184	1 753	1 453	1 126



Foto: Stina Glømmi



Aktiviteter og resultater

Flyktnings situasjonen i 2016

Tilstrømningen av flyktninger til asylmottak var høy høsten 2015 og våren 2016. Mens voksne flyktninger kan behandles av private tannleger, skal barn, unge og andre prioriterte grupper gis et gratis tilbud av den offentlige tannhelsetjenesten. Dessverre har flyktninger generelt betydelig dårligere tannhelse enn fastboende barn, og mange av dem har vært på flukt i flere år. Både akutt og generelt behandlingsbehov er derfor stort. Denne gruppen pasienter har krevd store personalressurser ved flere klinikker. Skyss og tolketjenester er nødvendig for å sikre trygg og god behandling, noe som har vært økonomisk krevende. Likevel har alle ansatte bidratt til å gi disse pasientene et godt og faglig tannhelsetilbud i 2016.

Økt innsats for barn og unge med dårlig tannhelse

Dette har vært et prioritert område for tannhelsetjenesten i mange år, men det er krevende å endre holdninger og atferd hvis foreldre og foresatte ikke ser verdien av å etablere gode kostholds- og tannhelsefremmende vaner. Årsakene til dette er mangfoldige. Det store spriket mellom de mange som har god tannhelse og de få som har dårlig tannhelse er merkbart i hele landet, og har vært det i flere år. Helsedirektoratet opprettet for fire år siden et utvalg bestående av forskere, ansatte i direktoratet og tannhelsepersonell. Utvalget leverte sine første anbefalinger i 2016, og i november arrangerte tannhelsetjenesten i Telemark en temadag om barn og unge for alle ansatte. Her ble retningslinjer og anbefalinger

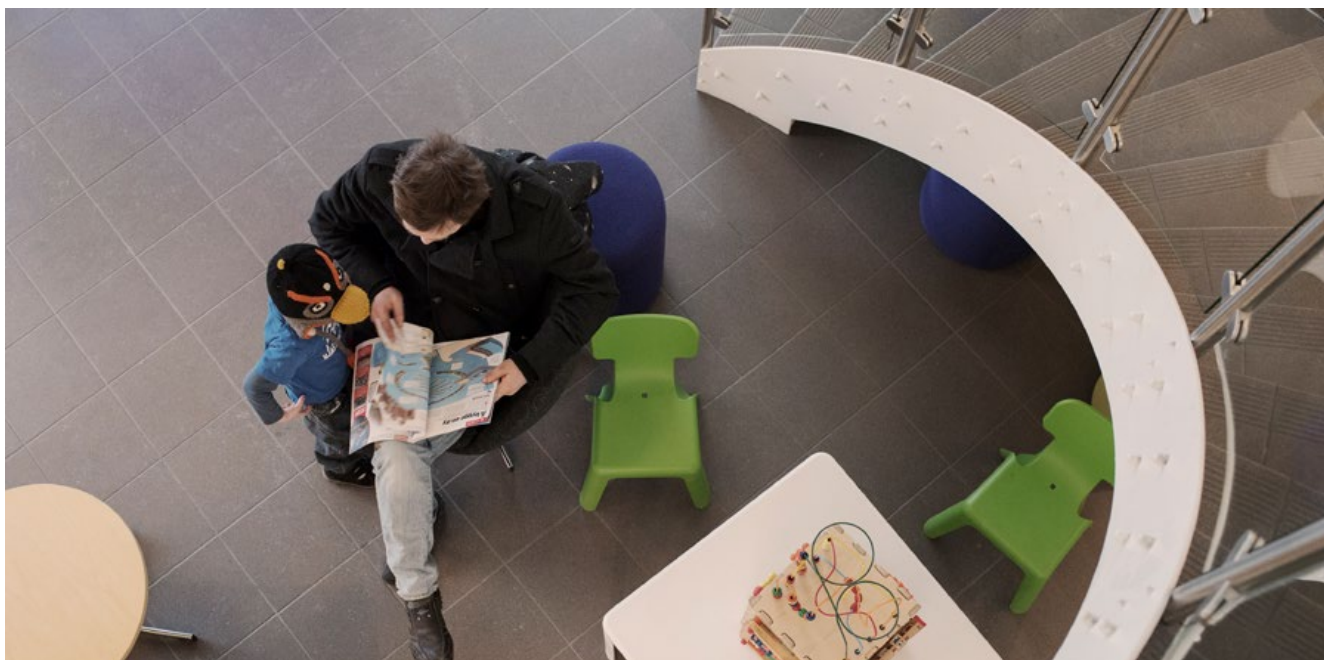


Foto: Stina Glømmi

presentert av et av medlemmene i utvalget, og dette ble etterfulgt av diskusjoner og gruppearbeid. Målet er en konsekvent innføring av nye rutiner, særlig for barn og unge som har flere risikofaktorer enn det som er vanlig. Regelmessig bruk av fluortannkrem og tannpuss to ganger daglig fra første tann ble spesielt framhevet. Dette vil bli vektlagt i alle tiltak og aktiviteter i tannhelsetjenesten. I tillegg vil det bli økt behov for hyppigere kontakter mellom risikopasienter og tannhelsepersonell om disse barna skal klare å etablere gode tannhelsevaner.



Eldre, kronisk syke og pasienter i hjemmesykepleien

Tilbudet til eldre, kronisk syke og pasienter som mottar helsetjenester i hjemmet har vært et viktig satsingsområde for tannhelsetjenesten i flere år. Dette har gitt resultater. Dialogen med kommunal helse- og omsorgstjeneste er blitt tettere og mer åpen, og det er grunn til å tro at nesten alle pasienter er blitt informert om sin rett til gratis tannbehandling når de oppfyller kriteriene for dette.

Alle pasienter som gjennom året har mottatt hjemmesykepleie blir registrert i KOSTRA. Andelen kan virke lav (figur 21).

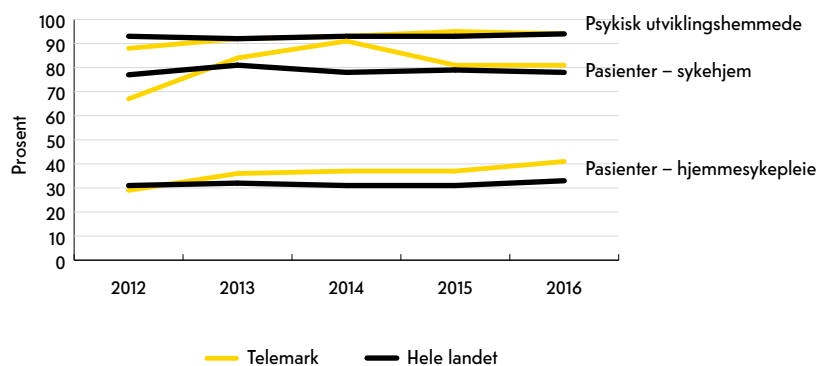
Dette skyldes at kun de som har mottatt sykepleie i hjemmet minst en time ukentlig i tre sammenhengende måneder har rett til gratis tannhelsetjenester. I tillegg er det mange pasienter som ikke ønsker å benytte tilbudet fordi de mottar hjemmesykepleie for en kortere periode og foretrekker å fortsette hos sin private tannlege.

Pasienter i institusjoner har fått tett og god oppfølging og personlig tilrettelagt behandling. Dette innebærer ofte tannbehandling i narkose og tannhelsetjenestens tilbud er utvidet med 30 prosent det siste året. Dette kan observeres

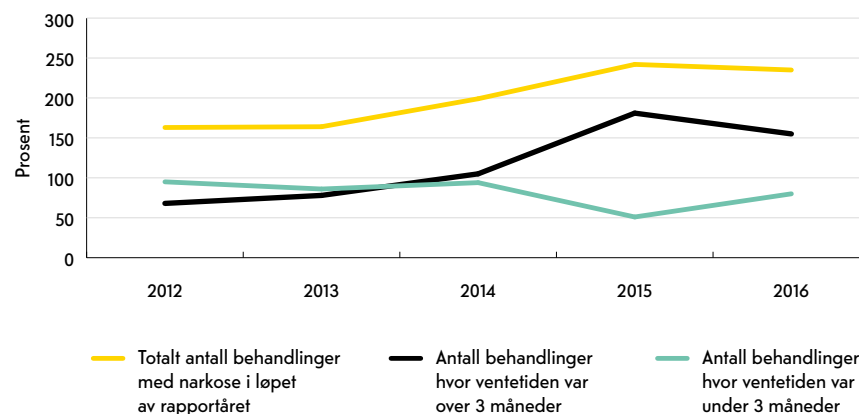
i utviklingen av ressurser til narkose de siste fem år (figur 22). Samtidig driver tannhelsetjenesten en kontinuerlig opplæring av helsepersonell i institusjoner fordi daglige rutiner og vaner, både tannpuss- og kostholdsvaner, er de viktigste faktorene for å opprettholde god tannhelse. Utfordringen er å overbevise sykehjemmene om å oppnevne medarbeidere med særlig ansvar som tannhelsekontakt. Dette vil bidra til økt kunnskap og bevissthet om pasientenes tannhelse og også lette kommunikasjonen mellom tannhelsetjenesten og sykehjemmene slik at pasientene får et mer individuelt tilpasset tannhelsetilbud.

Figur 21: Andel pasienter i ulike pasientgrupper under tilsyn

Kilde: KOSTRA



Figur 22: Tannbehandling med narkose, antall behandlinger og ventetid





Folkehelsearbeid

Tannhelsetjenesten har engasjert seg i folkehelsearbeidet med spesiell oppmerksomhet på ressursgruppen for kosthold. Gruppen har primært jobbet med målgruppen barn og unge. Mens de aller fleste spiser og drikker sunt, eller klarer å balansere inntak av søte næringsmidler med gode tannhelsevaner og bruk av fluor, er det en liten gruppe som har både dårlige kostholds- og tannhelsevaner. Dette skyldes ofte manglende kunnskap. Vann med smak, grønne iste og brus skader tennene på grunn av ekstremt høyt sukkerinnhold og syre.

Det nye i utviklingen er at barna blir stadig yngre når disse vanene etableres. Mens 3- og 5-åringer i Telemark ligger i landstoppen for god tannhelse, skjer det et dramatisk fall hos 12-åringer. Her er Telemark langt under landsgjennomsnittet og den negative utviklingen fortsetter hos 15- og 18-åringer. Det ser ut til at opplæring av 4. klassinger i kosthold og tannpuss ikke har tilstrekkelig langtidseffekt. Neste tiltak, hvor dette gjentas i 8. trinn, synes å komme for sent for mange. Det er dessuten en faretruende tendens til at unge foreldre, som selv har god tannhelse takket være regelmessig bruk av fluor i oppvekstårene, ikke følger dette opp hos egne barn. Innsatsen på dette feltet trenger en grundig evaluering og bedre og mer målrettede tiltak vil bli nødvendig.

Forskningsarbeid

Forskningsarbeid i den offentlige tannhelsetjenesten er svært ressurskrevende. Tannhelsetjenesten har bidratt i en rekke forsknings- og kartleggingsprosjekt under ledelse av de regionale kompetansesentrene for tannhelse både i Arendal, Bergen og Oslo. Temaer har vært varsler til barnevernet, snusbruk og muligheten for tidlig diagnose av en alvorlig mage-tarmlidelse (Crohns syndrom).

Et spennende vaksineprosjekt ble utsatt på ubestemt tid. Det skyldes at Innovasjon Norge ga avslag på søknad om økonomisk støtte fordi de primært støtter tiltak med høyt sysselsettingspotensiale. Prosjektet er ikke avskrevet, men vil avhenge av økonomisk støtte fra eksterne kilder. Dette jobbes det med.

Bemanning

Tannhelsetjenesten opplevde betydelige utfordringer i 2016. Fire tannklinikker var uten klinikkleder i mer enn et halvt år. I tillegg økte andelen nyutdannede tannleger med begrenset klinisk erfaring. Sammen med høy tilstrømning av flyktninger førte dette til bemanningsutfordringer. Ved slutten av året normaliserte situasjonen seg. Et betydelig generasjonsskifte i tannhelsetjenesten de siste fire årene har ført til økt andel yngre medarbeidere, og det er positivt at tannhelsetilbudet og effektiviteten har vært opprettholdt og dels er forbedret i perioden.



Tannhelsen hos 5-åringer i Telemark var bedre enn landsgjennomsnittet i 2016

58 000

Mer enn 58 000 personer ble behandlet ved de offentlige tannklinikkene i Telemark i 2016



Endringsbehov

Innsatsen for barn og unge med spesielle utfordringer

En marginal, men voksende andel barn og unge har behov for spesielle tiltak for å kunne etablere gode tannhelsevaner. I første rekke er dette foreldrenes og foresattes ansvar. Tannhelsetjenesten må i større grad etablere hyppig og langsiktig dialog og samarbeid med disse. Samtidig sier nye retningslinjer at hyppigere kontroll, oppfølging og individuelle tiltak for disse barna er nødvendig. Gruppen utgjør mellom 5 til 10 prosent av barn og unge; altså rundt 1 600 til 3 000 pasienter og deres foresatte. Det vil bli ressurskrevende, spesielt for førstelinjetjenesten. Det er derfor prioritert å etablere to nye tannpleierstillinger fra og med 2017.

Tannhelsetilbud til tortur- og overgrepsofsatte og personer med odontofobi (TOO-tilbudet)

TOO-tilbudet innebærer tett samarbeid mellom psykolog og tannlege med spesiell kunnskap om denne pasientgruppen. Målet er å hjelpe pasienter med alvorlig vegring mot sprøyter eller ethvert inngrep i munnen til å kunne tolerere dette. Det satses på kognitiv terapi, og skrittvis eksponering og trening er viktig. Disse pasientene har svært dårlig tannhelse da de ofte ikke har vært hos tannlege siden barneårene. For å unngå at utfordringen blir uoverkommelig må mange av dem nullstilles i narkose, det vil si å behandle skadene før man starter tilvenningen. Dette tilbudet er det Porsgrunn tannklinikk som står for. Tannhelsetjenesten har leid psykologtjenester av

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Sør i Arendal fordi det ikke har lyktes å rekruttere psykolog i Telemark, selv etter flere utlysninger.

Målet ved den innledende behandlingen i Porsgrunn er at pasientene etter hvert skal overføres til såkalte paraplytannlege team på ulike tannklinikker i fylket. Paraplyteamene er tannleger og tannhelsesekretærer som har gjennomgått spesielle TOO-kurs og kjenner

pasientenes utfordringer. Tannbehandlingen må ta hensyn til den enkeltes angst og behov, noe som kan være svært tidkrevende. Paraplyteamene vil starte arbeidet sitt våren 2017 og pasientene vil få regelmessig, oppfølgende tilsyn og behandling så nær bostedet sitt som mulig. Helsedirektoratet gir økonomisk støtte til prosjektet, men støtten dekker ikke alle kostnader, så tannhelsetjenesten må i stor grad benytte egne driftsmidler.



Foto: Stina Glømme



Økonomisk analyse

Telemark fylkeskommune hadde en reduksjon i driftsutgifter til tannhelse pr. pasient og pr. innbygger fra 2015 til 2016 (tabell 26). Reduksjonen knyttes til effektivisering og godt arbeid, men de største innsparingene skyldes betydelig reduksjon i bonusutbetalinger i 2016. Mange nyansatte fikk ikke delta i ordningen da en av forutsetningene er gjennomgått prøvetid.

Tannhelsetjenesten hadde et samlet mindreforbruk på 3,9 millioner kroner i 2016 (tabell 27). Det viktigste bidraget til dette var redusert bonusutbetaling som i 2016 var 3,6 millioner kroner lavere i 2016 enn i 2015. I tillegg har tannhelsetjenesten vært opptatt av kostnadsreduksjon i 2016. Det har derfor vært kuttet betydelig i kostnader til kurs og annen kompetanseheving.

Tabell 26: Økonomiske nøkkeltall – tannhelse

Kilde: KOSTRA¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Brutto driftsutgifter til fellesfunksjoner pr. pasient	804	843	883	759	704
Brutto driftsutgifter til pasientbehandling pr. pasient	2 498	2 358	2 469	2 553	2 272
Netto driftsutgifter pr. innbygger	541	494	549	491	459

¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 27: Netto driftsutgifter til tannhelse 2016, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Tannhelsetjenesten	3 016	5 040	2 025	40,2
Fylkestannlegen	2 936	3 071	135	4,4
Tannklinikker	60 483	62 280	1 796	2,9
Sum tannhelse	66 435	70 391	3 956	5,6



Andelen av fylkeskommunens midler som går til tannhelse er stabil og ligger på 4,3 prosent (figur 23), som er det samme som i 2015. Dette er litt høyere enn landsgjennomsnittet, men samtidig har tannhelsetjenesten i Telemark en betydelig inntjening på litt over 60 millioner kroner i 2016. Virksomheten behandlet mer enn 58 000 pasienter i 2015. Det er godt over 30 prosent av alle innbyggerne i Telemark.

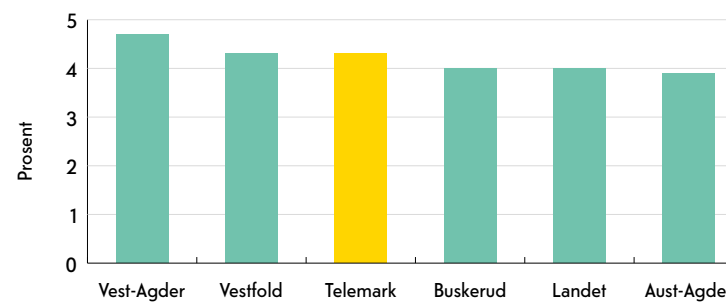
Brutto driftsutgifter knyttet til pasientbehandling pr. pasient er redusert i 2016 etter en økning i 2015 (figur 24). Dette er gledelig, fordi det skjer til tross for et etablert tilbud om spesialistbehandling, hvor bruttokostnader naturlig nok er høyere enn for allmenntjenester. Bedre effektivitet og redusert bonusutbetaling synes å være viktigste årsaksfaktorer.

ESA-tilpasning

Internasjonale retningslinjer fra ESA (EFTA sitt overvåkningsorgan) krever at regnskapene for voksne betalende pasienter holdes adskilt fra regnskapene for prioriterte grupper. Hensikten er å unngå at statlige midler benyttes til subsidiering av behandling til voksne betalende pasienter. Som i 2015 kan tannhelsetjenesten også i 2016 vise til et overskudd på 8,5 millioner kroner for dette tilbudet. Behandlingen av voksne betalende pasienter gir tannhelsetjenesten et overskudd på 21 prosent. Det er dobbelt så mye som retningslinjene anbefaler.

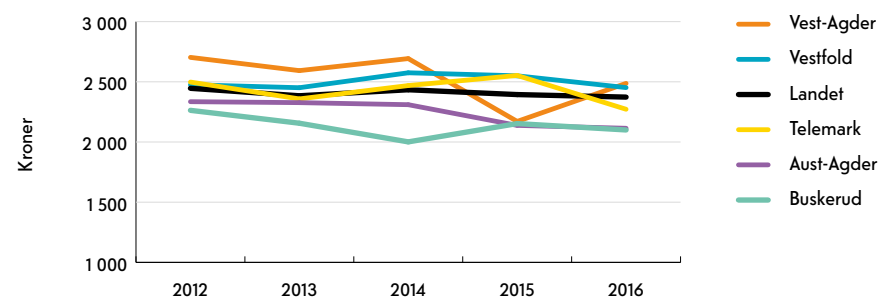
Figur 23: Netto driftsutgifter til tannhelse i 2016 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA



Figur 24: Brutto driftsutgifter pasientbehandling pr. pasient i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹



¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år



Regional utvikling



Foto: Bjørn Harry Schønhaug

Området omfatter næringsutvikling, reiseliv, forskning og utvikling (FoU), friluftsliv, vannforvaltning, folkehelse, kultur, idrett, klima, internasjonalt arbeid, bibliotek, landbruk, vilt- og fiskeforvaltning, geologiske ressurser og kulturarv.



Mål og måloppnåelse



Høyere vekst i Telemark enn landsgjennomsnittet i antall arbeidsplasser i konkurrerende næringsliv

Arbeidsplassveksten i Telemark er lavere enn landsgjennomsnittet, men både i Telemark og landet for øvrig har den gått noe ned de siste årene.



Etableringsfrekvensen i Telemark skal være bedre enn middels av fylkene

I 2015 var det 9,6 nyetableringer pr. 1 000 innbygger i Telemark mot 11,2 i landet som helhet. Ni fylker har en høyere etableringsfrekvens enn Telemark, mens ni fylker har en lavere etableringsfrekvens. Etableringsfrekvensen i Telemark har økt fra 8,3 nyetableringer pr. 1 000 innbygger i 2011 til 9,6 i 2015. Tall for 2016 er først klare i april 2017.



Høyere andel overlevelse av nyetableringer enn landsgjennomsnittet etter fem år

Andelen nyetablerte foretak som overlever fem år senere er høyere i Telemark enn i landet som helhet (figur 25). Blant foretak som ble etablert i Telemark i 2009, hadde 29,6 prosent overlevd fem år etter. I landet som helhet var andelen 27,4 prosent.

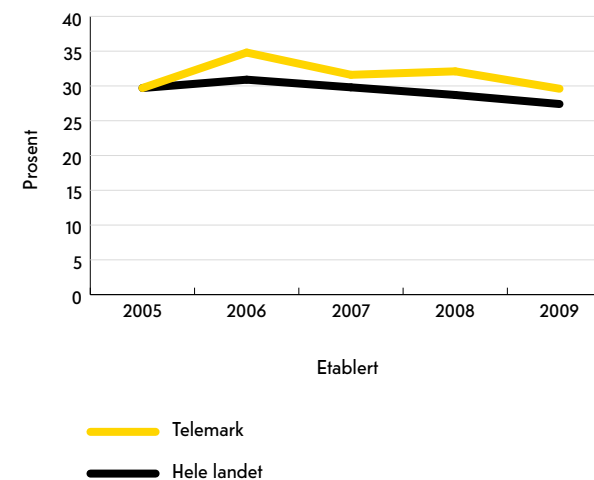


Økt finansiering til FoU gjennom deltakelse i regionale, nasjonale og internasjonale programsatsinger

VRI Telemark har i 2016 mobilisert bedrifter til å utvikle forskningsprosjekter finansiert av regionalt, nasjonalt og internasjonalt virkemiddelapparat. Det er sendt 15 søknader fra bedrifter i Telemark. Dette har utløst mer enn 55 millioner kroner til forskningsprosjekter – en økning fra 23 millioner i 2015. Økningen skyldes hovedsakelig tildeling til to store prosjekter. Telemark fylkeskommune har utarbeidet og fått tilslag fra Forskningsrådet til å videreføre VRI-arbeidet i en ny satsing, Innovasjonsregion Telemark, fram til 2020.

Figur 25: Andel nyetablerte foretak som overlever fem år etter oppstart

Kilde: Statistisk sentralbyrå





➔ Økt ekstern finansiering av prioriterte tiltak innen kultur, kulturarv, idrett og friluftsliv

I 2016 var det økt ekstern finansiering fra blant annet Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør, Riksantikvaren, Kulturdepartementet, Kulturrådet og Klima- og miljødepartementet til prosjekter og tiltak i Telemark. Dette inkluderer også prosjekt innen folkehelseområdet.

➔ Etablere samarbeidsavtaler med alle kommunene

Det ble inngått samarbeidsavtaler med to kommuner i 2016. Avtalen med Fyresdal ble reforhandlet og det ble inngått ny avtale med Seljord. Det er tidligere inngått samarbeidsavtaler med Bø, Porsgrunn og Nissedal. Det er lagt ned mye arbeid i å finne en egnet gjennomgående form og struktur på kommuneavtalene. Målet er å få på plass samarbeidsavtaler med alle kommunene i løpet av 2017.

➔ Etablere formalisert regionalt partnerskap for å samordne næringsarbeidet i fylket

Det er ikke etablert et slikt partnerskap, men det arbeides med en avklaring om det finnes politisk grunnlag for en slik etablering.

➔ Etablere strategisk internasjonalt UNESCO-samarbeid

Det internasjonale UNESCO-samarbeidet i 2016 har først og fremst vært et samarbeid med de nordiske landene, der blant annet medlemskapet i Nordic World Heritage blir ivarettatt. Dette nettverksorganet er viktig for alle verdensarvstedene i Norden, medberegnet Rjukan-Notodden Industriarv. Det er gjennom dette organet det arbeides internasjonalt, også mot UNESCO sentralt i Paris.

➔ Delta i Interreg-prosjekter som understøtter vedtatte prosjekter i fylket

Det er ikke satt i gang prosjekter i løpet av 2016 på grunn av redusert kapasitet og prioritering av andre internasjonale oppgaver.

➔ Understøtte kommunene i deres folkehelsearbeid, være en pådriver for, og samordne folkehelsearbeidet i fylket

I 2016 har oppgaven med å understøtte kommunenes folkehelsearbeid blant annet omfattet kompetanseutvikling, planveiledning og nettverkssamlinger. Regional strategi for folkehelse i Telemark 2012–2106 har bidratt til samordning av folkehelsearbeidet i fylket. En evaluering av strategien viser at økt samordning og koordinering på folkehelsefeltet i Telemark er noe av det som har vært mest vellykket i strategiperioden.

➔ Positiv utvikling på folkehelseindikatorer der Telemark scorer dårligere enn landsgjennomsnittet

Levealderen er lavere i Telemark enn i landet som helhet, selv om den stadig øker. Økningen har imidlertid vært mindre i Telemark enn i landet som helhet. Telemark ligger under landsgjennomsnittet på en rekke levekårsindikatorer, slik som utdanningsnivå, barnefattigdom, andelen arbeidsledige og andelen unge uføre. I 2016 har det først og fremst vært en positiv utvikling i utdanningsnivå, samt redusert arbeidsledighet.



Aktiviteter og resultater

Regional plan for nyskaping og næringsutvikling

I 2016 ble alle tiltak for næringsutvikling samordnet i ett felles handlingsprogram. Handlingsprogrammet inneholder aktiviteter og tiltak fra flere av fylkeskommunens planer og strategier. Handlingsprogrammet prioriterer kontinuitet for å sikre gjennomføring og vedlikehold av effektfulle tiltak. Samtidig gir handlingsprogrammet rom for utvikling og fornying av tiltak som bygger opp under målene om et bærekraftig Telemark. Avvikling av tiltak som ikke gir ønsket effekt har vært nødvendig for å sikre god bruk av ressursene.

Regionalt partnerskap for næringsutvikling

Fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør forutsetter bredt samarbeid med andre aktører for å samordne næringsarbeidet i Telemark. I 2015 ble det satt i gang et arbeid med formål om å etablere et mer formelt partnerskap. Mandat til det videre arbeidet med et regionalt partnerskap ble vedtatt høsten 2015, og i løpet av 2016 har saken vært politisk behandlet. Det arbeides nå med en avklaring om det finnes politisk grunnlag for etablering av et regionalt partnerskap med kommunene i Telemark.

Næringshager

Næringshageprogrammet er et nasjonalt program for å styrke lokale næringsmiljøer. Selskapet for industrivekst (SIVA) har hovedansvaret for oppfølging av næringshageprogrammet og fylkeskommunene er medeiere i programmet. SIVA-næringshagen i Kviteseid endret i

Tabell 28: Personale – regional utvikling

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Regional utvikling	2012	40	39	95,7
	2013	37	36	93,9
	2014	33	32	93,6
	2015	32	31	92,3
	2016	53 ¹	52	93,5

¹ Økningen i antall ansatte skyldes overføring av Telemark fylkesbibliotek og midlertidig ansettelse av feltarbeidere i forbindelse med utbyggingen av E18

Tabell 29: Nøkkeltall – regional utvikling

Kilde: ¹ Statistisk sentralbyrå ² NAV Telemark

	2012	2013	2014	2015	2016
Befolkningsvekst ¹	879	567	484	541	813
Netto innflytting ¹	987	631	518	711	-
Befolkningsvekst i prosent ¹	0,52	0,33	0,28	0,31	0,47
Befolkning, andel over 80 år ¹	5,4	5,2	5,1	5	4,9
Antall sysselsatte som arbeider i Telemark ¹	76 608	76 457	76 279	73 885	-
Arbeidsledige, andel helt ledige pr. desember ²	3,3	2,9	3,4	3,4	2,8
Andel med høyere utdanning (kort) ¹	19,0	19,3	19,8	20,1	-
Andel med høyere utdanning (lang) ¹	4,5	4,7	5	5,3	-



2016 navn fra Vest-Telemark Næringshage AS til Telemark Næringshage. Navneskiftet gjenspeiler utvikling og ambisjon om å gi tilbud til bedrifter i et større nedslagsfelt i Telemark. Telemark Næringshage bistår bedrifter med forskning, utvikling og innovasjon. Dette er et viktig stimuleringsiltak som er mulig med støtte fra SIVA og Telemark fylkeskommune.

Samarbeid mellom inkubatorene i fylket

I en inkubator kobles lovende gründerideer og gründersekskaper med et etablert og strukturert miljø for å kunne ta ut potensialet sitt. Målet er nye arbeidsplasser gjennom å identifisere, tilrettelegge, utvikle og kommersialisere gode ideer til nye vekstbedrifter, samt å bidra til vekst i etablerte selskaper. Et samarbeidsprosjekt initiert av Telemark fylkeskommune mellom de to inkubatorene Gnisten på Notodden og Proventia AS på Herøya i 2016 førte til at Proventia overtok driften av Gnisten inkubator. I løpet av året har det vært god vekst i inkubasjonsprosjekter i porteføljen til Proventia.

Digital infrastruktur

Telemark fylkeskommune har som tidligere år vært et koordinerende ledd i arbeidet med å utvikle bredbånd i Telemark. Fylkeskommunen er med i Nasjonalt bredbåndsråd. Dette er et interfylkeskommunalt samarbeid med mål om å påvirke sentral politikk på bredbåndsområdet. Rådet har god dialog med Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (NKOM), KS og relevante departementer.

I 2016 utlyste Samferdselsdepartementet 125 millioner kroner i bredbåndsmidler. Ordningen forvaltes av NKOM. Av åtte søknader fra Telemark på til sammen 24 millioner kroner, fikk kommunene Bamble, Nissedal, Kviteseid og Vinje tilsagn på til sammen fem millioner kroner. Fylkeskommunen fortsetter arbeidet sammen med kommunene også i 2017 da det fremdeles er en god del husstander og næringsvirksomheter som ikke har tilgang til bredbånd av tilstrekkelig god kapasitet.

Kopling mellom studenter og næringsliv

Høgskolen i Sørøst-Norge gjennomførte i 2016 en forstudie initiert av Midt-Telemark Næringsutvikling. Målet var å kartlegge mulighetene for å skape en innovasjonsplattform der studenter, ansatte ved høgskolen og næringslivet sammen løser utfordringer og tester ut ideer etter et konsept som kalles DEMOLA. DEMOLA utvikler seg som et internasjonalt nettverk og stadig flere universitet og høyskoler tar konseptet i bruk. Telemark fylkeskommune er samarbeidspartner.

Oppfølging av Invest in Telemark

For å følge opp prosjektet Invest in Telemark er det i 2016 utarbeidet materiell til bruk i det politiske arbeidet med å tiltrekke seg statlige arbeidsplasser til Telemark. Oppfølgingen av konkrete muligheter for bedriftsetablering og næringsutvikling skjer i samarbeid med kommunene og næringssekskapene i kommunene. Det ble i 2016 arbeidet med tre konkrete etableringer, hvorav en bedrift ble etablert.

Forvaltningsrevisjon om næringsarbeid

Det ble i 2016 gjennomført en forvaltningsrevisjon om forvaltningen av regionale utviklingsmidler etter bestilling fra Kontrollutvalget. Rapporten som er utarbeidet konkluderer med at fylkeskommunen i stor grad har gjennomført tiltak som samlet bidrar til bedre saksbehandling og oppfølging av regionale utviklingsmidler.



Foto: Thomas Berstad



Midwest USA – Bridging the Atlantic

Satsingen har omfattet samarbeid med partnere i USA innen næring, kultur, reiseliv og utdanning. I 2016 har det blant annet vært besøk, gjenbesøk og utveksling med elever, studenter og lærere fra Porsgrunn og Nome videregående skoler, Høgskolen i Sørøst-Norge og ulike institusjoner i USA. Innen kultur samarbeider fylkeskommunen med Telemark kunstsenter om kulturutvekslingsprogrammet Migrating Societies. Flere amerikanske samarbeidspartnere innen reiseliv har i 2016 besøkt Telemark. I tillegg har det vært profilering av Visit Telemark og Rjukan-Notodden industriarv på Norsk Høstfest i Minot. Høsten 2016 besøkte en delegasjon fra Telemark samarbeidspartnere i Midtvesten. Rapport om videre satsing behandles i løpet av første halvår 2017.

Reiseliv

Handlingsprogrammet for Regional plan for reiseliv og opplevelser ble rullert i 2016 med satsinger innen organisering, områdeutvikling, profilering, markedsføring og kvalitet.

Forslag til ny modell for organiseringen av reiselivet i Telemark ble lagt fram for politisk behandling våren 2016. Fylkeskommunen stilte seg positiv til modellen, men forutsatte at en økende andel av innkjøpene fra Visit Telemark må komme fra reiselivsnæringen selv. Forslag til modell har vært på høring og 16 av 18 kommuner leverte høringsuttalelse. Høringsnotatet inneholdt forslag til organisasjonsstruktur, selskapsform, eierskap og styringsstruktur. Fem kommuner innstiller på å gå 100 prosent inn i et nytt Visit-selskap, ti kommuner innstiller på



Foto: Morten Gjerde

en samarbeidsmodell hvor de bidrar til grunnfinansiering og en kommune er avventende. Fylkeskommunen og kommunene i Telemark vil legge ut anskaffelse av reiselivstjenester på anbud i løpet av første kvartal 2017.

Prosjektet Vandre-Telemark har gjennom fem år utviklet 25 kvalitetssikrede turstier i kommunene i Vest-Telemark, samt i Tinn og Hjartdal. Fylkeskommunen har bidratt med

midler og kompetanse. I prosjektet er det lagt vekt på den totale vandreopplevelsen, ikke bare turstien. Det er utviklet en systematikk kalt Velkommen Vandrar med kvalitetskriterier for å imøtekomme de spesielle behovene vandrere har. Prosjektet har nå gått over i en ny fase. Med midler blant annet fra fylkeskommunen kartlegges nå mulighetene for å utvide prosjektet til samtlige kommuner i Telemark.



Fra 2014 har det vært arbeidet med kartlegging og utvikling av et sykkelprosjekt i Telemark. Kartleggingen viser at det både er interesse og potensial for at Telemark kan utvikles til å ta posisjonen som Norges sykkel fylke nummer en. Rapporten fra prosjektet viser blant annet at det er potensiale og ønske om tilrettelegging for stisykling, terrengsykling, overnatting på kanalbryggene og felles markedsføring og kartløsninger. Rapporten behandles politisk våren 2017.

I 2014 ble den nye profil- og merkevarestrategien lansert. De visuelle symbolene til merkevaren blir brukt av de fleste aktørene i reiselivet. Implementeringsarbeidet og kompetanseheving om merkevarestrategien er en kontinuerlig prosess og vil være forankret i alle reiselivsprosjekt. I 2016 har det blant annet blitt produsert merkevareeffekter, redaksjonell markedsføring gjennom www.telemarkshistorier.no og opplegg for vertskapsutdanning.

Landbruk og mat

Landbruks- og matmelding for Telemark 2013 med gjeldende handlingsprogram har blitt fulgt opp med fire prosjekter hvor to ble avsluttet i 2016. De to prosjektene var et samhandlingsorgan for landbruket kalt Grøn tankesmie og et prosjekt for mobilisering til økt bærproduksjon. Bærprosjektet har blant annet resultert i geografisk beskyttet merkevare for moreller, epler og plommer. Grøn tankesmie har bidratt til styrket samhandlingen mellom ulike aktører.

Rjukan-Notodden industriarv

Fra 2016 har Telemark fylkeskommune hatt en statlig finansiert verdensarvkoordinator som ivaretar en rekke sekretariatsfunksjoner knyttet til verdensarvområdet Rjukan-Notodden Industriarv. Verdensarvkoordinatoren har sekretariatsfunksjonen for verdensarvrådet, som er et bindeledd mellom stat, fylke og kommune, og har ansvaret for tilskudd, økonomi, prosjektering og politiske saker innen verdensarven. Rollen skal også ivareta våre forpliktelser overfor UNESCO. Koordinator arbeider på tvers av alle sektorer, og i nært samarbeid med Riksantikvaren og de øvrige verdensarvstedene i Norge.

Forvaltningsplan 2016–2019 Rjukan-Notodden Industriarv ble vedtatt av alle verdensarvkommunene og Telemark fylkeskommune våren 2016. Planen forplikter alle forvaltningsnivåer og sektorer til å ivareta verdensarven i henhold til konvensjonen. Planen skal nedfelles i alt øvrig planverk knyttet til fylkeskommunen og verdensarvkommunene.



Foto: Bjørn-Owe Holmberg/Norsk Industriarbeidermuseum

30

Rjukan-Notodden Industriarv fikk over 30 millioner kroner til kulturminnetiltak og driftsstøtte i 2016



Norsk Industriarbeidermuseum har søkt Klima- og miljødepartementet om autorisasjon som verdensarvsenter fra 1. januar 2017. Søknaden forventes behandlet våren 2017.

I 2016 fikk Rjukan-Notodden Industriarv over 30 millioner kroner til kulturminnetiltak og driftsstøtte. Effekten av dette er at blant annet at Norsk Industriarbeidermuseum har økt arbeidsstokken fra 12 til 35 på to år. I tillegg har verdensarvkommunene og fylkeskommunen, samt Norsk Hydro og andre interessenter i verdensarven bidratt med betydelige beløp fra sine egne budsjetter. Riksantikvaren bidro med ca. 32 millioner kroner til kulturminnetiltak og driftsstøtte i 2016.

I august 2016 ansatte fylkeskommunen en prosjektleder som skal arbeide med undervisningsopplegg knyttet til verdensarven. Målet er å utvikle pensumrelatert undervisningsmateriell om verdensarven for barnehager, grunnskoler og videregående skoler.

Kultur

Den kulturelle skolesekken i Telemark (DKS) ble rangert øverst i fylkesoversikten til Norsk kulturindeks i 2016. Dette viser at Telemarks satsing på hovedsakelig lokale utøvere gir et godt, variert og spennende tilbud til barn og unge.

Satsningen på kulturarbeidsplasser har også gitt effekt. Det ble i 2016 gjort en internevaluering som viser at fylkeskommunens egne midler, samt regionale

utviklingsmidler innen kulturområdet har ført til tilrettelegging for 65 arbeidsplasser de siste fire årene.

De regionale utviklingsmidlene har også vært viktige for å støtte opp om aktiviteter på kulturområdet. I 2016 ble det blant annet gitt støtte til filminnspilling av Snømannen, spillefilmen Kvar song ei soge, Dansekunst i Grenland, Porselensmuseet, Kulturbiz, turnéstøtte til Lena B. Aarstads sommershow, Norsk hardingfelesenter, Little Steven's Blues School og Migrating societies.



Den kulturelle skolesekken i Telemark ble rangert øverst av alle fylkene i Norsk Kulturindeks for 2016



Foto: Anne Hermansen



Telemarks historie ble i samarbeid med Høgskolen i Sørøst-Norge gjort digitalt tilgjengelig i 2016.

Fylkeskommunen har satt av fem millioner kroner til realisering av nybygg for Telemark Museum. Det jobbes med å få på plass statlig medfinansiering.

For å samordne, effektivisere og digitalisere arbeidsoppgaver har tilskuddsordninger innen kultur, idrett og folkehelse blitt revidert i 2016. Ny søknadsportal med tilpasset elektronisk søknadsskjema ble åpnet høsten 2016.

Kulturarv

Det har vært en økning i tilskudd fra Riksantikvaren til fredete bygg og anlegg i Telemark i 2016. For å øke kompetansen hos eiere og brukere av kulturminner om hva kulturarven muliggjør, har det blitt arbeidet med formidling og kompetanseheving hos kommuner, tiltakshavere og eiere av fredete bygninger gjennom ordinær saksbehandling og dialog i felt. For å forvalte kulturarven, utvikle kompetanse og skape nye arbeidsplasser er et fagskoletilbud for bygningsvern under etablering, og det arbeides med et bedriftsnettverk for bygningsvern fra Telemark Næringshage i Kviteseid.

Fylkeskommunen har bidratt i utarbeidelsen av flere kommunale kulturminneplaner i 2016. I tillegg er det utarbeidet en formidlingsmal for kulturarv. Denne skal brukes i interne og eksterne formidlingsprosjekter av kulturminner.



Foto: Dan Riis

I 2016 har fylkeskommunen gjennomført kulturminne-registrering for ny E18. På kort varsel har et omfattende registreringsarbeid blitt gjennomført faglig forsvarlig på svært kort tid for å forhindre forsinkelser i framdriften av arbeidet. Nye Veier er svært fornøyd med hvordan fylkeskommunen har håndtert dette.

Telemark fylkesbibliotek

I forbindelse med oppløsning av samarbeidet mellom Telemark fylkesbibliotek og Nome bibliotek, har fylkesbiblioteket i 2016 brukt mye ressurser på å få til en smidig overgang og avslutning av samarbeidet, blant

annet med å avhende boksamlingen, og gjennomgang og overføring av arkivmateriale til fylkeshuset. Etter oppløsningen har fylkesbiblioteket blant annet påtatt seg koordinatorfunksjonen for Telemark Ungdomsråd og rollen som fagansvarlig på litteraturfeltet for Den kulturelle skolesekken i Telemark.

Det er også etablert en felles transportavtale for alle bibliotek i Akershus, Buskerud, Telemark, Vestfold og Østfold og et felles utlånssystem for e-bøker for alle innbyggerne. Fylkesbiblioteket har vært samarbeidspartner i en nasjonal lesekampanje for barn, Sommerles.



Første trinn av litteraturformidlingsprosjektet Lesersørvis, med en avsluttende konferanse med 180 deltakere fra inn- og utland, er også gjennomført. Den årlige Bibliotekuka i Telemark bidro til markedsføring og profilering av bibliotekene og deres tilbud.

Folkehelse

I 2016 har Regional strategi for folkehelse i Telemark 2012–2016 blitt evaluert. Det har også blitt utarbeidet en oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer. Begge

delene danner grunnlaget for arbeidet med en regional plan for folkehelse som startet høsten 2016.

Prosjekt Liv og røre i Telemark har som mål å skape bedre levekår for barn og unge gjennom fysisk aktivitet i fag, bedre kosthold og bedret psykososialt miljø. Prosjektet har til nå vært begrenset til Kragerø. I 2016 fikk fylkeskommunen midler fra Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør til en videreføring og utvidelse av prosjektet. Seks kommuner har allerede meldt at de vil implementere Liv og røre i løpet

av de neste tre årene. Fylkeskommunen samarbeider med Høgskolen i Sørøst-Norge som følgeevaluerer prosjektet.

Frivillighet

Det ble i 2016 utarbeidet et forslag til Frivillighetsmelding for Telemark fylkeskommune 2016–2020. Formålet med meldingen er å bygge opp under og videreutvikle de mangfoldige og viktige dugnadstradisjonene som finnes i Telemark. Det ble gjennomført en bred prosess, blant annet med en spørreundersøkelse til mer enn 140 lag og foreninger. Endelig forslag til frivillighetsmelding med tiltaksplan behandles politisk våren 2017.

På bakgrunn av et langsiktig samarbeid om viktige felles satsingsområder innen folkehelse og idrett, har fylkeskommunen siden 2013 hatt partnerskapsavtaler med Telemark Røde Kors, Telemark idrettskrets og Telemark Turistforening. Flere organisasjoner har ønsket en slik avtale og det ble derfor vedtatt å lyse ut nye partnerskapsavtaler for folkehelsearbeid basert på nye retningslinjer. Nye treårige avtaler inngås i løpet av første halvår 2017.

Idrett og friluftsliv

Ny strategi for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2016–2020 ble vedtatt i 2016. Visjonen er *Hele Telemark i bevegelse!* og hovedmålet er at flere telemarkinger og tilreisende driver med idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet. Fagområdet er viktig for å skape ønsket regional utvikling, og strategien baserer seg på fem perspektiv; opplevelse, næring, fysisk aktivitet, nærmiljøet, klima og miljø.



Foto: Sflian Waasjø Simonsen/NRK



Det er utarbeidet strategier innenfor fem nye temaområder; idrettsanlegg, friluftsliv, fysisk aktivitet, toppidrett og idretts- og friluftslivsarrangement.

I 2016 pågikk det et utredningsarbeid for å få Olympia-toppen til å etablere et regionalt kompetansesenter for toppidrett i Telemark, lokalisert til Skien Fritidspark. Løsningen ble en nettverksmodell som dekker regionen Buskerud, Telemark og Vestfold, der ulike funksjoner og tjenester legges til tre campus i de ulike fylkene knyttet opp til Høgskolen i Sørøst-Norge. Et av campusene er Skien Fritidspark. Fylkeskommunen har deltatt i utredningsarbeidet og satt av midler til tre års prøvedrift i budsjettet fra 2017.

Fylkeskommunen tok i 2016 initiativet for å kartlegge og verdisette friluftslivsområder i Telemark. Seks kommuner er i oppstartsfase for gjennomføring av dette arbeidet, og målet er at alle kommunene har utført dette arbeidet innen utgangen av 2018.

Telemark har hatt en nedgang i spillemiddelsøknader for ordinære anlegg og en økning for nærmiljøanlegg (tabell 30). Den totale søknadssummen har gått ned, men tildelingen av spillemidler er stabil. Dette gjør at ventetiden er kortere enn tidligere.

Regionale planer for Hardangervidda og Setesdalsheiene

Handlingsprogrammet for Regional plan for Hardangervidda

Tabell 30: Søknader om statlige spillemidler

Søknadsgruppe		Godkjente søknader	Godkjent søknadssum (i 1000 kr)	Tildelte spillemidler (i 1000 kr)	Etterslep (i 1000 kr)
Ordinære anlegg	2012	87	111 746	24 738	87 008
	2013	92	101 494	24 720	76 774
	2014	91	102 261	25 950	76 311
	2015	98	112 163	34 120	78 043
	2016	71	85 074	34 693	50 381
Nærmiljøanlegg	2012	28	5 236	2 178	3 058
	2013	42	8 150	3 130	5 020
	2014	44	8 917	5 628	3 289
	2015	31	6 609	3 610	2 999
	2016	45	8 640	2 963	5 677

ble rullert av Hardangerviddarådet i 2016. Gjennom de regionale planstrategiene vedtok fylkeskommunene i Hordaland, Telemark og Buskerud at selve planen skal rulleres i 2017. Regional plan for Setesdalsheiene har et handlingsprogram for 2015–2018. Alle tiltakene i handlingsprogrammet er fulgt opp i henhold til tidsplanen.

Regionale planer for vannforvaltning

Med en del endringer godkjente Klima- og miljødepartementet i juli 2016 de tre regionale planene for vannforvaltning som angår Telemark. Det gjelder

vannregionene Vest-Viken, Agder og Rogaland. Planene, inkludert regionale tiltaksprogram og handlingsprogram, vedtok fylkestingene i de ulike fylkene i 2015. Sammen med vannregionmyndighetene arbeider fylkeskommunen med iverksetting og gjennomføring. Planene skal rulleres i perioden 2017–2021.

Klima

Prosjektplan for en regional klimaplan ble vedtatt høsten 2016. Forslag til planprogram behandles politisk våren 2017.



Endringsbehov

Fra november 2016 ble dette ansvarsområdet delt i to: avdeling for regional utvikling og avdeling for kultur.

I kommende styringsdokumenter vil derfor mål og prioriterte satsingsområder defineres for avdelingene hver for seg.

Det skal i løpet av de neste årene utarbeides tre regionale planer; Regional plan for folkehelse, Regional plan for klima og Regional plan for verdiskaping. Det er behov for å vurdere ressursbehovet når det gjelder Regional plan for verdiskaping og Regional plan for klima.

Oppfølging av Invest in Telemark må gjennomføres i samarbeid med kommuner, næringssselskap og aktører i det regionale partnerskapet. Det er behov for å få definert en samarbeidsplattform og en avklaring av ressurs-behovet. Ved etablering av et formelt regionalt partnerskap for næringsutvikling vil det være behov for å få avklart organisering og ressursbehov.

Det nasjonale ansvaret for Den Kulturelle Skolesekken og Skolekonsertene er nå lagt til Kulturtanken, tidligere Rikskonsertene. Dette har medført en endret finansieringsmodell og et utvidet faglig ansvar for fylkeskommunen. Dette fører til at fylkeskommunen i 2017 må forberede seg på å ivareta dette ansvaret innenfor dagens ressurser.

I forbindelse med regionreformen planlegges det å delegerere ansvar etter kulturminneloven fra Riksantikvaren til regionalt nivå. Det er vesentlig å forberede seg på dette i årene som kommer både når det gjelder kompetanseutvikling og kapasitet. Dette gjelder både for nye områder som fartøyvern, kirkeforvaltning, middelalderbygninger og delegasjon av hele arkeologiområdet med mulig dispensasjonsmyndighet.

Fylkesbiblioteket er nå flyttet til fylkeshuset og tar rollen som regional utviklingsaktør på bibliotekområdet. I omstillingen fra drift til utvikling kreves det kompetanseheving for å møte fylkesbibliotekets oppgaver.



Foto: Eva Susanne Drugg



Økonomisk analyse

Det har fra 2012 til 2016 vært en reduksjon i netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger i Telemark (tabell 31). Området næring varierer fra år til år, avhengig av hvilke prosjekter som finansieres og igangsettes.

I 2016 har det vært et mindreforbruk på 2,8 millioner kroner. Dette tilsvarer 3,2 prosent av budsjettet (tabell 32). Mindreforbruket skyldes noe lavere aktivitet enn forventet, vakanse i stillinger, samt refusjonsinntekter i forbindelse med svangerskapspermisjon og sykelønn. Området kulturarv har hatt merinntekter for arkeologiske utgravninger på E18-prosjektet.

Tabell 31: Økonomiske nøkkeltall – regional utvikling

Kilde: KOSTRA¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Netto driftsutgifter til fysisk planlegging, kulturminne og natur og miljø pr. innbygger	205	229	147	117	214
Netto driftsutgifter til næring pr. innbygger	74	113	208	139	-2
Netto driftsutgifter til kultur pr. innbygger	342	222	189	492	302
Netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger	621	563	544	748	514

¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 32: Netto driftsutgifter til regional utvikling 2016, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Regional utvikling	2 021	3 813	1 792	47,0
Næring og innovasjon	20 735	21 286	551	2,6
Folkehelse, idrett og friluftsliv	11 079	10 934	-145	-1,3
Verdensarvkoordinator	-	-	-	0,0
Kultur	42 635	41 621	-1 014	-2,4
Bibliotek	2 967	3 281	314	9,6
Kulturarv	4 642	5 699	1 057	18,5
Prosjekter	2 739	3 018	279	9,2
Sum regional utvikling	86 818	89 652	2 834	3,2

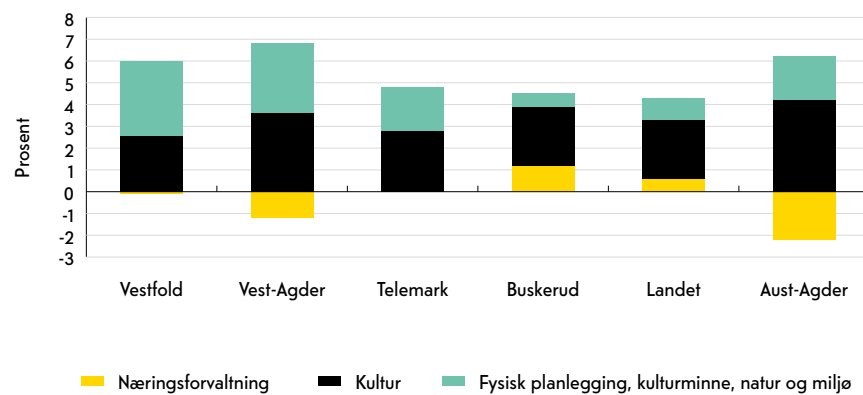


I 2016 gikk 4,8 prosent av fylkeskommunens utgifter til regional utvikling (figur 26). Dette er en reduksjon fra 6,5 prosent i 2015.

Telemark har i likhet med andre fylker hatt en nedgang i netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger i kroner i 2016 (figur 27).

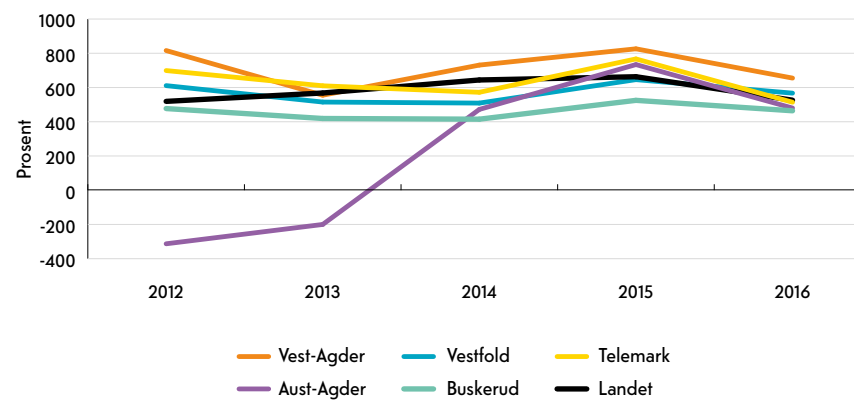
Figur 26: Netto driftsutgifter til regional utvikling i 2016 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA



Figur 27: Netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹



¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år



Areal og transport



Foto: Dan Riis

Området omfatter fylkesveger, trafiksikkerhet, kollektivtransport, regionale areal- og transportplaner, oppfølging av statlig infrastruktur, veiledning overfor kommuner og planuttalelser.



Mål og måloppnåelse



Kundetilfredshet skal være minst på samme nivå som 2013

Kollektivtilbudet i Telemark oppnådde i 2016 en kundetilfredshet på 66 av 100 mulige poeng. Det er lavere enn målet på 73 poeng, men en oppgang på to poeng sammenlignet med 2015. Busstilbudet i Grenland oppnådde en kundetilfredshet på 73 poeng, som er en oppgang på seks poeng.



Årlig vekst i passasjertall

Samlet sett har det vært passasjervekst i Telemark i 2016 på 8,5 prosent. I byområdet Grenland viser passasjertallene en vekst på 11,2 prosent. Det er ikke lagt til rette for måling av passasjertall i ulike soner langs hovedferdselsårer og spredtbygde strøk.



Elever skal bli mer fornøyde med elevtransporten i perioden 2015 til 2018

Oppgaven med å gjennomføre en egen elevundersøkelse har ikke blitt prioritert i 2016. Det skal vurderes om en slik undersøkelse skal inngå i kundetilfredshetsundersøkelsen for kollektivtilbudet i Telemark. Dette avklares i løpet av 2017.



Kollektivandelen i reisemiddelfordelingen for Telemark skal endres fra fire prosent til åtte prosent i 2025

Kollektivandel måles i en nasjonal reisevaneundersøkelse som tidligere har blitt gjennomført hvert fjerde år. Forrige undersøkelse ble gjennomført i 2013/2014. Da var kollektivandelen på fire prosent og uendret fra 2009. I 2016 startet Statens vegvesen opp et arbeid for å gjennomføre kontinuerlige reisevaneundersøkelser, slik at reisemiddelfordelingen kan følges hvert år.



Gjennomsnittlig CO₂-utslipp pr. buss pr. km i Telemark skal reduseres med 25 prosent

Klimaregnskap for busser og ferger i Telemark for 2016 viser at CO₂-utslipp for buss pr. rutekilometer har økt med to prosent sammenlignet med 2014. Dette skyldes blant annet passasjervekst. Bussene bruker mer drivstoff med flere passasjerer enn med få passasjerer.



Strategisk viktige veger skal minimum ha middels standard for spordybde og minimum dårlig standard for jevnhet

Fylkesvegene er kategorisert i strategisk viktige, viktige og øvrig fylkesveger. 91 prosent av de strategisk viktige vegene har middels standard eller bedre målt for spordybde. 90 prosent av de strategisk viktige vegene oppfyller målet for jevnhet.



➔ Ingen viktige veger skal ha redusert standard for spordybde og jevnhet

80 prosent av de viktige vegene holder middels standard for spordybde. Andelen har vært stabil siden 2014. Andelen viktige veger som oppfyller målet for jevnhet er 94 prosent. Denne har også vært stabil siden 2014.

➔ Antall løpemeter ny eller forbedret skoleveg langs fylkesveger skal øke i alle regioner

Dette måles hvert fjerde år. Neste måling vil være i 2019. I 2016 er det laget 1 210 meter med fortau ved hjelp av midler fra Aksjon skoleveg. Av disse er 300 meter langs fylkesveg. Det er bygd 1 400 meter ny gang- og sykkelveg langs Fv. 32, og det er også satt opp lys langs 1 430 meter kommunale veg. Samlet er det gjennomført tiltak i alle regioner i løpet av 2016.

➔ Dekketilstanden på gang- og sykkelvegene skal være bedre i 2019 enn i 2015

Dekketilstanden på gang- og sykkelvegene vurderes visuelt på bakgrunn av bilder fra fotografering av vegene. Vegene ble fotografert sist gang i 2015. Da hadde rundt 90 prosent av gang- og sykkelvegene tilstanden god. Det er ikke gjennomført fotografering i 2016.

➔ Gå- og sykkelandelen i reisevaneundersøkelsen skal øke fra 22 prosent i 2009 til 35 prosent i 2025

Gå- og sykkelandelen måles i en nasjonal reisevaneundersøkelse som tidligere har blitt gjennomført hvert fjerde år. Forrige undersøkelse ble gjennomført i 2013/2014. Da var gå- og sykkelandelen i Telemark på 22 prosent, samme nivå som i 2009. I 2016 startet Statens vegvesen opp et arbeid for å gjennomføre kontinuerlige reisevaneundersøkelser, slik at reisemiddelfordelingen kan følges opp hvert år.

➔ Vedlikeholdsetterslepet på fylkesvegnettet skal reduseres med 10 prosent fra 2015 til 2025 innenfor dagens rammer

Beregninger viser at Telemark fylkeskommune i 2016 mangler om lag 100 millioner kroner for å dekke behovet til drift og vedlikehold på fylkesveger. Det betyr at det ikke er realistisk at man klarer å redusere vedlikeholdsetterslepet. Manglende midler til vedlikehold vil mest sannsynlig gi økt etterslep.

➔ Det skal maksimalt være 19 drepte og hardt skadde i vegtrafikkulykker i Telemark i 2024

Til sammen ble 20 personer drept eller hardt skadd på vegene i Telemark i 2016. Fire personer ble drept og 16 ble hardt skadd. Dette er en nedgang fra 2015 hvor fire ble drept og 30 hardt skadd.



➔ Antall utforkjøringsulykker med drepte og hardt skadde skal reduseres med 15 prosent innen 2019 og 38 prosent innen 2024

I perioden 2005 til 2014 ble det gjennomsnittlig rapportert 17 drepte eller hardt skadde i utforkjøringsulykker i Telemark. En reduksjon på 15 prosent fra 17 gir en reduksjon på tre personer. I 2016 er det rapportert om ni hardt skadde eller drepte i Telemark som følge av utforkjøringsulykker.

➔ Tallet på ulykker med myke trafikanter skal reduseres med 15 prosent innen 2018 og 38 prosent innen 2024

I perioden 2005 til 2015 var det i gjennomsnitt 23 registrerte ulykker med myke trafikanter pr. år. En reduksjon på 15 prosent tilsvarer tre ulykker. I 2016 er det registrert 14 ulykker med myke trafikanter. Tallene er usikre fordi det trolig er en underrapportering av ulykker med myke trafikanter. Dette er en nasjonal utfordring.

➔ Halvparten av kommunene skal sertifiseres som trafikksikker kommune innen 2019

Nissedal kommune ble sertifisert som trafikksikker kommune i 2015. Vinje er ferdig med kartlegging og mangler kun endelig godkjenning av Trygg Trafikk. Ytterligere fire kommuner er i dialog med Trygg Trafikk og fylkeskommunen for å sertifiseres.

➔ 70 prosent av nye boliger i perioden 2015 til 2025 er lokalisert innenfor definert senterstruktur med tettsteds grense definert i kommunens arealdel

Dette målet gjelder Telemark utenom Grenland. Målet har tiårsperspektiv, der det forventes liten endring på bare ett år. Det er ikke beregnet noen indikator for dette målet i 2016.

➔ Det skal være økt tetthet i alle kommunesenter og eventuelle sekundære kommunesenter i fylket målt i folketall, omsetning og arbeidsplasser i perioden 2015 til 2025

Dette målet har tiårsperspektiv, der det forventes liten endring bare på ett år. I 2016 har det blitt jobbet med metodeutvikling for å kunne måle tetthet.

➔ Veksten i persontransporten skal tas av kollektivtransport, sykling og gange

Utviklingen på indikatorene for dette målet er gode, og i tråd med målet. Tellepunktene i bybåndet i Skien og Porsgrunn viser at personbiltrafikken stort sett har vært uforandret de siste årene, men de tre månedene etter oppstart av bompengesenkning i oktober 2016 har trafikken sunket merkbart. Sammenlignet med samme måned i 2015 gikk biltrafikken ned seks prosent i desember 2016. Ser man hele 2016 under ett er passasjerveksten på bussene i Grenland på 11,2 prosent, mens de fire tellepunktene med historiske data for sykling har en vekst det siste året som varierer fra 13 til 103 prosent.



➔ **Andelen personreiser med andre transportmiddel enn bil skal øke fra 25 prosent til minst 35 prosent innen 2025**

Dette skal måles gjennom kontinuerlige reisevaneundersøkelser, som starter opp i 2017. Siste nasjonale reisevaneundersøkelse fra 2013 viser ingen vesentlig endring sammenlignet med tidligere tall.

➔ **Personbiltrafikken skal ikke øke i perioden 2013 til 2016. Innen et år etter oppstart av Bypakke Grenland er det ventet en reduksjon i personbiltrafikken med minst fem prosent**

Tellepunktene i bybåndet i Skien og Porsgrunn viser at personbiltrafikken stort sett har vært uforandret de siste årene, men at den har sunket merkbart etter at bompengeneinnkrevningen startet i oktober 2016. Med kun fire måneder siden oppstart av bominnkreving vil det først være mulig å vurdere måloppnåelse i november 2017.



Foto: Dag Jensen

Tabell 33: Personale – areal og transport

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Areal og transport	2013	17	15	94,6
	2014	16	14	91,7
	2015	21	20	97,0
	2016	27	26	97,8



Aktiviteter og resultater

Fylkesveger

I 2016 ble det brukt 296 millioner kroner brutto til drift og vedlikehold av fylkesvegene i Telemark, mot 283 millioner kroner i 2015. Det meste av dette er bundet opp i flerårige drifts- og vedlikeholdsavtaler. 53 millioner kroner er brukt til nytt vegdekke. 70 kilometer fylkesveg har fått ny asfalt i 2016. 10 millioner kroner er brukt til tilskuddsordningen Aksjon skoleveg, som er fordelt på åtte prosjekter for å bedre skoleveger i Telemark.

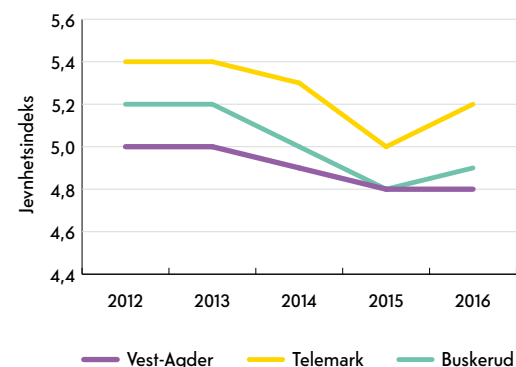
Dekketilstanden på fylkesvegene i Telemark har blitt noe dårligere målt i jevnhet, men noe bedre målt i spordybde. Indeksen for jevnhet er økt fra 5,0 til 5,2, mens målt spordybde er redusert fra 15,9 mm til 15,6 mm (figur 28 og figur 29).

Spordybden på de viktige og de øvrige vegene har økt noe, mens på de strategisk viktige vegene er spordybden redusert. Den målte jevnhet er uendret på de viktige vegene, mens den er blitt noe dårligere både på strategisk viktige og øvrige vegeer.

Til sammen ble det investert for 346 millioner kroner på fylkesvegnettet i 2016. Av disse er 84,4 millioner kroner blitt brukt som egenandel i Bypakke Grenland. Det er gjort utbedringer på fylkesvegene utenom bypakka for 102 millioner kroner, og 12 millioner kroner ble brukt på gang- og sykkeltiltak. I tillegg kommer 10 millioner kroner som er gitt i tilskudd til ordningen Aksjon skoleveg.

Figur 28: Jevnhet på fylkesvegene

Kilde: Statens vegvesen



Figur 29: Spordybde på fylkesvegene

Kilde: Statens vegvesen

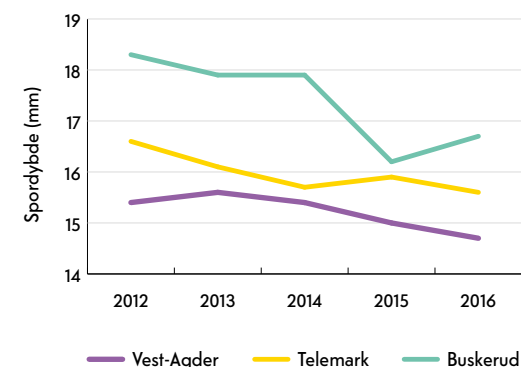


Foto: Dag Jenssen



Trafikksikkerhet

Som vegeier har Telemark fylkeskommune ansvaret for trafikksikkerheten på eget vegnett. Mange av de alvorlige ulykkene i Telemark har vært utforkjøringsulykker. I 2016 ble det brukt åtte millioner kroner til spesifikke tiltak for å hindre utforkjøringsulykker langs fylkesvegnettet. Dette er tiltak som bedring av sikt, sette opp rekkverk, mykgjøring av vegskråninger og utbedring av kanter og rabatter. I tillegg ble det brukt 13 millioner kroner på sikring av krysningspunkt og busslommer og på tiltak etter gjennomførte inspeksjoner. Dette er midler som er brukt utenfor bypakkeområdet. Trafikksikkerhetstiltak i regi av Bypakke Grenland utgjorde i underkant av to millioner kroner for 2016.

Fylkeskommunen har et ansvar for å koordinere trafikksikkerhetsarbeidet i fylket. Det er mange som jobber aktivt med trafikksikkerhet i fylket. De viktigste aktørene er kommunene, Trygg Trafikk, Statens vegvesen og Politiet.

Det var fire dødsulykker i Telemark i 2016, og 16 personer ble hardt skadd på vegene i Telemark (tabell 34). Dette er en kraftig nedgang fra 2015. Da ble 34 personer hardt skadd eller drept. De fire foregående årene har det vært rundt 30 personer som er hardt skadd eller drept på vegene i Telemark.

Tabell 34: Nøkkeltall – areal og transport

	2012	2013	2014	2015	2016
Vegtrafikk					
Antall drepte	7	8	8	4	4
Antall hardt skadde	23	20	22	30	16
Trafikkvekst på vegene i prosent ¹	0,8	0,4	1,7	3,1	0,3
Kollektivtransport					
Kundetilfredshet ²	69	73	72	64	66
Rutekilometer med buss i hele tusen ³	8 463	8 526	9 723	9 537	9 713
Antall reisende i hele tusen, Grenland ⁴	3 118	3 354	3 673	3 823	4 320
Antall reisende i hele tusen, Telemark ⁵	5 040	5 240	5 449	5 344	5 805

¹ Vegtrafikkindeksen, Statens vegvesen

² Kundetilfredshet måles i en årlig spørreundersøkelse, indeks 0-100

³ Inkluderer Telemarksekspressen

⁴ Kommunene Siljan, Skien, Porsgrunn og Bamble

⁵ Inkludert reisende på Telemarksekspressen til og med 2014, ruten får ikke lenger offentlig støtte



Kollektivtransport

Det ble brukt netto 243 millioner kroner til drift av kollektivtransport i Telemark i 2016, inkludert ferger. Innsparingskravet på fem millioner kroner for endret praksis for skyss i videregående skole er nådd. Tiltaket har medført økt bruk av skyssgodtgjørelse som alternativ til organisert skyss med drosje- og turvogn på tilbringerstrekninger.

Passasjertallene for hele Telemark viser en vekst på 8,5 prosent. I Grenland er det en vekst på 11,2 prosent

(figur 30). Arbeidet med å definere soneinndeling for kollektivtrafikken i Telemark er ikke gjennomført. Det er derfor ikke lagt til rette for måling av passasjertall i ulike soner langs hovedferdselsårer og spredtbygde strøk.

Nettbuss startet opp kjøring i Grenland etter ny kontrakt 28. juni 2016. Den nye avtalen gjelder frem til sommeren 2023 med mulighet til å forlenge med to år. Det er satt krav til at minst halvparten av busstilbudet skal kjøres med busser som bruker biogass som drivstoff.

I den nye busskontrakten har fylkeskommunen og Nettbuss et felles ansvar for å videreutvikle rutetilbudet og øke antall passasjerer. Det er gjennomført ulike markedsføringstiltak som har bidratt til en vekst på 300 000 reiser andre halvår 2016 sammenlignet med samme periode i 2015. Denne passasjerveksten har gitt Nettbuss en bonusutbetaling på seks millioner kroner for 2016.

Figur 30: Antall reisende med kollektivtransport

Kilde: Telemark fylkeskommune

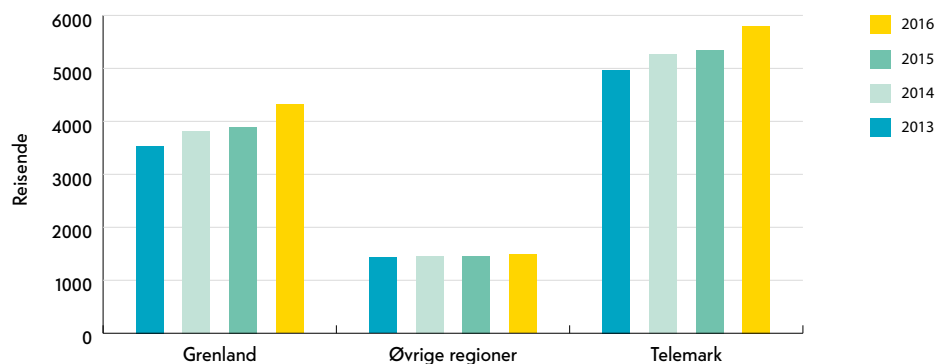


Foto: Dan Riis



Fra august fikk industriområdet Rødmyr i Skien et busstilbud med 17 daglige avganger da P7 ble forlenget på strekningen Gulset til Rødmyr. Passasjerstatistikk etter fem måneders drift viser at tilbudet blir brukt morgen og ettermiddag.

Fra skolestart i august økte den kommersielle ruten Telemarkekspressen avgangene fra timesfrekvens til halvtimesfrekvens på strekningen fra Bø til Skien. Det har medført at bruk av fylkeskommunens periodebilletter på Telemarkekspressen har økt med 40 prosent sammenlignet med samme periode i 2015.

Fylkeskommunens godtgjørelse til båt- og fergeruter i 2016, har vært 17,1 millioner kroner til Kragerø Fjordbåtselskap og 5,9 millioner kroner til Brevik Fergeselskap. I tillegg har fylkeskommunen dekket Kragerø Fjordbåtselskap sitt underskudd i 2016 på 1,7 millioner kroner og utbetalt 0,2 millioner kroner til Brevik Fergeselskap som kompensasjon for ikke å øke billettakstene i 2016.

Brevik Fergeselskap skal investere i ny ferge, og fylkeskommunen har etter søknad fått en million kroner fra Klima- og miljødepartementet til gjennomføring av tegning, prosjektering og utarbeidelse av konkurransegrunnlag for bygging av en ny miljøvennlig ferge i Brevik.

Det er ført klimaregnskap for busser i Telemark siden 2012 og fergene siden 2014. Klimaregnskapene gir informasjon om årlige CO₂-utslipp, og klimapåvirkning fra buss og



Foto: Dan Riis

ferge med det drivstoffet som blir brukt. CO₂-utslippet er beregnet ut fra årlig drivstofforbruk som er oppgitt av operatørene. Hele kjøretøyflåten av busser inngår i beregningene av det totale direkte årlige utslippet av CO₂. Klimapåvirkningen er utslipp målt i CO₂-ekvivalenter i et livsløpsperspektiv fra utvinning, transport og forbrenning av drivstoffet.



Foto: Dan Riis



Foto: Dan Riis



Grenland har hatt en passasjervekst for buss på 11,2 prosent i 2016

I 2016 ble det sluppet ut om lag 8,9 tusen tonn CO₂ fra bussene i Telemark. Det er to prosent mer pr. rutekilometer enn i 2014. Klimapåvirkningen i 2016 var på om lag 7,3 tusen tonn CO₂-ekvivalenter. Det er 17 prosent lavere pr. rutekilometer enn i 2014. I hovedsak skyldes det Grenlandskontrakten hvor det andre halvår 2016 er kjørt med nye busser med Euro VI motor, og at det brukes biogass på gassbussene.

Fergetrafikken i Telemark bidro med utslipp av om lag 2,4 tusen tonn CO₂ i 2016. Den totale klimapåvirkningen fra fergene var på om lag 2,6 tusen tonn CO₂-ekvivalenter. CO₂-utslippet og klimapåvirkningen fra fergetrafikken har økt de siste årene. Økningen skyldes økt produksjon som en følge av at fergene i Kragerø har overtatt kjøring fra taxibåter.

Våren 2016 lanserte fylkeskommunen sitt eget reisekort i eget design. Nettbutikken for påfyll av reisepenger og kjøp av periodebilletter ble satt i drift i mai 2016. Kjøp av billettprodukter i nettbutikken har økt siden oppstart, og det er drevet aktiv markedsføring av nettbutikken gjennom hele høsten. Nettbutikken er et av mange tiltak som er med på å øke attraktiviteten til kollektivtrafikken, og den bidrar til å redusere kontantomsetningen på buss og ferge.

Arbeidet for å lage en mobilbillettløsning for kollektivreiser har fortsatt i 2016. Dette har tatt lenger tid enn forventet, men løsningen blir ferdig i 2017.

Innføring av sanntidsinformasjon på bussene i Vest-Telemark er på grunn av manglende finansiering ikke gjennomført. Tiltaket utsettes til det skal inngås ny avtale om busskjøring i 2019.

Arbeidet med å digitalisere søknadsprosess for skoleskysst med drosje er utsatt til 2017.



Stedsutvikling

Seks stedsutviklingsprosjekter med økonomisk og faglig støtte fra fylkeskommunen ble avsluttet i 2016. Prosjektene har ført til positiv fortetting, fysiske trivselstiltak, integrering, økt aktivitet for næringsliv, besøk og bosetting i sentrum. Kragerø internasjonale møteplass og kunstnerkvartal og Bygdepakke Bø fikk støtte fra hovedutvalg for næringsutvikling i 2016.

Arbeidet med å legge til rette for sentrumsnære turveier med universell utforming fortsatte i alle 18 kommuner. Fylkeskommunen samarbeider her med fylkesmannen og Statens vegvesen i tillegg til kommunene.

I samarbeid med fylkesmannen og Distriktssenteret ble det i 2016 arrangert tre nettverkssamlinger for kommunene. Disse samlingene fikk økonomisk støtte fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet.

Statlig infrastruktur

Gjennom to samlinger i Arena Samferdsel står viktige aktører i Telemark samlet om innspill til Nasjonal transportplan 2018–2029, med forslag til hovedprioriteringer av vei og jernbane: E134 gjennom Telemark og jernbane med dobbeltspor gjennom søndre Vestfold.

E134 har fått styrket sin posisjon som hovedvegsamband mellom Østlandet og Vestlandet gjennom utredninger som er gjort i 2016.



Foto: Anne Mette Storvik/Jernbaneverket

Etter flere år med påtrykk for å få elektrifisert de siste 800 meterne av Bratsbergbanen fram til kollektivterminalen på Notodden, startet Jernbaneverket prosjekteringen av denne strekningen i 2016.

Bystrategi Grenland

Fylkeskommunen har koordinert arbeidet i Bystrategi Grenland gjennom faste møtearenaer mellom samarbeidspartene. Her inngår porteføljestyring av Bypakke Grenland fase 1.

Gjennom dialog med samferdselsdepartementet ble det i 2016 avklart at det i 2017 utarbeides en byutredning for

komme videre med planlegging av fase 2 og 3 i Bypakke Grenland. Byutredningen skal også danne grunnlag for forhandlinger om en langsiktig avtale om by- og transportutvikling med staten.

Fylkeskommunen har sammen med de seks kommunene i Grenlandssamarbeidet og Vekst i Grenland påbegynt arbeidet med en strategi for næringsareal. Dette er en del av prosjektet Mer vekst i Grenland som inngår i Kommunal- og moderniseringsdepartementets byregionprogram. Målet er å forsterke samspillet mellom grenlandskommunene for å øke konkurransekraften som næringsregion.



2016 var det siste året i en fireårig belønningsavtale med staten der Grenland blant annet forplikter seg til å oppfylle det statlige 0-vekstmålet. Tabell 35 viser gjennomførte tiltak finansiert med belønningsmidler. Fylkeskommunen har sammen med kommunene Porsgrunn, Skien og Siljan søkt om ny belønningsavtale for perioden 2017 til 2020. Avtalen vil være viktig for å opprettholde og videreutvikle bussløftet og få til enda flere investeringer i miljøvennlige transporttiltak enn Bypakke Grenland fase 1 gir rom for.

Mandag 3. oktober 2016 ble de 13 antennepunktene for innkreving av bompenger i Bypakke Grenland satt i drift. Dette har gitt en nedgang i personbiltrafikken de tre første

månedene etter oppstart. Nedgangen i desember 2016 var på seks prosent sammenlignet med samme måned i 2015.

For å nå målene om at alle vekst i persontransporten skal tas av kollektivtransport, sykkel og gange jobbes det med å endre folks holdninger til valg av transportmiddel. Gjennom kampanje- og informasjonsarbeid er det rettet oppmerksomhet mot gåing, sykling og kollektivtransporttilbudet, for å øke kunnskapen om alternativene til bil. Samlet for 2016 er passasjerveksten på bussene i Grenland 11,2 prosent, mens de fire tellepunktene med historiske data for sykling har en vekst som varierer fra 13 til 103 prosent.

Tabell 35: Tiltak som er gjennomført i 2016 finansiert med belønningsmidler

Nr	Tiltak utført i 2016	Kostnad (i millioner kroner)
1	Bussløftet, takstreduksjon og frekvensøkning	35,0
2	Oppgradering av holdeplasser, bl.a. universell utforming	5,0
3	Etablering av sanntidstavler	1,3
4	Kampanjer – Barn og unge, Min bilfrie dag	6,5
5	Forsterket vintervedlikehold og reasfaltering av gang- og sykkelveger	1,0
6	Diverse snarveger og tiltak på gang- og sykkelveger	1,9
7	Etablering av ti sykkelstøttepunkt	1,0
	Sum	51,7



Foto: Dan Riis



Behovet for innfartsparkering forventes å øke når bompengeneinnkrevningen nå er igangsatt. Det er derfor startet et arbeid med å kartlegge dagens situasjon, potensialet og vurdere videre strategi.

Prosjektkontoret for Bypakke Grenland har ansvaret for å koordinere planleggingen og gjennomføringen av investeringstiltakene og å drive informasjonsarbeid.

Som grunnlag for prioriteringer i revidert handlingsprogram for Bypakke Grenland er det arbeidet med en rekke utredninger og reguleringsplaner i 2016.

Som verktøy for porteføljestyring ble det i 2016 etablert en transportmodell (AIMSUN). Transportstrømmene i Grenland er komplekse og tiltakene i Bypakke Grenland mange. Gjennomføres det et tiltak et sted kan det få betydelige konsekvenser andre steder i området. Med AIMSUN-modellen er det mulig å se trafikk-avviklingen i sammenheng i byområdet på et mer detaljert nivå. Tiltak i Porsgrunn, på Moflata i Skien og Menstadbrua i Skien vurderes nå i modellen.

Det ble i 2016 avsluttet tre bypakkeprosjekter. Det største er 1,4 kilometer ny gang- og sykkelveg på Fv. 32 Holtesletta–Heivannet. Kostnaden på dette prosjektet ble 22 millioner kroner.

Oppfølging av regionale planer

Handlingsprogrammet til Regional plan for samordnet areal og transport i Telemark 2015–2025 har blitt fulgt opp på de fleste områder. Enkelte tiltak er utsatt, dette gjelder for eksempel utviklingsarbeid for kollektivtrafikk utenfor Grenland, samt fortettingsprinsipp og målemetoder for tettsteder. Disse områdene vil det bli arbeidet mer med i 2017.

Som oppfølging av Plan for intermodal godstransport Telemark og Vestfold og transportetatenes arbeid med nasjonal godsanalyse i forbindelse med NTP-prosessen, ble prosjektet Godstransport Telemark og Vestfold startet opp. Prosjektet skal stimulere til og legge til rette for at mer av godset som går over Larvik og Grenland Havn, og godset som går over Herøya kan fraktes på Bratsbergbanen og Sørlandsbanen til Oslo, Kristiansand og Stavanger. Prosjektet er et samarbeid mellom Jernbanedirektoratet, kommunene Larvik, Skien, Porsgrunn og Bamble, Grenland Havn, Larvik Havn, Telemark fylkeskommune og Vestfold fylkeskommune.



Det ble investert 32 millioner kroner på gang- og sykkelveger langs fylkesvegnettet i 2016



Det største bypakkeprosjektet som ble avsluttet i 2016 er en 1,4 kilometer ny gang- og sykkelveg på Fv. 32



Endringsbehov

Fylkesveg

Etterslepet på fylkesvegene i Telemark er beregnet til tre milliarder kroner. Behovsberegninger viser at Telemark fylkeskommune i 2016 mangler om lag 100 millioner kroner for å dekke behovet til drift og vedlikehold på fylkesveger. Det betyr at det ikke er realistisk å klare og redusere vedlikeholdsetterslepet med de økonomiske rammene som er tilgjengelige. Det bør vurderes om målet om å redusere vedlikeholdsetterslepet med ti prosent innen 2025 må justeres.

Kollektivtransport

I en rapport fra Telemarksforskning kom det fram at Telemark fylkeskommune bruker langt mer til drift av ferger enn det fylkeskommunen får i rammetilskudd fra staten for å ha et fergetilbud i skjærgården. Siden ingen av fergestrekningene er fylkesveg, blir rammetilskuddet til fylkeskommunen beregnet ut i fra at det skal gå passasjerbåt på strekningene istedenfor bilferger. Tilbudet må vurderes spesielt for å se på kostnadsreduksjoner på dette området, blant annet med redusert omfang- og kvalitet på den delen av tilbudet som har få reisende. I tillegg skal det utredes om det er hensiktsmessig og fusjonere selskapene. Administrativt er det allerede satt i gang et samarbeid mellom selskapene.



Foto: Dan Riis

2016 var siste året med den fireårige belønningsavtalen for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk i Grenland. Ordningen har finansiert satsingen på buss med økt frekvens og andre attraktivitetstiltak for å få flere til å velge

buss fremfor bil. En ny avtale vil være av stor betydning for å opprettholde og videreutvikle bussløftet. Manglende fremtidig finansiering av kollektivtrafikken i Grenland kan føre til endringer i rutetilbudet.



Økonomisk analyse

Tabell 36 viser utviklingen i netto driftsutgifter til samferdsel samlet, og for de to største områdene, fylkesveg og kollektivtransport. Netto driftsutgifter til samferdsel pr. innbygger økte fra 2012 til 2014, mens 2015 og 2016 viser en nedgang. Nedgangen er i all hovedsak knyttet til kollektivtransport.

Netto driftsutgifter til kollektivtransport pr. innbygger viser at Telemark har hatt en kostnadsvekst i 2014 utover ordinær lønns- og prisvekst, mens det i 2015 og 2016 er lavere netto driftsutgifter. Dette er ikke et resultat av redusert aktivitet, men kan henge sammen med at fylkeskommunen har overtatt driften av kollektivtransport som tidligere lå i et aksjeselskap. Kun enkelte fellesutgifter føres på tjenesteområdet kollektivtrafikk i fylkeskommunen. I tillegg var prisutviklingen i transportkontraktene lavere enn den gjennomsnittlige lønns- og prisveksten for landet (deflator).

Areal og transport har i 2016 et samlet mindreforbruk på 10,5 millioner kroner (tabell 37). Det har vært et mindreforbruk på kollektivtransport på 7,2 millioner kroner. Hovedårsaken til lavere utgifter skyldes mer gunstig prisutvikling i transportkontraktene enn forutsatt. I tillegg har rutereduksjoner høsten 2016 medvirket til kostnadsreduksjon. Tiltakene for å redusere kostnadene til bruk av drosje i skoleskyss, har også gitt større effekt enn budsjettert. Merforbruket på fylkesveger er 2,3 millioner kroner. Dette skyldes større kostnader til vintervedlikehold enn budsjettert.

Tabell 36: Økonomiske nøkkeltall – areal og transport

Kilde: KOSTRA¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Netto driftsutgifter til samferdsel pr. innbygger	2 863	2 987	3 207	3 183	3 032
Netto driftsutgifter til veg pr. innbygger	1 327	1 607	1 540	1 628	1 603
Netto driftsutgifter i 1000 kroner til fylkesveg pr. km	121	147	141	150	148
Netto driftsutgifter til kollektiv pr. innbygger	1 536	1 379	1 666	1 555	1 429

¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 37: Netto driftsutgifter til areal og transport 2016, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Kollektiv	247 951	255 177	7 226	2,8
Veg	236 430	234 170	-2 260	-1,0
Øvrige områder areal og transport	19 602	25 085	5 483	21,9
Sum areal og transport	503 983	514 433	10 449	2,0



Mindreforbruk for øvrige områder innenfor areal og transport skyldes lavere netto driftsutgifter enn planlagt med 5,5 millioner kroner. Fem nye medarbeidere startet senere enn planlagt og har ført til 1,4 millioner kroner lavere lønnsutgifter enn budsjettet. Det er også gjort tiltak for å redusere overtidbruk i en periode for å unngå for stor arbeidsbelastning på medarbeidere. Forsinket oppstart av blant annet kystsoneplan har ført til mindreforbruk på konsulenttjenester. Ekstraordinær inntekt fra drosjeløyvegebyr på 1,4 millioner kroner er også en del av forklaringen på budsjettavvik i 2016. Lavere aktivitet enn

planlagt på enkelte fagområder har gitt mindreforbruk i driftsutgifter til samferdsel.

Figur 31 viser hvor stor andel av fylkeskommunens samlede driftsutgifter som går til samferdsel. Telemark ligger under gjennomsnitt for landet, men sammenlignet med nabofylkene er det små forskjeller i prioritering.

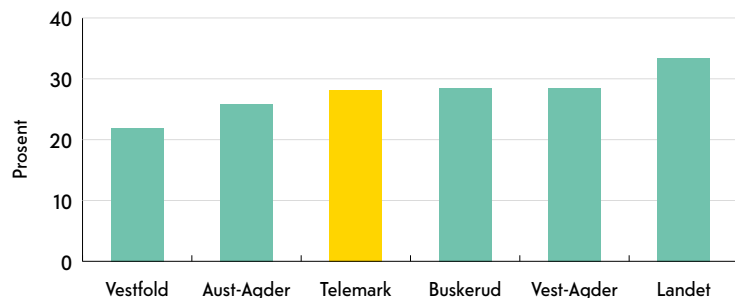
Figur 32 viser at Telemark de fem siste årene har brukt mindre enn gjennomsnitt for landet målt i netto driftsutgifter pr. kilometer fylkesveg. Buskerud og Vestfold

har brukt mer pr. kilometer, mens Agder-fylkene har hatt lavere driftsutgifter pr. kilometer fylkesveg.

Utviklingen fra 2012 til 2016 viser at Telemark har hatt en økning på 23 prosent når vi ser bort fra justering for ordinær lønns- og prisvekst. Telemark har størst økning blant fylkene vi sammenligner oss med. Ellers er det små forskjeller mellom fylkene fra år til år. Det er kun Vestfold som har nedgang i utgifter til fylkesveg pr. kilometer.

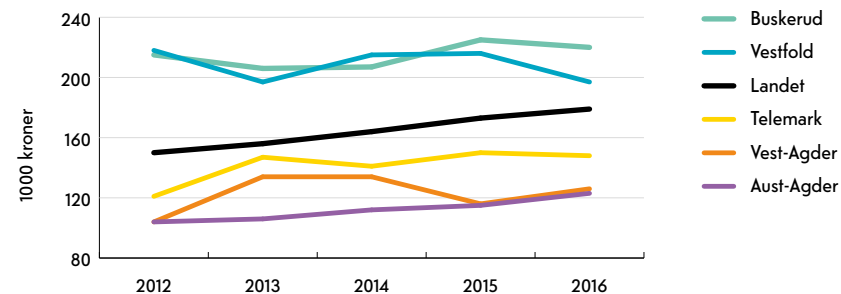
Figur 31: Netto driftsutgifter til samferdsel i 2016 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA



Figur 32: Netto driftsutgifter til fylkesveg pr. km fylkesveg i 1000 kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹



¹ Utgiftene er omregnet til 2016-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år



Økonomisk status og utvikling





Driftsregnskapet

Driftsinntekter

Fylkeskommunens driftsinntekter består av:

- Skatt og rammetilskudd fra staten
- Rentekompensasjon til skole og veg fra staten
- Øvrige driftsinntekter, som for eksempel refusjoner, øremerkede tilskudd og brukerbetalingar

Samlede driftsinntekter for Telemark fylkeskommune i 2016 var 2,61 milliarder kroner ([tabell 38](#)). Dette er en økning på 57,2 millioner kroner, eller ca. 2,2 prosent, fra 2015. Det er skatt og rammetilskudd som utgjør den største delen av inntektene, med henholdsvis 912 millioner kroner og 1,14 milliarder kroner.

I femårsperioden 2012 til 2016 er det mindre endringer i forholdet mellom inntektene. Skatteinntektene utgjør i gjennomsnitt 34,9 prosent av totalinntektene, mens rammetilskudd i gjennomsnitt utgjør 43,7 prosent (figur 33).

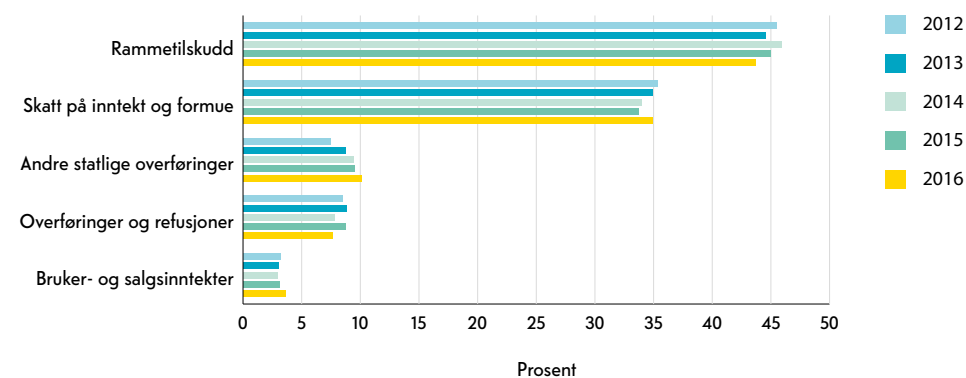
Driftsutgifter

Brutto driftsutgifter for Telemark fylkeskommune, inkludert avskrivninger, er i 2016 på 2,41 milliarder kroner. Dette er en nedgang fra 2015. Lønn og sosiale utgifter utgjør 44,4 prosent av driftsutgiftene, mot 42,9 prosent i 2015 (figur 34). Lønn har en liten økning på 4,5 millioner kroner mens pensjon og sosiale utgifter øker med 16,4 millioner kroner. Økning i lønnsutgifter er på 0,5 prosent, mens økningen i pensjon er på 7,3 prosent. Økning i pensjonsutgifter ble meldt i 2015 som var et unntaksår med vesentlig reduksjon i pensjonsutgifter, blant annet på grunn av endringer i uførepensjon.

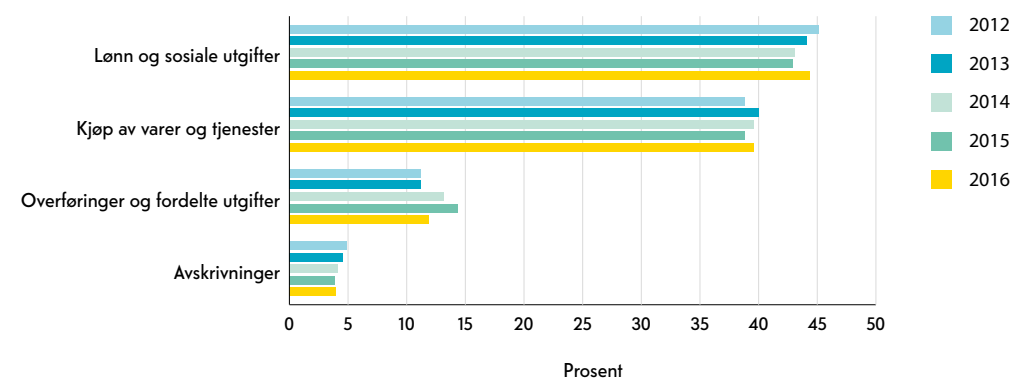
I juni 2016 ble arbeidsgiveransvaret for fylkesbiblioteket overført til Telemark fylkeskommune. Dette resulterte i en endring i regnskapet fra en overføringsutgift til Nome kommune til direkte lønnskostnader i årsregnskapet.

Kjøp av varer og tjenester utgjør omtrent samme andel av totalutgiftene i 2016 som året før, mens overføringsutgiftene er lavere. Årsaken har delvis sammenheng med biblioteket som nevnt over.

Figur 33: Driftsinntekter



Figur 34: Driftsutgifter





Tabell 38: Driftsregnskap og budsjettavvik 2016

Tall i 1000 kr	Regnskap 2012	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Skatt på inntekt og formue	-763 633	-800 111	-816 356	-861 016	-911 882	-894 933	-16 949
Rammetilskudd	-984 670	-1 021 153	-1 102 448	-1 151 321	-1 143 004	-1 143 309	305
Øvrige inntekter	-416 436	-471 911	-481 858	-543 330	-558 024	-471 164	-86 860
Sum driftsinntekter	-2 164 739	-2 293 175	-2 400 662	-2 555 667	-2 612 910	-2 509 406	-103 504
Lønn og sosiale utgifter	933 542	974 201	998 141	1 051 171	1 072 014	1 046 855	25 159
Kjøp av varer og tjenester	803 254	883 032	915 782	950 492	956 219	956 899	-680
Overføringer / avskrivninger / fordelte utgifter	333 510	349 811	399 755	450 169	384 747	393 783	-9 036
Sum driftsutgifter	2 070 306	2 207 044	2 313 678	2 451 832	2 412 980	2 397 537	15 443
Positivt brutto driftsresultat	-94 433	-86 131	-86 984	-103 835	-199 930	-111 869	-88 061
Netto renter og utbytte	38 465	37 110	36 725	23 578	29 148	34 336	-5 188
Netto avdrag	59 437	62 152	70 118	73 015	69 305	69 087	218
Avskrivninger	-101 961	-102 621	-95 028	-95 934	-96 788	-113 653	16 865
Positivt netto driftsresultat	-98 492	-89 490	-75 169	-103 176	-198 265	-122 099	-76 166
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter	4,5 %	3,9 %	3,1 %	4,0 %	7,6 %		
Bruk av avsetninger	-96 270	-92 038	-75 785	-86 627	-71 286	-61 430	-9 856
Overført til investeringsregnskapet	38 907	42 481	49 555	56 799	59 181	59 251	-70
Avsatt til disposisjonsfond	93 902	59 363	68 094	71 975	124 322	124 268	55
Avsatt til bundne fond	21 935	57 193	33 305	21 075	31 258	10	31 248
Regnskapsmessig mindreforbruk	-40 018	-22 491	0	-39 954	-54 790	-0	-54 790
Mindreforbruk i prosent av driftsinntekter	1,8 %	1,0 %		1,6 %	2,1 %		
Telemarkskanalen FKF	-35	817	0	0	-350		
TFK Eiendom FKF (opphørt 31.12.14)	1 955	-2 386	-2 946	0	0		
Regnskapsmessig resultat konsern	-38 098	-24 060	-2 946	-39 954	-55 140		



Finansransaksjoner

Eksterne finansransaksjoner består av renter og avdrag på lån. Det er utgiftsført avdrag på langsiktige lån med 69,3 millioner kroner i 2016. Minste lovlige avdrag er ifølge kommuneloven 60,5 millioner kroner. Fylkeskommunen er dermed innenfor lovens krav. Høyere gjeld vil føre til økte avdrag i kommende år.

Renteutgiftene har en økning fra 2015 på kun 1,7 prosent. Gjelden har økt med 12,1 prosent eller ca. 225,6 millioner kroner. Fylkeskommunen har i 2016 brukt 4,4 prosent av samlede driftsutgifter på renter og avdrag, mot 4,6 prosent i 2015.

Det er mottatt utbytte fra Innovasjon Norge med 0,8 millioner kroner. Avskrivninger har en liten økning fra 2015 med 0,8 millioner kroner.

69

Det er utgiftsført avdrag på langsiktige lån med 69 millioner kroner i 2016

Bruk og avsetning til fond og overføring til investeringsregnskapet

Samlet er det en økning i fond fra 2015 til 2016 på 122,5 millioner kroner. Både disposisjonsfondene og bundne fond har økt med henholdsvis 104,2 og 18,3 millioner kroner.

Det er overført 59,2 millioner kroner fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet. Egenfinansieringen er økende sammenlignet med tidligere år.

Regnskapsført bruk og avsetning til bundne fond har store avvik i forhold til budsjett. Det har sammenheng med manglende budsjettendringer av øremerkede midler som må overføres til 2017. Nye rutiner er tatt inn i økonomihåndboken, og forventes bedre innarbeidet i året som kommer.

Mindreforbruk

Tabell 39 viser mindreforbruket de siste fem årene. Mindreforbruket i 2016 skyldes blant annet at fylkeskommunen har fått høyere skatteinntekter enn forventet. Renteinntektene var også høyere enn forventet. I tillegg har det vært gjennomgående god økonomistyring, med lavere forbruk enn budsjettet.

I 2016 ble økonomireglementet revidert. I henhold til reglement for resultatvurdering skal hver enkelt virksomhet ha resultatansvar. Tidligere var det kun videregående skoler, tannhelsetjenesten, veg og kollektivtransport som ble vurdert ut fra reglementet.

Tabell 39: Mindreforbruk

Tall i 1000 kroner	2012	2013	2014	2015	2016
Avvik fra budsjett (mindreforbruk)	40 018	22 491	0	39 954	54 790
Budsjettavvik i prosent av driftsinntekter	1,8	1	0	1,6	2,1



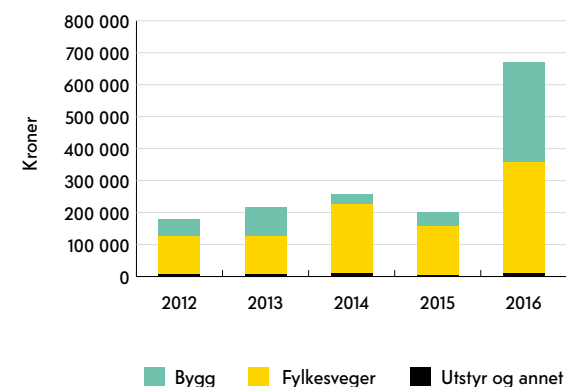
Investeringsregnskapet

Investeringsregnskapet er i balanse som vist i tabell 40. Inntektene er 22 millioner kroner lavere enn budsjettet. Dette skyldes at bruk av bompenger har vært 23,6 millioner kroner lavere enn forventet. Kompensasjon for merverdiavgift ble 6 millioner kroner lavere enn budsjettet. Samlede investeringsutgifter er 81,3 millioner kroner lavere enn forventet. Dette skyldes i all hovedsak at prosjektene i Bypakke Grenland og ny Skien videregående skole på Klosterøya hadde lavere utgifter enn prognosen viste i 2. tertialrapport.

Finansieringsbehovet i investeringsregnskapet utgjør 372,3 millioner kroner. Av dette utgjør lån 310,2 millioner kroner og overføring fra driftsregnskapet 59,2 millioner kroner. Resterende finansiering er bruk av fond. I tillegg kommer eksterne inntekter, som bompenger og momskompensasjon, på 301 millioner kroner.

Investeringene i 2016 er historisk høye (figur 35). Samlede investeringsutgifter er 467 millioner kroner høyere enn i 2015. Nybygg og ombygging av skoler i Grenland, samt oppstart av Bypakke Grenland er hovedårsaken til den høye aktiviteten i 2016. Investeringsnivået varierer noe fra år til år. Ekstratildeling til oppgradering av fylkesvegene med 100 millioner kroner ga høyere investeringer i 2014 og 2015.

Figur 35: Investeringsutgifter



Tabell 40: Investeringsregnskap og budsjettavvik 2016

Virksomhet	Regnskap 2012	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Sum inntekter	-2 438	-28 980	-64 657	-48 726	-300 966	-323 022	22 056
Sum utgifter	193 446	217 923	256 179	204 420	669 242	750 545	-81 303
Sum finansieringstransaksjoner	745	4 361	35 694	17 977	4 051	3 975	76
Sum investeringsbehov	191 753	193 304	227 216	173 671	372 327	431 498	-59 171
							-
Bruk av lån	-121 604	-138 971	-144 126	-96 872	-310 246	-369 347	59 101
Øvrig finansiering	-70 149	-54 333	-83 090	-76 799	-62 081	-62 151	70
Sum finansieringsbehov	-191 753	-193 304	-227 216	-173 671	-372 327	-431 498	59 171



Samlede utgifter i investeringsprogrammet ble i 2016 på 673,3 millioner kroner (tabell 41). Dette er et mindreforbruk sammenlignet med budsjett på 81,2 millioner kroner. Det er investert 670,2 millioner kroner i anleggsmidler i 2016. De største investeringene er på fylkesveger og skolebygg. Avvik i forhold til årsbudsjett er vist i tabell 41, og omtalt nedenfor. Totale prosjektrammer vises i egen note i årsregnskapet.

Fylkeskommunen investerte 11,5 millioner kroner i utstyr, IT og transportmidler i 2016. Mindreforbruk på utstyr til skolene skyldes i all hovedsak forsinket levering.

Det er investert 346 millioner kroner på fylkesvegene. Av dette er 244,3 millioner kroner gått til prosjekter i Bypakke Grenland. Budsjett for Bypakke Grenland ble oppjustert i 2016 med 182 millioner kroner til 266,3 millioner kroner i økonomirapport 1. tertial. Budsjettøkningen innebærer i all hovedsak aktivitet finansiert av bompenger. Det største fylkesvegprosjektet i Bypakka er Fv. 32 Gimelvegen–Augestadvegen (Lilleelvgateprosjektet), hvor det ble brukt 190 millioner kroner i 2016. Budsjettavvik på til sammen 23,2 millioner kroner skyldes i all hovedsak at aktiviteter er utsatt til 2017, og dermed er utgiftene lavere enn budsjettet. Utgifter til oppføring av antennepunkter for bompengeneinnkreving ble 4,6 millioner kroner lavere enn prognosen.

Årsbudsjett for investering på fylkesveger økte med 26,7 millioner kroner i 2. tertialrapport. Av disse gikk om lag 11 millioner kroner til tiltak på bruer og til utbedring av veg

Tabell 41: Budsjettavvik investeringsutgifter 2016

Tall i 1000 kroner	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Utstyr og transportmidler skole	4 356	6 398	2 042
Utstyr tannhelse	1 357	2 000	643
Investeringer IT	3 998	4 000	2
Utstyr og transportmidler øvrige områder	844	845	0
Fv. 32 Gimelvegen-Augestadvegen	190 073	198 000	7 927
Øvrige prosjekter i Bypakke Grenland fase 1	54 240	69 478	15 238
Større prosjekt, utbedring, etterslep	26 847	26 610	-237
Gang- og sykkelveger	11 027	17 890	6 863
Trafikksikkerhetstiltak	30 879	17 000	-13 879
Miljø- og servicetiltak	21	500	479
Kollektivtiltak og universell utforming	8 703	4 000	-4 703
Grunnerverv og planlegging	13 237	11 038	-2 199
Infrastruktur regional utvikling	11 050	13 080	2 030
Totalt fylkesveger	346 076	357 596	11 520
Ny Skien vgs. Klosterøya	137 758	193 350	55 592
Ombygging Hjalmar Johansen vgs.	41 674	45 000	3 326
Omygging Skogmo vgs.	100 837	97 800	-3 037
Ombygging Porsgrunn vgs.	19 728	25 800	6 072
Energitiltak	8 299	8 000	-299
Øvrige prosjekter	4 314	9 757	5 443
Totalt bygg	312 611	379 707	67 096
Sum investering anleggsmidler	669 242	750 545	81 303
Finanstransaksjoner	4 051	3 975	-76
Sum investeringsprogram	673 293	754 520	81 227



etter ras på Fv. 45 ved Eidsborg. Merforbruk på enkelte vegprosjekt har ført til omfordeling fra andre prosjekt.

Gang- og sykkelvegtiltak på Fv. 38 Vrådal sentrum–Straumsnes og Fv. 602 Setremoen–Midtskogen har forsinket fremdrift uten at det har konsekvenser for totalrammen for prosjektene.

Budsjettavvik for trafikksikkerhetstiltak er på 13,9 millioner kroner. Av disse utgjør utgifter til rassikring 8,2 millioner kroner. Dette finansieres fullt ut av statlige midler, men er ikke med i budsjettet. Resterende del av budsjettavviket er aktivitet med bevilgning tidligere år, men som ikke er kommet med i budsjettet for 2016.

Utgifter til kollektivtiltak på 4,8 millioner kroner er finansiert ved statlige midler, men er ikke med i budsjettet og vises som avvik.

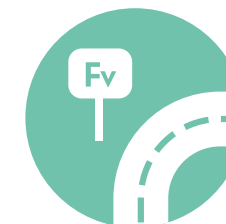
Merforbruk i forhold til årsbudsjett er 2,2 millioner kroner på grunnerverv og planlegging. Av dette er 7,4 millioner kroner planlegging av Bypakke Grenland som ikke er med i årsbudsjett for 2016. Planlegging utenom bypakka har mindreforbruk på 5,2 millioner kroner i 2016.

Mindreforbruk for prosjekter innenfor infrastruktur og regional utvikling er 2 millioner kroner i 2016. Det skyldes at arbeid på Stasjonsvegen i Bø og Stavsro ved Gaustatoppen er utsatt til 2017.

Bygging av ny Skien videregående skole og ombygginger av Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler pågår. De to prosjektene med størst forbruk i 2016 var Skien videregående skole og ombygging av Skogmo videregående skole, med henholdsvis 137,8 og 100,8 millioner kroner i medgåtte utgifter. Investeringsbudsjett for bygg ble nedjustert med 27,1 millioner kroner. Justeringene henger sammen med endring i fremdrift for utbedringer av skolebygg.

Utgiftene i byggeprosjektet ny Skien videregående skole ble 55,6 millioner kroner lavere enn justert årsbudsjett. I all hovedsak skyldes avviket endring i utbetalingsplan. Prosjektet startet tre uker etter opprinnelig planlagt dato som en følge av forsinkelse knyttet til parkeringsløsning og rammetillatelse. Fremdriften planlegges slik at forsinkelsen er tatt inn ved ferdigstillelse av råbygget mai 2017. Fremdriften går som planlagt og skolen på Klosterøya skal tas i bruk i august 2018. Prosjektrammen til ny Skien videregående skole ble vedtatt til 698,5 millioner kroner i fylkestinget i juni 2016. Økt ramme skal også ivareta passivhusstandard.

Ombyggingene av Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler er i rute. Begge prosjektene skal være ferdige til skolestart 2017. Prosjektene har en samlet prosjektramme på 223,7 millioner kroner.



Det ble investert 346 millioner kroner på fylkesvegene i Telemark i 2016

698

Fylkestinget vedtok i 2016 bygging av ny Skien videregående skole til 698 millioner kroner



Balanseregnskapet

Balansen viser fylkeskommunens eiendeler, gjeld og egenkapital. Anleggsmidler og pensjonsmidler utgjør de største postene på eiendelssiden. Langsiktig gjeld og pensjonsforpliktelser utgjør de største postene på gjeldssiden.

Anleggsmidler utgjør 3,1 milliarder kroner pr. 31. desember 2016, og er inkludert utlån til staten for E134 på 45 millioner kroner. Pensjonsmidler omtales sammen med pensjonsforpliktelser under gjeldskapittelet. Telemark fylkeskommune har også en del aksjer og eierandeler i andre virksomheter. Disse er omtalt under eierskap.

Tabell 42: Balanseregnskap

Tall i 1000 kroner	Regnskap 2012	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Sum anleggsmidler	2 099 293	2 188 495	2 382 891	2 508 861	3 081 373
Pensjonsmidler	1 556 929	1 639 250	1 749 982	1 847 473	1 767 241
Omløpsmidler	673 573	726 510	728 259	882 740	1 014 684
Sum eiendeler	4 329 795	4 554 255	4 861 132	5 239 074	5 863 298
Disposisjonsfond	-174 831	-216 558	-240 235	-283 723	-390 317
Bundne driftsfond	-108 912	-130 816	-125 094	-75 725	-93 611
Investeringsfond	-12 040	-10 759	-9 688	-5 460	-3 515
Endring i regnskapsprinsipp	76 810	76 810	76 810	76 810	76 810
Regnskapsmessig mindreforbruk	-40 018	-22 491	-	-39 954	-54 790
Kapitalkonto	-120 123	-99 013	-281 825	-462 625	-637 061
Sum egenkapital	-379 114	-402 827	-580 032	-790 677	-1 102 484
Pensjonsforpliktelser	-1 931 983	-2 047 797	-2 096 105	-2 114 910	-2 194 472
Langsiktig gjeld	-1 686 168	-1 750 749	-1 835 742	-1 858 414	-2 083 970
Kortsiktig gjeld	-332 530	-352 882	-349 253	-475 073	-482 372
Sum gjeld og forpliktelser	-3 950 681	-4 151 428	-4 281 100	-4 448 397	-4 760 814
Sum egenkapital og gjeld	-4 329 795	-4 554 255	-4 861 132	-5 239 074	-5 863 298



Anleggsmidler

Nye investeringer er omtalt under avsnittet om investeringsregnskapet. Totale anleggsmidler har økt med 492,3 millioner kroner fra 2015. Eiendelene er avskrevet med 96,8 millioner kroner i 2016. Det er veiene som har størst økning, slik det også har vært i flere år. I 2016 er det nesten like store investeringer på skolebygg som på veg. Se årsregnskapet om tilgang, avgang og avskrivning av anleggsmidlene for mer informasjon.

Egenkapital

Ved utgangen av 2016 var bokført egenkapital på 1,1 milliarder kroner, en økning på 311,8 millioner kroner fra 2015. Disposisjonsfondene har samlet økt med 106,6 millioner kroner mens bundne driftsfond er økt med 17,9 millioner kroner. Mindreforbruket i 2016 utgjør nesten 54,8 millioner kroner. Den største egenkapitaløkningen gjelder kapitalkontoen, som har økt med 174,4 millioner kroner. Den gjenspeiler at årets økning i anleggsmidler er større enn økningen i gjeld.

Udisponert del av disposisjonsfond har økt med 69,7 millioner kroner og er nå på 111,3 millioner kroner. Økningen skyldes i hovedsak årsresultatet fra 2015 på 39,8 millioner kroner. I tillegg er det vedtatt fondsavsetning på totalt 27,8 millioner kroner gjennom året. Av dette er 15 millioner kroner knyttet til økt skatteinnngang.

Bundne fond er i hovedsak knyttet til regional utvikling, areal og transport og videregående opplæring. Det er som regel ubrukte øremerkede statstilskudd som ligger på slike fond. Dersom midlene ikke nyttes fullt ut eller i henhold til vilkårene, må de returneres til giver. Ved årets slutt står det 93,6 millioner kroner på bundne driftsfond og 1,6 millioner kroner på bundne investeringsfond.

Ubundne investeringsfond er midler fra tidligere salg av bygninger, og kan kun brukes i investeringsregnskapet. Ved årets slutt står det 1,9 millioner kroner på slike fond.

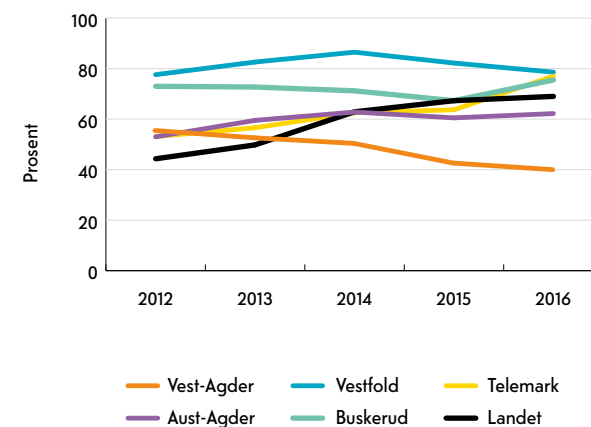
Gjeld

Telemark fylkeskommunes langsiktige lånegjeld var pr. 31. desember 2016 på 2,08 milliarder kroner. Se note 12 i årsregnskapet.

Figur 36 viser fylkeskommunens gjeldsbelastning over år. Telemark har en netto lånegjeld i 2016 på 75,5 prosent av driftsinntektene. Av fylkene det er naturlig å sammenligne seg med er det bare Vestfold som har noe høyere relativ lånegjeld enn Telemark. KS og Riksrevisjonen mener at kommuner med lånegjeld over 75 prosent har lite økonomisk handlingsrom.

Figur 36: Netto lånegjeld i prosent av driftsinntekter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA





Pensjonsforpliktelse og pensjonsmidler

Beregning av fylkeskommunens pensjonsforpliktelse skal ta utgangspunkt i de pensjonsytelser som kan forventes. Disse må stå i forhold til det pensjonsløftet som er gitt. Det er dermed ikke ytelsene i henhold til lønns- og pensjonsnivå på balansedagen som danner utgangspunkt for fylkeskommunens pensjonsforpliktelse, men sluttlønnnivå og forventet nivå på pensjonen de år den ansatte forventes å være pensjonist. Beregningen må derfor baseres på forventninger om fremtidig lønnsvekst for å komme frem til sluttlønn, og samtidig ta hensyn til reguleringer av framtidige pensjonsutbetalinger.

Sum pensjonsforpliktelse i balansen var pr. 31. desember 2016 på 2,2 milliarder kroner. Dette er en økning på 79,6 millioner kroner fra 2015. Sum pensjonsmidler var på samme tidspunkt 1,77 milliarder kroner. Dette er en nedgang på 80,2 millioner kroner fra året før. Det vil si at i 2016 har netto forpliktelse økt med 160 millioner kroner. I 2015 var det motsatt. Da økte pensjonsmidlene mer enn forpliktelsene.

Premieavvik

Akkumulert premieavvik står i balansen med en netto fordring på 204,4 millioner kroner. Pensjonsfondet er pr. 31. desember 2016 på 186,8 millioner kroner. Det gjenstår dermed 17,6 millioner kroner for å få full likhet i balansen. Dette ivaretas i budsjettet for 2017. Kun betalbar pensjonskostnad vil fra 2018 påvirke driftsresultatet og det vil bli enklere å budsjettere pensjonsområdet korrekt.

Tabell 43 viser betalt pensjonspremie til pensjonskassene, som utgjør om lag 116 millioner kroner i 2016. Bokført pensjonskostnad i driftsregnskapet er omtrent på samme nivå som pensjonspremien i 2016. Etter avsetning til premieavviksfond er belastningen av pensjon i regnskapet på 144,3 millioner kroner i 2016.

Tabell 43: Pensjonskostnader

Tall i 1000 kroner	2012	2013	2014	2015	2016
Betalte regninger til KLP/Statens pensjonskasse	130 980	124 163	148 787	118 452	131 217
Arbeidstakers andel	-13 196	-13 805	-14 194	-14 960	-15 259
Betalbar pensjonspremie	117 783	110 358	134 593	103 491	115 958
Årets premieavvik KLP/Statens pensjonskasse	-43 573	-31 489	-53 082	-26 310	-29 076
Amortisering premieavvik KLP/Statens pensjonskasse	11 209	15 567	18 716	26 329	30 088
Sum årets pensjonskostnad i driftsregnskapet	85 419	94 436	100 227	103 510	116 970
Avsetning til premiefond	43 573	31 489	24 403	33 100	27 400
Sum pensjon og avsetning	128 992	125 925	124 630	136 610	144 370



Økonomiske fremtidsutsikter

Skatteinngangen har vært uvanlig god i 2016, og kommunesektoren samlet har svært gode netto driftsresultat i 2016. Bakgrunnen for de uventede høye skatteinntektene i 2016 er ekstraordinært store uttak av utbytter for inntektsåret 2015, som trolig skyldes tilpasninger i forkant av skattereformen fra 2016. Det er derfor ikke grunn til å tro at denne veksten vil fortsette.

De viktigste driverne for økte utgifter i kommunesektoren er befolkningsvekst, økende standardkrav og vedlikeholdsetterslep. Telemark har lav befolkningsvekst og med dette følger behov for å redusere utgiftene i takt med elevnedgangen i de videregående skolene. Telemark fylkeskommune har i likhet med de fleste andre fylkeskommuner utfordringer med store vedlikeholdsetterslep innenfor bygg og veg. Vedlikeholdsetterslepet på fylkesvegene i Telemark er beregnet til 3 milliarder kroner, og det vil kreve betydelige investeringer for å ta igjen forfallet.

Fylkeskommunen forventer økt gjeld og reduserte inntekter i kommende år, som følge av store investeringer og reduserte rammeoverføringer fra staten. Det er lagt opp til omfattende effektivisering og utgiftskutt i vedtatt økonomiplan. Det må forventes ytterligere effektivisering eller kutt i tjenestene i kommende perioder for å tilpasse utgiftene til inntektene. Digitaliseringsarbeidet og innovative innkjøp er svært viktige bidrag for å oppnå reduserte utgifter uten å kutte i tjenestene.



Foto: Kåre Pedersen



Eierskap

Tabell 44: Virksomheter fylkeskommunen eier eller har eierandeler i

Selskap	Eierandel	Selskap	Eierandel
Fylkeskommunalt foretak (FKF)		Aksjeselskap (AS)	
Telemarkskanalen FK	100	Vestviken Kollektivtrafikk AS	33,33
Vertsfylkeskommunesamarbeid med styre		Vegfinans AS	16,67
Oslofjordfondet (regionalt forskningsråd)	Avtale	– Vegfinans E18 Telemark AS (datterselskap)	100
Interkommunalt samarbeid (IS) med styre		– Vegfinans RV36 Telemark AS (datterselskap)	80
Telemarkskanalen Regionalpark	33	Bypakke Grenland AS	50
Telemarksbiblioteket	67	E134 Haukelivegen AS	2,22
Interkommunale selskaper (IKS)		Interoperabilitetsjenester AS	1,56
Telemark kommunerevisjon IKS	20,87	Skien Dalen Skipsselskap AS	26,87
Agder og Telemark kontrollutvalgssekretariat IKS	9,1	Telemark og Vestfold regionteater AS (Teater Ibsen)	33,33
Interkommunalt arkiv for Buskerud, Vestfold og Telemark IKS (IKA Kongsberg)	3,52	Visit Telemark AS	1,188
Kragerø Fjordbåtselskap IKS	50	Industriinkubatoren Proventia AS	6,98
Brevik Fergeselskap IKS	50	BTV Investeringsfond AS	0,63
Gea Norvegica Geopark IKS	34,40	Vest-Telemark Næringsbygg AS	9,92
VIGO IKS	5	Midt-Telemark Næringsutvikling AS	1
Vest-Telemark PPT IKS	12	Raulandsakademiet AS	1,39
Tannhelsestjenestens kompetansesenter Sør IKS	20	Rehabiliteringssenteret AIR AS	0,72
		Høyere yrkesfaglig utdanning AS	20,83
		Andre	
		Innovasjon Norge	2,58
		Konsesjonskraftstyret i Telemark	avtale
		– Telemark Utviklingsfond (TUF)	fond/avtale
		Telemark interkommunale næringsfond (TIN)	64
		Biblioteksentralen AL	30 andeler
		Opplæringskontoret for offentlig sektor i Telemark (OKOS)	forening
		Stiftelser	
		Stiftelsen Telemarkforskning	stifter
		Stiftelsen Tel-Tek	stifter
		Stiftelsen Geneticum	stifter
		Stiftelsen Sauherad Samtun	stifter



Om dette PDF-dokumentet

For PC eller Mac

Dokumentet er designet for Adobe Acrobat Reader. Uavhengig av plattform, er Adobe Acrobat Reader den anerkjente standarden for pålitelig visning av PDF. Programmet er gratis.

Skal du finne noe raskt?

Søkefunksjon i PDF-leseren aktiviseres ved å taste Ctrl+F på PC, eller Cmd+F på Mac. Skriv inn ønsket ord i søkefeltet som dukker opp.

Alle kapitler er bokmerket og snarveier til disse finnes i PDF-leserens meny.

Utskriftsvennlig

Dokumentet er designet for liggende A4-utskrift. Skriv ut dokumentet i 100 prosent størrelse (ikke tilpasset størrelse) for best resultat.

Lese PDF-dokumentet på iPad?

Når du mottar dokumentet på e-post bør du ikke lese den direkte via e-post-viseren. For best mulig visning anbefaler vi at du laster ned dokumentet og åpner det i iBooks (dersom du ikke har Adobe Acrobat Reader).

Dokumentet fungerer godt i iBooks, med god søkefunksjon og tydelige bokmerker. Naviger ved å bla gjennom dokumentet, eller gå direkte ved å trykke på hyperlenker i innholdsfortegnelsen. Hyperlenker vises som understreket tekst.

Leser du dokumentet på en svært liten skjerm, anbefaler vi å dobbeltrykke på ønsket tekstspalte. iBooks vil zoome inn til lesevennlig størrelse. Dobbelttrykk igjen for å se hele layouten.

På Androide enheter anbefaler vi Adobe Acrobat Reader dersom den innebygde leseren ikke fungerer godt.



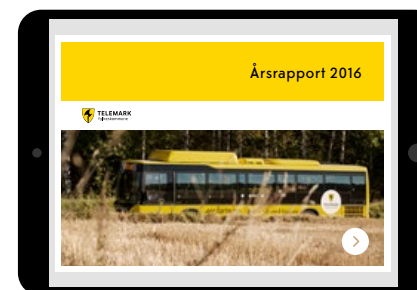
Dokument mottas på e-post

- Hold fingeren på ikonet til meny dukker opp



Importer med iBooks

- Klikk på ikonet
- Dokumentet legges i biblioteket



iBooks gir optimal lesemodus på iPad

- Naviger med knappene
- Klikk på hyperlenker i innholdsfortegnelse
- Vis alle sider som miniatyrer
- Bruk bokmerker
- Dobbeltklikk på kolonner for å zoome inn
- Søk i fritekst
- Still lys og kontrast
- Bla fram og tilbake